

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Andra kammaren.

Nr 43.

Fredagen den 29 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna dödsbevis:

Att Carl Alfred Svensson med nedanstående ålder: 63 år; civilstånd: änking; yrke eller samhällsställning (egen); riksdagsman; bostad: Sundsvall stad, Skönsberg förs.; avled i huset nr 27 Vestmannagatan, Stockholm, den 28 maj 1925 kl. 12,05 e. m.; huvuddödsorsak: Pneumonia acuta; bidragande dödsorsaker: Nephritis chronica intygar härmed.

Stockholm den 28 maj 1925.

Andrew Alfvén,

Leg. läkare.

Ifrågavarande dödsbevis lades till handlingarna, varjämte kammaren, på hemställan av herr talmannen, beslöt att jämlikt § 28 riksdagsordningen till Konungen ingå med anmälan om den inom kammaren uppkomna ledigheten.

Herr **talmannen** yttrade härefter: Mina damer och herrar! Denna riksdag hann ej avslutas, förrän vi nåddes av ännu ett dödsbud. Det är, som vi alla veta, det femte i ordningen under innevarande session, sålunda någonting alldeles sällsamt egendomligt. Den kamrat, som nu lämnat oss, har inte många dagar saknats på sin plats i kammaren, men nu är han borta för alltid. Med Svensson har gått ifrån oss en alldeles sällsamt klar karaktär. Han var en man, som kanske de flesta i kammaren inte lagt så mycket märke till. Jag vet inte säkert, men jag tror knappast, att han någon gång yttrat sig i kammarens debatter. Men alla, som kommit honom närmare in på livet, ha nog sett, vilket djup det fanns hos den mannen. Vi äro många, som arbetat tillsammans med honom under många år, och vi ha lärt känna honom. Vi komma alla att sakna honom, och jag tror, att kammarens ledamöter allmänt deltaga i denna sorg och saknad och att vi alla äro överens om att vi skola bevara honom i kärt och angenämt minne.

Detta yttrande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Härpå upplästes och godkändes uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med den av kammaren beslutade anmälan.

§ 2.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 23 innevarande maj förda protokollen.

§ 3.

Herr **talmannen** yttrade: Efter samråd med talmannen i första kammaren får jag lämna kammaren följande meddelande rörande det slutliga riksdagsarbetet i år.

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 43.

1

Det har blivit bestämt, att plenum skall hållas i dag mellan klockan 11 förmiddagen och, liksom i går, omkring klockan halv 6 eftermiddagen, samt att plenum vidare skall hållas i morgon från klockan 11 förmiddagen till omkring klockan 2 eftermiddagen, varvid gemensam omröstning kommer att äga rum vid sammanträdet början, enligt den voteringsproposition, som finnes uppförd på dagens föredragningslista, därest denna av kamrarna godkännes. Det blir, som kammarens ledamöter veta, endast en gemensam votering vid morgondagens plenum. Därefter komma bordläggningsplena att hållas pingstdagen klockan 8 eftermiddagen och annandag pingst klockan 8 eftermiddagen för bordläggning av voteringspropositioner på förstnämnda plenum och godkännande av sådana på sistnämnda plenum. Vidare hålles plenum på tisdag efter pingst med början klockan 2 eftermiddagen. Därvid komma gemensamma voteringar att förrättas, och de ärenden, som återstå, skola behandlas vid detta plenum samt eventuellt vid plenum följande dag på förmiddagen.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarna sammansatta stats- och bevilningsutskottets memorial, nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets memorial nr 6, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av sammansatta stats- och bevilningsutskottets memorial, nr 10, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 6.

Bankoutskottets nu föredragna memorial nr 24 bordlades åter.

§ 7.

Vidare föredrogs bankoutskottets memorial, nr 68, angående ersättning åt sakkunnigt biträde, anlitat av bankoutskottet vid handläggning av vissa ärenden; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 69 och 70.

§ 9.

Föredrogs vart för sig andra lagutskottets memorial:

nr 37, angående arvode åt förordnade revisionssekreteraren Seve Ekberg, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 142 med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m. ävensom vissa i samband därmed stående motioner; och

nr 38, angående arvode åt bibliotekarien hos socialstyrelsen N. O. Nilsson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 110 med förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar ävensom i anledning därav väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa memorial hemställt.

§ 10.

Till avgörande företogs nu första särskilda utskottets memorial, nr 3, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i utskottets utlåtande nr 1 framlagda förslag dels angående försvarsväsendets ordnande och dels till värnpliktslag.

I anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om försvarsväsendets ordnande m. m.

Efter föredragning av *punkten 1* anförde:

Herr Lindman: Herr talman! Jag har jämte övriga ledamöter av högern inom utskottet avgivit en reservation till detta utskottsmemorial. Den är inte motiverad, och därför hemställer jag att få med några ord angiva skälen till denna vår reservation.

Om man granskar de olika beslut, kamrarna fattade vid behandlingen av försvarsfrågan, så kan man, om man bortser från skiljaktigheter i motiveringar, som falla bort, samt den skiljaktighet i fråga om en paragraf i värnpliktslagen, beträffande vilken utskottet nu föreslår sammanjämkning, säga, att det var i två huvudpunkter, som kamrarna stannade i skiljaktiga beslut. Den ena skiljaktigheten var den, att första kammaren beslöt, att det skulle beviljas ett anslag av 4,300,000 kronor till en torpedundervattensbåt och att av detta belopp skulle för budgetåret 1925—1926 anvisas ett extra reservationsanslag av 1,400,000 kronor, medan däremot andra kammaren icke beslöt något sådant anslag. Den andra skiljaktigheten gällde frågan om anslag till det frivilliga skytteväsendet. Där beslöt första kammaren, att riksdagen skulle uttala sig för att ett ordinarie anslag av 500,000 kronor skulle utgå till det frivilliga skytteväsendets befrämjande. Andra kammaren däremot anslöt sig till utskottets hemställan, i vilken det stod, att utskottet, i likhet med vad som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, fann sig icke böra beräkna något ordinarie anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande. Det var sålunda på dessa tvenne punkter, som det var klara och tydliga skiljaktigheter mellan kamrarnas beslut. Jag har nu den uppfattningen och har förfäktat den i utskottet, att utskottet, i enlighet med § 63 riksdagsordningen, bort göra ett försök till sammanjämkning. Ty det heter ju i denna paragraf, att utskottet skall »söka att de olika meningarna, såvitt möjligt är, sammanjämka». Men utskottet har icke gjort något sådant försök till sammanjämkning. Därvid har man sagt, att den ena punkten, nämligen frågan om anslag till en undervattensbåt, är en klar och tydlig gemensam voteringsfråga. Men enligt min uppfattning är grundlagen tydlig och klar även på den punkten, ty det säges i § 65 riksdagsordningen, att när fråga är om statsutgifter och kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskottsfröslag varda sammanjämkade, då skall gemensam votering äga rum. Grundlagen förutsätter sålunda, att sammanjämkning kan ske även i en sådan fråga, som, därest sammanjämkning icke kommer till stånd, skall gå till gemensam votering. Nu skall jag villigt erkänna, att saken ju kan ses på olika sätt, och praxis har nog varit, att man gjort i vissa fall på det sätt, som utskottet här föreslår. Men min mening är den, att utskottet i varje fall bort göra ett försök till sammanjämkning, och i ett fall som detta skulle det nog också med god vilja ha kunnat gå för sig.

I anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om försvarsväsendets ordnande m. m.
(Forts.)

Jag har den uppfattningen, att när kamrarna stannat i olika beslut, så har man inte något annat att fästa sig vid, än att här äro olika beslut fattade av kamrarna, och då skall utskottet söka sammanjämka. Så har emellertid icke skett i detta fall. Utskottet har föreslagit voteringsproposition för gemensam omröstning i fråga om anslaget till undervattensbåten. Och beträffande frågan om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande föreslår utskottet en sammanjämkning, som är av följande beskaffenhet. Försvarsutskottet hade, såsom jag nyss nämnde, ursprungligen föreslagit, att riksdagen skulle förklara sig, i likhet med vad som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, finna sig icke böra beräkna något anslag för ändamålet. Och denna utskottets hemställan bifölls av andra kammaren. Men första kammaren beslöt, som sagt, uttala sig för ett ordinarie anslag av 500,000 kronor. Såsom herrarna finna av utskottets memorial, går sammanjämningen ut på, att man stryker orden »i likhet med vad som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition» och i stället endast säger: »Utskottet finner sig icke böra beräkna något ordinarie anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande.» I sak sammanfaller ju denna sammanjämkning fullkomligt med utskottets ursprungliga förslag och sålunda även med andra kammarens beslut. Det är med andra ord andra kammarens mening, som i denna sammanjämkning ensam gör sig gällande.

Herr talman, jag kunde naturligtvis här göra ett yrkande om avslag eller om återremiss, men jag är fullkomligt övertygad om att intetdera tjänar någonting till, därför att majoriteten har bestämt, att så här skall det gå till, när man sammanjämkar. Och därför har jag, herr talman, endast velat frambålla min syn på saken, men har intet yrkande.

Herr **Eriksson** i Grängesberg: Herr talman! Då herr Lindman inte framställde något yrkande, vore det måhända onödigt, att jag yttrar mig i saken. Men jag vill dock säga några ord till motivering för det förslag, som här föreligger.

Det är alldeles riktigt, såsom herr Lindman säger, att enligt grundlagen sammanjämkning kan ske, även då det gäller skiljaktiga beslut i anslagsfrågor. Men jag tror, att herr Lindman måste ge mig rätt i, att det är ytterligt sällan detta förekommer. Jag tror knappast, att han kan påvisa något enda fall från sin riksdagsmannabana, då något sådant förekommit. Utan den praxis har, kan man säga, undantagslöst tillämpats, att saken gått till gemensam votering, då det varit fråga om skiljaktiga meningar i en ren och klar anslagsfråga, då det sålunda gällt anslagsbeloppets storlek. Denna praxis har utskottsmajoriteten här följt, och det står också i full och god överensstämmelse med statsutskottspraxis. Beträffande sedan frågan om skytteanslaget, så vill jag ingalunda förneka, att jag inom utskottet förfäktat den meningen, att utskottet bort för riksdagen anmäla, att på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut det hela förfallit och att följaktligen ingen sammanjämkning bort ifrågakomma. Men jag har dock ingenting emot att utskottet skrivit så som här skett, då man ju kan säga, att det egentligen är detsamma, som andra kammaren redan beslutat. Alldeles uppenbart synes mig vara, att man inte kan göra någon sammanjämkning i fråga om anslagsbeloppet, då andra kammaren beslutat rent avslag.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Löfgren** i Stockholm: Herr talman! Jag har endast velat tillkännagiva, att jag i fråga om tolkningen av grundlagens bestämmelser angående förhållandet mellan sammanjämkning och gemensam votering har samma mening, som herr Lindman nyss uttalat. Och jag beklagar, att det i en så vik-

tig fråga som denna icke gjorts något verkligt försök till sammanjämk- *I anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om försvarsväsendets ordnande m. m.*

Vidare yttrades ej. Den i punkten föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Till föredragning anmäldes de vid gårdagens sammanträde gjorda, men då bordlagda ansökningar från tio av kammarens ledamöter om ledighet från riksdagsgöromålen under vissa i protokollet för nämnda dag angivna tider. Därvid anförde:

Ang. ansökningar av åtskilliga ledamöter av kammaren om ledighet från riksdagsgöromålen.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag tillät mig i går att begära dessa ledighetsansökningar på bordet, då flera av dem gävo mig anledning att tro, att vederbörande begärt ledighet i tanke att icke återvända till riksdagsarbetet efter pingst. Då jag för min del icke kunnat finna det annat än synnerligen olyckligt, om den slentrian eller, rättare sagt, det självsvald, som har utvecklats sig så, att kammarens ledamöter i stor utsträckning lämna riksdagen, innan arbetet är slut skulle få fortfa, har jag tyckt, att saken borde föras på tal. Det är bekant, att i medkammaren, som saknar egentliga reglerande bestämmelser härvidlag, en stor del av ledamöterna redan försvunnit till sina hemorter. Det har funnits anledning att befara, att ifall icke andra kammaren begagnar sig utav den rätt, som är reglerad i kammarens arbetsordning, så att kammaren granskar och fattar verkliga sakbeslut rörande ledighetsansökningarna, det nu om tisdag, när kammaren får två viktiga gemensamma voteringar, som redan äro färdiga, och dessutom sannolikt får både flera sådana och flera sammanjäkningsmemorial av betydelse på föredragningslistan, kommer att inträffa, att kammaren icke på långt när är fulltalig. Vid den sista gemensamma voteringen i fjol avgåvos i denna kammare 57 röster. När man därtill lägger den förseglade sedeln, som då fanns, och talmannen, skulle 59 av kammarens 230 ledamöter hava varit närvarande. Förr i tiden var sådant fullständigt otänkbart. Även då vi hade ett arvode av tio kronor om dagen, vilket upphörde den 15 maj, och då de sista gemensamma voteringarna inträffade några dagar före midsommar, var det icke tänkbart, att en ledamot av kammaren, som icke var sjuk eller hade fullständigt extraordinära skäl, skulle hava rest hem ifrån riksdagsarbetet.

Jag anser, att man måste bryta denna slentrian och detta självsvald, som utvecklats här i fråga om sättet att taga riksdagsarbetet i slutet av riksdagen. Jag förmodar emellertid att det finnes fullt legitima skäl för de ansökningar, som här föreligga, och jag får därför, herr talman, yrka, att varje

*Ang.
ansökningar
av åtskilliga
ledamöter av
kammaren om
ledighet från
riksdags-
göromålen.
(Forts.)*

ansökan föredrages för sig och att vederbörande inför kammaren får angiva, vilka skäl som ligga till grund för hans begäran om ledighet, varefter kammaren fattar beslut i varje enskilt fall.

Herr Björklund: Herr talman! På grund av att, om det yrkande, som framställdes av herr Rydén, skulle komma att bifallas, jag, om jag minnes rätt, skulle vara den andre i ordningen att framlägga skälen för min ledighetsansökan, så kanske jag borde hava något väntat med detta mitt anförande. Då jag emellertid råkat begära ordet redan nu, så skall jag be att få säga, att jag i väsentliga delar kan instämma med herr Rydén. För mitt vidkommande har det dock funnits ett sådant skäl till min begäran om två dagars ledighet, d. v. s. i dag och i morgon, att denna ledighet varit fullt påkallad. Då jag emellertid nu icke kunnat fullgöra det uppdrag, som jag fått mig offentligen anförtrott och som legat till grund för min begäran om ledighet, har skälet till denna förfallit. Jag ber därför att få återtaga min ansökan om ledighet.

Medan jag har ordet, vill jag emellertid tillägga, att det naturligtvis ingalunda varit min avsikt att bliva borta från riksdagsgöromålen. Detta kan jag få bestyrkt från kammarens egen ärade sekreterare, med vilken jag talade vid det tillfälle, då jag begärde ledigheten. Hade denna sak kommit att påtalas förr, hade jag kunnat ordna det så, att jag rest hem i går kväll, varit hemma i dag och rest tillbaka i kväll, så att jag åter varit här i morgon bitida. Saken har emellertid, som sagt, förfallit, och jag har icke längre något behov av denna ledighet, då jag ändå icke skulle kunna fullgöra det förutnämnda uppdraget.

Herr talman, som jag redan nämnt, ber jag att få återtaga denna min anhållan om ledighet.

Herr Lindman: Herr talman! Med anledning av herr Rydéns yttrande ber jag att få säga några ord. Beträffande vad han sagt om lämpligheten av att riksdagsmännen äro närvarande de dagar efter pingst, då vi komma att vara upptagna av riksdagsarbetet, och då gemensamma voteringar komma att äga rum, så delar jag naturligtvis hans uppfattning. Jag är av den mening, alldeles som herr Rydén, att det är lämpligt och riktigt, att riksdagens ledamöter stanna över de gemensamma voteringarna, och att sålunda särskilt de, som icke hava sådana förhinder, att dessa kunna motivera en ledighetsansökan — i vilket fall de utan tvivel komma att få sina ansökningar bifallna — böra stanna kvar här.

I olikhet mot herr Rydén skulle jag emellertid, herr talman, vilja hålla före, att med detta påpekande saken bör kunna anses tillräckligt behandlad. Jag menar, att när andra kammarens ledamöter, så pass fulltaligt samlade som de äro just i detta ögonblick, hava av talmannen fått besked om att gemensamma voteringar skola äga rum på tisdag i nästa vecka och att sålunda riksdagsarbetet tyvärr icke kan bli slut till pingst, vilket naturligtvis föranlett åtskilliga av dessa ledighetsansökningar, då menar jag, att det därefter får överlämnas åt var och en att själv bedöma, huruvida det är lämpligt att resa hem eller icke. Därför anser jag, herr talman, att denna fråga med detta må få vara slutdebatterad och att kammaren bör vid föredragning i ett sammanhang bifalla de ansökningar om ledighet, som ej återtagas, varom jag framställer yrkande.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Då jag råkar vara en av dem, som begärt ledighet, så måste jag säga några ord. Allt är underkastat förvandlingens lag, och andra kammaren liknar i detta ögonblick en folkskola, där herr Rydén är överlärare. När jag gick i skolan brukade jag alltid svara på de

frågor, som läraren ställde, och jag skall göra det nu med. Saken är nämligen den, att för ett par dagar sedan kom herr Månsson i Hagaström till mig och anhöll att få kvitta med mig från och med i kväll, ty han skulle resa ned till Småland och hålla några föredrag om Dackefejden. Jag lovade honom denna kvittning, och då ansåg jag onödigt att gå i Stockholm över pingstdagarna så mycket mera som det allmänt antagits att det egentliga riksdagsarbetet skulle avslutas i dag, varför jag begärde ledighet. Jag får nu återtaga min kvittning med herr Månsson i Hagaström efter den läxa, som vi fått av herr Rydén, och då ber jag även få återkalla min ansökan om ledighet.

Sedan vill jag säga vad jag sade i går, att det är på tiden att riksdagen reformerar sig själv. Det är högeligen olämpligt, att den skall hava så många ärenden på slutet. Jag skulle jämväl vilja säga, att nästa år, när vi hava första maj, borde vi kunna arbeta första maj också. Varför skall denna dag och dagarna närmast före och efter alltid gå bort? I år var det så, att första maj var en fredag, och då inställdes plenum även påföljande lördag. Nästa år, mina herrar, böra vi arbeta även dagarna omkring och den 1 maj, så att vi sedan kunna komma ifrån så fort som det överhuvud är möjligt.

Herr talman, jag ber, som sagt, att få återtaga min begäran om ledighet.

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman! Herr Persson i Fritorp återtog ju nu sin ledighetsansökan. Som han nämnde, var det med mig han hade kvittat. Det sades ju allmänt, när vi återkommo efter påsk, att arbetet skulle kunna ordnas så, att vi komme att bli fria minst 8—10 dagar före pingst. I anledning därav åtog jag mig åtta föreläsningar nere i Småland, vilka väl nu måste inställas. Jag hade sålunda tänkt få ledighet mot kvittning med herr Persson i Fritorp, men när herr Persson nu återtagit sin ledighetsansökan och sin kvittning med mig, kan icke heller jag begära ledighet utan måste bli kvar i Stockholm och låta föreläsningarna gå om intet.

Herr Rydén: Herr talman! Jag tror, att också de herrar, som begärt ledighet, skola, även om de nu känna en liten missräkning, finna det riktigt, att icke här påtalade praxis vidare får utveckla sig. När jag nu gjort detta ingripande, så har jag faktiskt vetat, att hemresor varit planlagda i stor utsträckning. Det kan icke vara rättrådigt att så lämna sitt arbete. Det finnes väl ingen här i kammaren, som icke haft anledning att önska kunna resa hem till pingst. Vad mig själv beträffar, så har jag bl. a. måst uppskjuta sammanträden, vilka jag i egenskap av kommunal förtroendeman haft att föranstalta om. Jag har måst flytta fram dem, därför att jag ansett det vara min skyldighet att stanna här över pingst.

Här förekomma missbruk på detta område även tidigare under riksdagens lopp. Jag skall icke påtala något enskilt fall, men det förekommer som sagt missbruk i fråga om bortresa och frånvaro från riksdagsarbetet, missbruk, vilka riksdagen har anledning att taga itu med, när enskilda ledamöter på detta område icke hava nog plikt känsla. Det är efter samråd med talmannen som jag ställt mitt yrkande, att varje ansökan skall föredragas. De, som ha skäl för sina ansökningar, böra få dem bifallna. Men de, som kunna stanna kvar utan olägenhet, böra avstå från att resa, och de, som begära ledighet utan tillräckliga skäl, böra få ansökningarna avslagna av kammaren.

Slutligen vill jag säga ännu en sak, därför att det torde vara en del av kammarens ledamöter, som rest hem utan att begära ledighet. Jag kommer att till tisdag, vad ni än må tycka om det, väcka förslag om upprop, så att man får veta, vilka som rest hem utan att ha fått ledighet. Det är en radikalkur detta, och jag väntar mig ej någon tacksamhet, men det är nödvändigt att göra slut på ett missbruk, som blivit skandalöst.

*Ang.
ansökningar
av åtskilliga
ledamöter av
kammaren om
ledighet från
riksdags-
görömlen.
(Forts.)*

*Ang.
ansökningar
av åtskilliga
ledamöter av
kammaren om
ledighet från
riksdags-
görömalen.
(Forts.)*

Herr Hamrin: Herr talman! Det som förekommit tidigare och förekommit även i dag, ger anledning till åtskilliga reflexioner, icke minst i den riktningen, att man frågar, vilken anledningen är till den situation, i vilken vi befinna oss i dag. Detta för naturligtvis tankarna till organiserandet av hela riksdagsarbetet och särskilt organiserandet av arbetet i vissa utskott. Det är nämligen ganska nedslående att erfaras, att en hel del eller åtskilliga, i varje fall, av riksdagens ledamöter under loppet av densamma en lång tid gått arbetslediga, även om de tillhört utskott, och nu nekas permission, när de äro i behov av att resa hem för att fullgöra sina praktiska åligganden där hemma. Vad som förekommer i dag ger anledning till dessa reflexioner, ty det är uppenbart, att särskilt i år borde arbetet inom lagstadgad tid kunnat slutföras, därest man verkligen organiserat detsamma från början.

Beträffande de starka förkastelsedomar, som här utfärdats över de ledamöter, som av en eller annan anledning ansett sig nödsakade att begära permission, vill jag erinra om vad förut sagts, att arbetet i riksdagen uppsköts på grund av framställning från ett av riksdagens partier två, ja t. o. m. tre dagar kring den 1 maj. Det hade ej från borgerligt håll rests motstånd mot krav på ledighet under dessa dagar, och då synes det mig vara en hastig dom, som nu fälltts över dem som begärt ledighet. Men, herr talman, när jag sagt detta, vill jag bestämt understryka, att när det anses vara ett så framstående uppdrag att tillhöra riksdagen såsom valt folkombud, så bör det ingå i varje representants medvetande, att man till det yttersta bör fylla sina uppgifter och plikter som riksdagsman. Och dit hör då också att vara närvarande i riksdagen så långt möjligt är under hela riksdagstiden, och, framför allt, när man står inför avgörande av viktiga frågor.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag är minst lika mån som herr Rydén om, att riksdagens arbete fullgöres. Och vad mig själv beträffar tror jag, att om man granskar de ansökningar om ledighet, som jag haft, man då ej skall finna någon anledning till anmärkning. När jag i går dristade mig att begära ett par dagars ledighet, trots att herr Rydén hotade, att han ämnade begära dessa ansökningar på bordet, var det så, att jag levde i den uppfattningen, att intet viktigt sammanträde komme att hållas under ledigheten. När jag hört i dag, att så ej är fallet, har jag ingen anledning att vidhålla min ansökan, utan begär, herr talman, att få återtaga densamma. Jag kan ej neka till, att jag samtidigt vill bestämt reagera mot det kommissariat, herr Rydén tyckes vilja taga sig över kammarens ledamöter.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag har icke någon invändning mot det resonemang, som av herr Rydén förts. Men då förhållandena alltså äro sådana, att kammarens ledamöter bli tvingade att samtliga, eller så gott som samtliga, stanna kvar över pingst, tillåter jag mig rikta en vördsam vädjan till talmannen att frångå det beslut, som talmännen träffat, och utlysa kvällsplenum så väl i kväll som även på lördagen, så att vi åtminstone på tisdagen skola kunna få lämna Stockholm.

Herr talmannen yttrade nu: Mina herrar! Jag har ju som talman ingen grundlagsenlig rätt att ingripa i fråga om de anmälda talarna på talarlistan, men jag nödgas ändå, med hopp om överseende från kammaren, erinra om, att utöver alla de talare, som nu haft ordet i denna fråga, är det ytterligare fem, som antecknat sig, och en antecknade sig nyss, till att få ordet i denna debatt. Det kan ifrågasättas, om det är lämpligt, att vi så försena riksdagsarbetet, att det kanske blir ytterligare en plenidag för en sådan fråga, som faktiskt kunde ha varit avgjord på 10 minuter.

Det må vidare tillåtas mig att beträffande den siste talarens erinran till talmännen säga, att vi efter mogen överläggning, med hänsyn till stenograferna, som skola nedskriwa allt, vad herrarna tala här, och med tanke på våra sekreterare, som få sitta bundna hela dagarna, kommit till det resultat jag nämnt. Och det går ej att så bedriva arbetet, att det hela bringas ur funktion. Jag kan därför ej lova någon ändring i det meddelande jag gjort.

*Ang.
ansökningar
av åtskilliga
ledamöter av
kammaren om
ledighet från
riksdags-
göromålen.*

(Forts.)

Härpå anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Situationen är verkligen ganska märklig. Kammaren är ganska talrikt församlad, och det föreligger tio permissionsansökningar. Någon visshet om, i huru stor utsträckning ledamöter tänka resa hem utan permission, har ingen. Det förefaller mig därför, som om debatten här är ganska överflödig. Ett sammanträde, t. ex. på tisdagen, hade ju fått konstatera, i vilken utsträckning kammarens ledamöter svikit sina plikter. Det hade enligt mitt förmenande varit det riktiga.

Jag vill också säga något med anledning av ett yttrande, som fällt, att under senare år riksdagsmännen mer och mer lagt i dagen pliktförgätenhet i fråga om sina skyldigheter. Jag minnes min andra riksdag, år 1915, då här från kammarens talarstol vid statsregleringens uppgörande hölls ett tal av nuvarande ministern i London, friherre Palmstierna, där han också uttalade samma beklagande, att av riksdagens ledamöter så få voro tillstädes vid detta viktiga ögonblick. Det är 10 år sedan detta, och jag hade det intrycket, att erfarenheten varit av samma beskaffenhet även därförut.

Jag kan, herr talman, till slut ej underlåta att säga detsamma som herr Wagnsson, att då med hänsyn till, att det ställts i utsikt ett eller kanske två sammanträden efter pingst, det verkar litet chockerande på dem, som skola resa till Norrland eller södra eller västra Sverige, att behöva stanna i Stockholm under pingsthelgen för ett enda sammanträde efter pingst. Hade pingsthelgen infallit t. ex. den 10 juni eller i medio av juni i stället, hade de säkert utan oro stannat behövliga dagar utan arvode. Jag undrar om man ej kunnat forcera de sista plena så, som den ärade talaren nämnde.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag begärde ordet för att i allt väsentligt instämma med herr Rydén. Men jag nödgas göra en bestämd gensaga mot, att varje ledamot, som begär ledighet, skall offentligen motivera densamma. Jag hemställer till kammarens ledamöter och till herr Rydén själv, om vi ej hellre böra lämna till vars och ens ansvarskänsla därvidlag att bedöma vikten av de värv, han har att uträtta. Jag ville säga dessa ord, ej för min egen del, ty jag brukar vara med till sista man, men därför, att jag anser, att man bör ej draga konsekvenserna fullt så långt, som herr Rydén gjort.

Herr **Lindman**: Herr talman! Jag skall avstå från ordet, i förhoppning att övriga antecknade göra detsamma.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag kan trots dessa uppmaningar ej underlåta att säga några ord. Här har sedan lång tid tillbaka sagts, att vi skulle sluta till pingst. Det har varit den allmänna meningen, så att åtskilliga kammarledamöter ha därefter ordnat med vissa förhållanden i hemorten, sammanträden, tjänsteförrättningar som åligga dem o. s. v. Då är det synnerligen olämpligt att tala om pliktförgätenhet, när riksdagsmännen för fullgörande av dessa plikter på andra håll med rätta ansett, att de ordnat så, att de plikter, som här föreligga icke behöva ligga hindrande i vägen.

*Ang.
ansökningar
av åtskilliga
ledamöter av
kammaren om
ledighet från
riksdags-
görömlen.
(Forts.)*

Och jag vill, för att detta ej skall komma att i landet missförstås, säga, att här är dock av dem, som begärt ledighet, ordnat så, att vid dessa voteringar s. k. kvittning tillämpas. D. v. s. medlemmar från olika partier med motsatta åskådningar ha genom överenskommelse ordnat det så, att i verkligheten icke någon enda röst undandrages i fråga om de ärenden, som komma att ligga under omröstning. Varje sådan kvittning är vidare anmäld hos respektive partisekreterare. Det kan ej sägas, att här föreligger försök att undandraga sig sin plikt, ej heller att genom frånvaro de saker, det nu är fråga om, skulle svikas.

För övrigt vill jag säga, att jag hoppas, att den dagen aldrig skall komma, då Sveriges riksdag skall betraktas som en skolklass, där var och en skall stiga upp och redogöra för de eventuella ärenden, som förmått honom att begära permission. Jag för min del kommer icke att göra det.

Herr Rydén: Herr talman! Det ligger så, att i första kammaren har man reglerat ledighetsinstitutet så, att det är talmannen, som beviljar ledighet. I andra kammaren beviljar kammaren ledighet, och det är väl omöjligt för kammaren att bevilja en ledighet, om man ej vet, vad saken gäller, när det är fråga om att försvinna från staden och ej återkomma, som tydligen är fallet beträffande flera av dessa ansökningar. Hade det varit så, att talmannen avgjort detta, så hade jag utgått från, att redogörelse för anledningen skulle lämnas till talmannen. Jag har varit med förr under min riksdagstid, då det näst ingripas på detta sätt, och då skedde det så, att vederbörande motiverade sin anhållan inför kammaren. Det är sålunda ej första gången det ifrågasättes.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till det av herr Rydén gjorda yrkandet, dels ock på bifall till det yrkande, som framställdes av herr Lindman; och blev sistnämnda yrkande av kammaren bifallet.

§ 12.

Vid föredragning härpå av första lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande förberedande undersökning och tvångsmedel i brottmål m. m. biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

*I fråga
om häknings-
åtgärd
vid förväntad
villkorlig
straffdom.*

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att i vissa fall, då villkorlig straffdom kan antagas ifrågakomma, häkningsåtgärd icke må tillgripas.

Ordet begärdes därvid av

Herr Weijne, som yttrade: Herr talman! Då jag har dristat mig att i riksdagens elfte, för att ej säga tolfte, timma begära ordet i denna fråga, sker det därför, att jag på grund av flerårigt arbete bland ungdomsbrottslingar kommit till allt starkare insikt om, att den villkorliga domen är ett rättsinstitut, vars betydelse näppeligen kan överskattas. Och jag tror, att man icke minst bör erkänna dess betydelse ur finansiell synpunkt. Det räddar en mängd av, framför allt, unga brottslingar från fängelsestraff, så att de icke komma att åsamka staten de stora kostnader, som fångvården medför för varje fånge. Det var därför med stor sympati, som jag tog del av den motion av första kammarledamoten, herr Luterkort, som avsåg att inskränka

häktningsrätten, när det gällde de fall, där villkorlig dom kunde tänkas ifrågakomma. Men när jag senare här haft tillfälle att studera utskottets utlåtande, som gått i avstyrkande riktning, har jag tillfullo kommit på det klara med, att det, som här är det väsentliga, kanske näppeligen är kompletterande lagbestämmelser, utan i stället att det, som i utlåtandet framhålles, utvecklas en i verklig mening human praxis i det här berörda avseendet.

Utskottet säger att detta redan synes vara fallet i stort sett. Jag har noga studerat förhållandena på hithörande område, såvitt detta har varit möjligt att göra genom tidningspressen, och jag har då fått en motsatt uppfattning. Jag tycker, att det förekommer synnerligen ofta, att man häktar unga brottslingar och sedan giver dem en villkorlig dom, som, på grund av den längre eller kortare tid, som vederbörande fått sitta i häkte, icke medfört åsyftad verkan i så mätto, att de unga brottslingarna förskonas från bekanskap med fängelset. Jag förbiser ingalunda, att processuella hänsyn här kunna vara avgörande. Unga brottslingar uppträda ju vanligen flera tillsammans i ligor. Det är givet, att utredningen underlättas genom att man häktar dem. Men å andra sidan brukar man ju anhålla, innan man häktar. Det är väl skäl att antaga, att man under den tid av ett eller flera dygn, då de äro anhållna, kan hinna med så pass mycket av utredning, att de åtalade sedan icke skola kunna försvåra denna, om de sedan sättas på fri fot. Jag är också övertygad om, att om den som är åtalad, får veta att villkorlig dom kan tänkas ifrågakomma, detta kommer att medföra ett underlättande av utredningen, liksom det också kommer att medföra, att risken för ett avvikande blir så gott som ingen.

Jag skulle emellertid icke djärvt begära ordet endast för att understryka denna sak, som redan av utskottet delvis framhållits. Det har egentligen varit för att beröra en fråga, som visserligen icke har det formella sambandet men i alla fall ett så mycket reellare samband med det föreliggande utskottsutlåtandet, nämligen pressens förhållande till de villkorligt dömda. Om det är på det sättet, att häktingen åstadkommer, att syftet med den villkorliga domen stundom omintetgöres, är jag för min del övertygad om, att detta syfte i ett betydligt större antal fall omintetgöres genom att tidningarna offentliggöra namnen på de åtalade. Detta sker i allmänhet redan på ett så tidigt stadium, att man icke vet, hurudan domen kommer att bli. I alla fall gives på detta sätt offentlighet åt det brott, som begåtts, och åt brottslingens namn. Därigenom komma synnerligen stora svårigheter att möta för den unge brottslingen, när han åter kommer ut i samhället och försöker att på nytt bliva en laglydig medborgare. Det möter då, som sagt, stora svårigheter för honom att fullfölja sina goda föresatser i detta hänseende. Man får nämligen komma ihåg, att om samhället och samhällets myndigheter äro stränga domare, så äro de dock milda i jämförelse med den stora allmänheten, ty den stora allmänheten har sannerligen ingen benägenhet för att döma villkorligt, icke ens, när det gäller unga brottslingar.

Liksom utskottet framhållit, att man näppeligen kan komma någon vart med lagstiftningsåtgärder i den fråga utskottet närmast haft under behandling, tror jag, att man icke heller i fråga om pressens förhållande till de villkorligt dömda kan vinna något genom lagstiftning. På grund av mitt intresse för det föreliggande ärendet kan jag dock icke underlåta att säga, att domare och polismyndigheter i alla fall kunna främja det syfte, jag önskar skulle kunna vinnas, genom en enkel hänvändelse till pressen i sådana fall, där det är önskvärt, att den brottslige förskonas från att bli känd därigenom att hans namn passerar trycksvärta. I Stockholm synes det redan ske. Jag har här ofta i brottmålsnotiser kunnat läsa, »att den brottslige icke tidigare är straffad, varför villkorlig dom kan tänkas ifrågakomma»; och i sådana

I fråga om häktnings- åtgärd vid förväntad villkorlig straffdom.
(Forts.)

I fråga om häktnings- åtgärd vid förväntad villkorlig straffdom. (Forts.)

fall brukar vederbörandes namn icke alls offentliggöras i tidningsnotisen. Jag drar däraf den slutsatsen, att polismyndigheterna lämnat dessa meddelanden till pressen och därigenom velat förskona den åtalade eller den anklagade från att skylta i tidningarna med sitt namn. Jag tror, att detta skulle kunna utvecklas vidare, så att det genom hela det svenska rättsväsendet på så sätt utvecklade sig en god praxis, som toge sig uttryck såväl uti, att man endast i undantagsfall häktade unga brottslingar i sådana fall, där villkorlig dom kunde tänkas ifrågakomma, som också däruti, att man för tidningarnas representanter redan på ett tidigt stadium talade om, att villkorlig dom skulle kunna komma i fråga, och samtidigt vädjade till dessa representanter för pressen, att icke offentliggöra vederbörandes namn. Jag anser tryckfriheten och rättsväsendets offentlighet vara värden, som man icke i onödan skall göra in- trång på genom lagstiftning, utan jag tror, att det är lämpligare att vinna vad man åsyftar genom sådana åtgärder, som jag nu tillåtit mig antyda.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Häruti instämde herr *Grapenson*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Härefter föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om åstadkommande av en sakkunnig och för- utsättningslös prövning av dr F. Sylvans metod för gymnastikbehandling av lungtuberkulos; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Ang. tillsyn å lotsverkets fartyg.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående tillämpande i fråga om lotsverkets fartyg av lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg, föredrogs nu. Därvid anförde:

Herr **Lithander**: Herr talman! Utskottet har visserligen icke bifallit den föreliggande motionen med den ordalydelse, som klämman där har, men jag anser i alla fall för min del, att genom den diskussion, som har förekommit inom utskottet, och genom vad som framgår av utskottets betänkande och av reservationen tillika med den pressdebatt, som har förekommit i denna fråga, huvudsyttet med motionen i alla fall har vunnits. För mig har det icke varit huvudändamålet, om den granskning, som jag avsett att få till stånd, sker på det ena eller på det andra sättet, utan huvudsaken är, att man kommer fram till det, som säkerligen alla parter i detta fall önska. Jag vill i detta sam- manhang säga, att min motion är icke avsedd att utgöra en kritik mot lots- verket, och att den allra minst har varit riktad emot verkets högt aktade och ärade chef. Men det har varit ett behov för mig att här gå fram med en motion, som syftar till att rätta till förhållandena på detta område och att bringa fram om möjligt i fråga om materielen och dess an- vändning någonting, som från alla håll kan anses vara önskvärt. I motionen har jag sagt, att »ett i övrigt erkännansvärt sparsamhetssträvande är säker- ligen förklaringen till att ovannämnda tvenne lotsbåtar ej tidigare ersatts med för uppgiften lämpligare». Jag tror, att det sparsamhetssträvande, som man med glädje betraktar inom alla statens verk, här har varit grundorsaken till att man kanske dragit sig för att ställa krav på statens kassa.

Jag har, herr talman, såsom denna fråga nu ligger till, intet yrkande att

göra; men jag vill uttrycka en livlig förhoppning därom, att alla de behövliga åtgärder, som äro möjliga att genomföra, också komma att genomföras. Jag skulle också vilja uttrycka en förhoppning, att lotsverket må göra den engångsundersökning, som har omnämnts i reservationen, med anlitande av den sakkunskap, som verket förfogar över. Då vinner man i alla fall huvudsyftet med motionen.

*Ang. tillsyn
å lotsverkets
fartyg.
(Forts.)*

Herr Lagerkwist: Herr talman! Jag hörde icke, om något yrkande framställdes, men jag ber under alla förhållanden att få yrka bifall till utskottets hemställan i det föreliggande utlåtandet.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogos vart efter annat:

Konstitutionsutskottets memorial, nr 23, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens godkännande av vissa å allmänna konferenserna för samfärdsels- och transiteringsfrågor i Barcelona och Genève antagna överenskommelser jämte en i anledning av propositionen väckt motion; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av väckta motioner angående utredning om och ändring i gällande avtal och uppgörelser av ekonomisk innebörd mellan staten och Stockholms stad; och

nr 108, i anledning av väckta motioner om åvägbringande av en överenskommelse mellan staten och Stockholms stad angående ökat bidrag från stadens sida till vägar och parker å Djurgården i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 17.

Vid härfpå skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om ändrad lydelse av 62 § i ekklesiastik boställsordning den 9 december 1910, begärdes ordet av

*Ang. ändring
av 62 §
i ekklesiastik
boställs-
ordning.*

Herr Hage, som yttrade: Herr talman! Jag har tillsammans med herr Linder i första kammaren vid detta betänkande fogat en blank reservation, och jag anser mig därför nödsakad att nu säga några ord i denna fråga.

Jag vill då först påminna därom, att här är fråga om att bortsälja till privata personer allmän egendom. För min del vill jag säga, att jag har inga betänkligheter, generellt sett, mot en sådan anordning, när det gäller dessa, i allmänhet små jordbitar, som det här är fråga om. Men jag vill dock påpeka det förhållandet, att i flera fall ligga dessa områden uti samhällen med sammanträngd befolkning. Man kan alltså icke undvika att påminna om, att överlåtandet till privata personer av dessa jordegendomar kan leda till jobberi på grund av den värdestegring, som ofta uppstår i sådana samhällen. Därför måste jag för min del säga, att jag kan icke *i allt* instämma med utskottet, då utskottet under *alla* förhållanden betonar, att, då det är fråga om dessa jordbitar, då skall man ovillkorligen överlåta dem med *full äganderätt*. Jag måste för min del säga, att det kan i ett eller annat fall tänkas existera förhållanden och omständigheter, som motivera, att man icke säljer bort dessa

Ang. ändring av 62 § i ecklesiastik boställsordning. (Forts.) jordbitar utan i stället överlämnar dem med något slags tryggad besittningsrätt. Härutinnan har man förut varit inne på tanken att åstadkomma tomt-rätt, eventuellt återköpsrätt, i fråga om sådana jordbitar som dessa. Utskottet har emellertid avvisat alla sådana tankar och sagt, att här kan icke komma i fråga annat än full äganderätt, när det gäller att avgöra dessa jordbitars öde. Jag skulle dock häremot vilja påstå, att här finnes anledning att ifrågasätta, om det icke finnes skäl att åtminstone i några fall tillåta, att staten i fortsättningen äger jorden, dock så, att man tillerkänner brukaren en tryggad besittningsrätt.

Jag har velat framföra dessa synpunkter, därför att denna fråga snart går till utredning. Då vill jag till protokollet hava antecknat till ledning för dem, som skola utreda saken, att här har åtminstone i kammaren funnits en riktning, som yrkat, att en sådan synpunkt även skall kunna läggas till grund för den blivande utredningen. Från denna utgångspunkt skall jag i övrigt, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Lag ang. uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m. Å föredragningslistan var härefter uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m.

I en till riksdagen den 30 april 1925 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 228, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga ett såsom bilaga till statsrådsprotokollet fogat förslag till lag angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förvarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet intaget förslag till lag angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m.

Det av utskottet framlagda lagförslaget skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag huvudsakligen beträffande § 1.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nämnda paragraf lyda sålunda:

§ 1.

Den, som driver mejerirörelse, må ej från mejeriet till kreatursföda försälja eller eljest för dylikt ändamål till annan utlämna mjölk eller kärnmjölk, som icke uppvärmts till minst 80 grader Celsius.

Konungen äger att, där förhållandena sådant påkalla, förordna, att vad i första stycket sägs skall gälla även vassla.

I utskottets förslag hade åt paragrafen givits denna avfattning:

§ 1.

Den, som driver mejerirörelse, eller eljest idkar handel med mjölk, vare skyldig att till minst 80 grader Celsius uppvärma all till kreatursföda avsedd mjölk eller kärnmjölk.

Konungen äger att, där förhållandena sådant påkalla, förordna, att vad i första stycket sägs skall gälla även vassla.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Nilsson* i Tånga, andre vice talmannen *Nils August Nilsson*, *Boberg*, *Luterkort*, *Johansson* i Uppmälby, *Sjöblom* och *Uddenberg* i Karlskoga som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

*Lag ang.
uppvärmning
av till
kreatursföda
avsedd mjölk
m. m.
(Forts.)*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr Uddenberg i Karlskoga: Herr talman! I denna fråga har Kungl. Maj:t föreslagit vissa bestämmelser för mejerier vid försäljning av mjölk till kreatursföda, men utskottet har dessutom velat utsträcka dessa bestämmelser till att omfatta icke bara mejerirörelsen utan därjämte alla dem, som idka handel med mjölk. Detta innebär en väsentlig utvidgning av Kungl. Maj:ts förslag, ty därigenom skulle alla mindre mjölkförsäljningsställen indragas under kontrollen. Det har syntts mig och andra i utskottet olämpligt att så indraga alla dessa små affärer, därför att man måste ju alltid se till, att kontrollen blir effektiv, och om kontroll skall ske i alla dessa mindre mjölkförsäljningsställen, blir det en apparat, som är både kostsam och vidlyftig. Det kan ifrågasättas, om saken är av sådan betydelse, att denna kontroll i själva verket är behöfvig. Vid de flesta mjölkförsäljningsställen säljes ju endast mjölk, avsedd till människoföda, och man har sålunda icke med dessa bestämmelser att skaffa. Det är endast en mindre kvantitet av mjölken, som säljes till kreatursföda, om det ens överhuvud taget är någon alls. Det förefaller därför, som om risken skulle vara rätt liten.

Jag vill med dessa ord yrka avslag å utskottets hemställan och om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, vari hemställes om bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Herr Lorichs: Herr talman! Utskottsmajoriteten har icke kunnat förstå, vad reservanterna egentligen hava emot att denna lag utsträcker så som utskottet föreslagit. Det är så, att de sakkunniga hava ansett, att för att kontrollen skall bliva effektiv, måste man utsträcka den till att omfatta alla mjölkförsäljningsställen. Lagen är ju avsedd som en skyddsåtgärd mot mul- och klövsjukan. Mul- och klövsjukan är ju ytterst smittfarlig, och mjölken är en av de farligaste härdarna för smittans spridande. Nu är det visserligen så, att det skulle för åtskilliga mjölkhandlare medföra något besvär och kanske en liten kostnad också, att underkasta sig lagens bestämmelser. Nu är det emellertid så, att mjölkhandeln i de stora städerna i de flesta fall redan är underkastad uppvärmningstvång. I de stora städerna säljes för övrigt mycket litet mjölk till kreatursföda. På landet säljes det däremot både helmjök och skummjölk till svinföda o. s. v. Skulle möjligen uppstå något besvär för dessa försäljare därigenom, att de bleve tvungna att uppvärma mjölken, och bleve det en engångskostnad och dessutom någon kostnad för kontrollen, så är allt detta sådant, som vi hava ansett vara av mindre betydelse i jämförelse med den nytta, som en utsträckning av lagen skulle medföra. Jag vill dock säga, att då första kammaren bifallit reservationen och ett bifall till utskottets förslag skulle äventyra, att hela lagen fölle och det hela bleve till intet gagn, så skall jag för min del avstå från att yrka bifall till utskottets hemställan och i stället biträda reservationen.

Herr Ödström: Herr talman! Såsom framgår av utskottsbetänkandet, har utskottet föreslagit en skärpning av den i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna lagen till att omfatta även handeln med mjölk. Det lägges ju här i landet ned så mycket pengar på olika sätt att bekämpa tuberkulosen, och jag håller före, att det i denna kamp kan vara lämpligt att även gå den väg, som utskottet här

Lag ang.
uppvärming
av till
kreatursföda
avsedd mjölk
m. m.
(Forts.)

föreslår. Det förefaller mig egendomligt, att medan ett mejeri, som har affär i en stad, skall vara skyldigt, som naturligt är, att pasteurisera sin mjölk, behöver en mjölkaffär, som kanske har lika stor mjölmängd som mejeriet, icke göra detta. Det är ju även bekant, att under den varmare årstiden den mjölk, som blir över i städerna, sedan mjölkförsäljningen är slut för dagen, separeras, och att den överblivna skummjölken sedan försäljes till kreatursföda, dels till svinfoder och dels till kalvföda. Det skulle ju verkligen ha varit egendomligt, om jordbruksutskottet skulle ha gått med på att fritaga dem, som idka handel med mjölk, från den ifrågavarande skyldigheten, när man ju annars på alla möjliga sätt söker bekämpa tuberkulosen, vilket just sker genom att upphetta mjölken till 80 grader. Inom parentes sagt vill jag säga, att jag tror icke, att enligt vad vetenskapsmännen nu anse, en upphettning till 80 grader är tillräcklig. Den mejeriförening, där jag är ordförande, håller på att mjölken skall upphettas till 85 grader, för att man skall kunna vara säker. Vill man här verkligen göra något för att bekämpa tuberkulosen, anser jag, att alla, som idka mjölkhandel, böra underkastas precis samma bestämmelser på det sätt, som utskottet föreslår.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders**: Herr talman! Skälet till att man har velat utvidga bestämmelserna angående pasteurisering och velat få en mera fast lagstiftning har varit ett par under den nu pågående mul- och klövsjukeepizootien inträffade fall av mejerismitta, det ena fallet i Älvsborgs län och det andra i Kalmar län. Det har i dessa fall visat sig, att det föreligger en lömsk fara att från mejerierna utdela mjölk, som icke är tillräckligt pasteuriserad. Sjukdomen kan icke alltid upptäckas genast, då den förekommer mera sporadiskt, och det kan då till mejeriet levereras mjölk, som är smittförande, utan att djurägaren eller någon annan har vetskap därom. Medicinalstyrelsen har därför föreslagit den nu föreliggande lagen och i samma omfattning som i propositionen, d. v. s. man har icke tagit med handeln med mjölk utan endast mejerierna. På grund av den erfarenhet, man har haft, är det tydligt, att ett ingripande måste ske beträffande mejerierna. Däremot har man beträffande handeln med mjölk icke kunnat påpeka några liknande farliga fall. Det behövs naturligtvis också en viss måtta i fråga om ingripande på detta sätt, och i fall det göres alltför rigoröst, blir man missnöjd efteråt över att ha ingripit hårdare än nöden har krävt. Jag vill sålunda beträffande det föreliggande utskottsforlaget framhålla, att det saknar större betydelse att utsträcka lagen även till handeln med mjölk.

Dessutom skulle en sådan utsträckning i mycket hög grad försvåra och fördyra kontrollen och uppsikten över lagens efterlevnad, varför jag på grund av de faktiska förhållandena ansett det vara onödigt att ifrågasätta den utvidgning, som lantbruksstyrelsen på sin tid föreslog, och vilket förslag utskottet nu har tagit upp. Det skulle åstadkomma åtskilliga vanskligheter att på det sättet utsträcka lagen. Förutom den svårighet, som jag nyss påpekade, att kontrollen skulle utvidgas, skulle det exempelvis beträffande långtidspasteurisering, där Kungl. Maj:t kan lämna dispens till större mejerier, med många försäljningsställen, leda till mycket besvärliga konsekvenser, exempelvis för Mjölcentralen i Stockholm.

Jag vill vidare framhålla, att det är betydligt bättre att i ett så tveksamt fall vänta och se, hur förhållandena komma att gestalta sig. Om någon allmän epizooti skulle sprida sig längre uppåt landet, har man ju kraftigare medel än så att använda för ett ingripande, men för närvarande torde det vara tillräckligt med vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

Riksdagens första kammare har redan bifallit Kungl. Maj:ts förslag. Vid den debatt, som föregick beslutet, visade det sig, att varken omfattningen av utskottets förslag var lämpligt eller förslaget lagtekniskt så utfört, att man kunde anse det tillfredsställande. Det framlades därför upprepade förslag till omskrivningar i den av utskottet föreslagna lagtexten, men första kammaren slutade med att vägra godtaga utskottets förslag. Jag vill därför hoppas, att även andra kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag.

*Lag ang.
uppvärmning
av till
kreatursföda
avsedd mjölk
m. m.
(Forts.)*

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! I anslutning till vad hert statsrådet nu har yttrat ävensom till första kammarens beslut att bifalla reservationen, vilken ju innebär detsamma som Kungl. Maj:ts proposition, skall jag för min del även be att få yrka bifall till denna. Det är alldeles uppenbart, att om man utsträcker lagen på det sätt, som utskottet har föreslagit, att omfatta även handeln med mjölk, kommer detta att i allra högsta grad försvåra lagens tillämpning. Vad man därmed kan vinna, står icke i rimligt förhållande till de olägenheter, som äro förenade därmed, och icke minst kommer en sådan utsträckning att draga med sig ofantligt större kostnader för kontroll av lagens efterlevnad.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sköld: Herr talman! Bara ett par korta repliker till herr Ödström. Jag skulle först vilja påpeka, att utskottets förslag lider av den oförmligheten, att man visserligen har ändrat § 1 och § 2, men bibehållit § 3 i det skick, som den har i Kungl. Maj:ts förslag. På grund därav har det kommit att uppstå en motsägelse mellan lagen och motiven. Enligt motiven till denna lagändring skall ansvar uppstå i ett tidigare stadium än vad som gällde enligt den gamla lagen, men på grund av bestämmelserna i § 3 kan ett sådant ansvar icke utkrävas förrän vid samma tidpunkt som enligt den gamla lagen. Det är väl ändå icke möjligt, att andra kammaren skulle vilja ge våra domhavande detta extra besvär att få en lag, som strider emot motiven till lagändringen. Det var också denna sak, som i första kammaren gjorde, att man till slut tog Kungl. Maj:ts förslag, trots att det fanns stora sympatier för att även få in mjölkhandeln under lagens bestämmelser. Om andra kammaren nu skulle bifalla utskottets förslag, blir resultatet, att frågan går tillbaka till jordbruksutskottet, och efter den debatt, som förekom i första kammaren i går, tror jag icke det finns anledning att antaga, att jordbruksutskottet skall hinna inom rimlig tid i år komma med ett förslag, som på samma gång tar med mjölkhandeln och blir juridiskt genomtänkt och utformat. Jag tror det är bäst, att man här är litet försiktig.

Gentemot vad herr Ödström anförde om uppvärmningsgraden, skulle jag vilja påpeka, att den i lagen är fastställd till minst 80 grader. Vad betyder det? Jo, det betyder, att då mjölken helt igenom är uppvärmd till detta gradtal, förstöres i mjölken ett enzym, och på grund därav kan man prova med den Starkska metoden och få ett utslag på att mjölken uppvärmts till detta gradtal. Det är emellertid självklart, att om man skall få mjölken genomgående uppvärmd till detta gradtal, behöver man komma upp till ett något högre gradtal på termometern, och det blir därför helt enkelt nödvändigt för våra mejerier att se till att termometern står något över 80 grader; 80 grader är emellertid vad som behövs, och man har därför dragit den lägsta gränsen där. Upprepade försök i flera länder ha visat, att det är tillräckligt.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Månsson i Erlandsro: Herr talman! Då jag har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, anser jag mig böra framhålla motiven till att

Lag ang.
upprämning
av till
kreatursföda
avsedd mjölk
m. m.
(Forts.)

utskottets lagförslag fått sådan lydelse, att kontrollen skall omfatta all handel med mjölk. I den förordning för Malmöhus län, som utfärdades om högre pasteuriseringstemperatur, hade man glömt bort orden »till kreatursföda», och förordningen kom därför att gälla all mjölk. Nu är förhållandet det, att en hel del leverantörer köra in sin mjölk direkt till försäljningsställena. Då konsumenterna föredraga att få mjölk, som icke är pasteuriserad, kom det till det mejeri, där jag är ordförande, in en mängd framställningar från försäljarna att få mjölk direkt från landsbygden, så att kundkretsen icke skulle minskas. Det skulle därför med den avfattning, som Kungl. Maj:t givit lagen, kunna uppstå en illojal konkurrens, och lagen skulle icke kunna få den effektivitet, som man har avsett.

Som frågan nu ligger till, då första kammaren har fattat beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, och jag väl inser betydelsen av att en dylik lag kommer till stånd, skall jag icke yrka bifall till utskottets utlåtande, eftersom det skulle kunna betyda, att lagen för denna gång faller. Med den motivering, som jag här har framhållit, ber jag därför i stället, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 19.

I fråga om
statens rätt
till viss jord
m. m.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av väckt motion angående en ifrågasatt utredning rörande statens rätt till viss jord m. m. föredrogs nu. Ordet begärdes därvid av

Herr **Hage**, som yttrade: Herr talman! Endast några få ord rörande det föreliggande utlåtandet, som berör en motion, som väckts av mig och min partivän herr Vennerström.

Jag vill då till en början erinra om, att under åren 1916, 1917 och 1918 väcktes det här i riksdagen motioner, som blevo mycket diskuterade, och som gingo ut på att åstadkomma en jordkommission för att bevaka och trygga statens äganderättsanspråk på jord, varom det fanns tvistigheter mellan enskilda och staten. Dessa motioner ledde till slut till, att 1918 års riksdag beslöt, att det skulle utredas, »huruvida och i vad mån den rättsliga omvårdnaden av kronans egendom måtte kunna uppdragas åt kammarkollegium», och sedan kammarkollegium hade utrett den saken, skulle kollegium komma in med uppgifter om det resultat, till vilket det hade kommit.

Det gäller ju här mycket stora värden, och därför tycker man, att det skulle ha varit angeläget för kammarkollegium att *fortast möjligt* verkställa denna utredning. Så har emellertid icke skett, utan utredningen har dragit en tid av *sju* år. Jag har för övrigt hört uppgivas, att under långa tider har man icke gjort något alls åt denna mycket viktiga sak.

Jag har begärt ordet för att fästa uppmärksamheten vid detta förhållande. Jag måste säga, att man kan icke under några förhållanden få mig att tro, att det har varit nödvändigt, när det gäller denna för staten så synnerligen viktiga sak, att draga ut på utredningen på ett sådant sätt, som skett. Nu väckte emellertid jag och min partivän Vennerström en motion i frågan — det är denna motion, som nu behandlas — och sedan denna motion hade väckts, inträffade det verkligen, att man påskyndade utredningen, och nu föreligger i alla fall som resultat av denna *sjuåriga* utredning ett betänkande, om vilket jag dock icke nu skall yttra mig.

Utskottet har med anledning av att den begärda utredningen nu äntligen kommit fram, avstyrkt motionen, och jag skall icke göra något yrkande. Jag hoppas emellertid, att frågan nu kommer att fortast möjligt tagas upp av Kungl. Maj:t till vidare bearbetning. Det är saken verkligen förtjänt av. Motionen har i alla fall haft sin nytta med sig, och då man åtminstone från vårt håll har nått det målet, att saken icke har fått alldeles försumpas, utan att det verkligen till slut har kommit fram en utredning i frågan, skall jag för min del, som sagt, herr talman, icke göra något yrkande.

*I fråga om
statens rätt
till viss jord
m. m.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 20.

Föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av från första kammaren delgivet beslut rörande väckt motion, angående skyldighet för domstolarna att överlämna rättegångsprotokoll till fångvårdsanstalterna och till de villkorligt dömdas övervakare; och blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 21.

Till avgörande företogs nu första lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.*

Genom en den 17 april 1925 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 222, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 (nr 141 s. 42),

2) lag om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat,

3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen om kyrkofond den 9 december 1910 (nr 141 s. 37), och

4) lag om förskott ur kyrkofonden till bekostnad av viss nybyggnad å ecklesiastiska löneboställen,

dels ock hemställt, att riksdagen, därest de under 1), 3) och 4) omförmälda lagarna bleve av riksdagen antagna, ville bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma dagen för deras ikraftträdande.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft följande inom riksdagen väckta, likaledes till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 299, av herr *Wohlin m. fl.*; samt

inom andra kammaren:

nr 452, av herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Svensson* i Grönvik,

nr 453, av herr *Gustafson* i Kasenberg; och

nr 454, av herr *Pehrsson* i Göteborg.

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intagna förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 (nr 141 s. 42),

2) lag om resansanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat,

3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen om kyrkofond den 9 december 1910 (nr 141 s. 37), och

4) lag om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen;

B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C) att riksdagen ville bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma dagen för ikraftträdande av de under 1), 3) och 4) intagna lagarna.

Vid utlåtandet voro likväl fogade reservationer:

beträffande propositionen i dess helhet

av herr *Akerman*, som hemställt,

A) att riksdagen, med avslag i övrigt å ifrågavarande proposition, måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag om ändrad lydelse av 20 och 22 §§ ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910;

B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad som hemställts under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

C) att riksdagen ville bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma dagen för ikraftträdandet av den under A) angivna lagen;

beträffande förslaget till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910

av herrar *Höderstierna*, *Klefbeck*, *Sandegård*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley*, *Söderberg* och *Sjögren*, vilka hemställt, att riksdagen måtte antaga det av Kungl. Maj:t härutinnan framlagda förslaget med vissa av reservanternas föreslagna ändringar beträffande 32 och 33 §§;

beträffande förslaget till lag om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen

av herrar *Lyberg*, *K. G. Westman* och *Persson* i Trången, som yrkat, att ifrågavarande lagförslag måtte av riksdagen avslås; samt

utan angivet yrkande:

av herr *V. Edward Larson*,

av herr *Jansson* i Edsbäcken,

av herr *af Ekenstam*, och

av herr *Olsson* i Kalmar.

Vid utlåtandet var dessutom fogat särskilt yttrande av herrar *Lyberg*, *K. G. Westman* och *Persson* i Trången.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Lindqvist** i Halmstad, som yttrade: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 35 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att utskottets däri framställda lagförslag föredragas vart för sig;

att vid behandlingen av förslaget till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 först föredrages 30 § och att därvid överläggningen må röra sig om utlåtandet i dess helhet;

att, därest 30 § godkännes med den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit, Kungl. Maj:ts förslag i övrigt lägges till grund för den fortsatta föredragningen, som sker paragrafvis och, där så erfordras, moment- eller styckevis, med iakttagande, att näst efter 30 § behandlas återstående paragrafer under IV kap., därefter i ordningsföljd övriga paragrafer i vederbörande förslag, samt sist ingress och rubrik;

att, sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten A föredrages;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återmitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föräledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas bemyndigande att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Utskottets under 1) upptagna förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningsordningen föredrogs först 30 §.

Uti det av Kungl. Maj:t framlagda motsvarande lagförslaget lydde paragrafen sålunda:

30 §.

1. Domkapitlet bör tillse, att inom stiftet belägna boställen varda till hus och ägor behörigen vidmakthållna. Anser domkapitlet boställes rätt vara genom något av domstol eller annan myndighet meddelat beslut förnärmat, eller att vid sådant beslut icke iakttagits vad i 9 och 23 §§ föreskrives, skall domkapitlet i behörig ordning överklaga beslutet.

2. Över fullgörandet av arrendator åliggande brandförsäkringsplikt hålle domkapitlet noggrann tillsyn.

Utskottet föreslog följande, med 30 § i nuvarande ecklesiastika boställsordning, utom i avseende å en paragrafhänvisning, överensstämmande avfattning:

30 §.

Domkapitlet bör tillse, att inom stiftet belägna boställen varda till hus och ägor behörigen vidmakthållna. Anser domkapitlet boställes rätt vara genom något av domstol eller annan myndighet meddelat beslut förnärmat, eller att vid sådant beslut icke iakttagits vad i 9 och 23 §§ föreskrives, skall domkapitlet i behörig ordning överklaga beslutet.

*Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Över fullgörandet av arrendator åliggande brandförsäkringsplikt i de fall, då boställe skall vara för domkapitlets räkning brandförsäkrat, hålla domkapitlet noggrann tillsyn.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman, mina herrar! Som synes av detta utskottsbetänkande, ha meningarna inom första lagutskottet varit ganska delade, ty av utskottets ledamöter är det ju icke mindre än femton som äro reservanter; en sextonde var icke med i justeringen, eljest hade han också varit reservant. Nu är det dock icke så stor meningsskiljaktighet, som det synes vara, när man tar del av utskottsbetänkandet, ty jag tar för givet, att två av de herrar, som reserverat sig blankt, komma att i debatten sluta upp kring den reservation, som är avgiven av herr Hederstierna m. fl.

Alltsedan den nya ordningen om bortarrenderande av prästernas löneboställen började tillämpas, har mot densamma riktats en mycket stark kritik, kan man säga, ifrån alla dem, som haft med denna bortarrendering att göra eller dem, som kommit i kontakt med densamma. Denna kritik, denna berättigade kritik, som här kommit till synes, föranledde Kungl. Maj:t att år 1919 tillsätta en kommitté, som fick i uppdrag att titta på den här frågan och se till om man kunde framkomma med några förslag till förbättringar i berörda hänseende. Jag skall taga mig friheten att nämna namnet på dem, som suto i denna kommitté, ty genom att kammarens ledamöter få veta vilka det är, som stå för det ursprungliga förslaget, kanske kammaren också förstår, att det var folk med den största sakkunskap på detta område. Ordföranden i denna kommitté var dåvarande landshövdingen Husberg, och såsom ledamöter deltog den tid det var möjligt nuvarande statsrådet Linders, arrendatorn Nilsson i Håslöv, kontraktsprosten Qvist och en förutvarande ledamot av denna kammare Rehn från Norrland, och sedan under arbetets gång i kommittén utökades densamma med kammarrådet von Otter. När de sakkunniga tittat på denna fråga, om jag så får säga — ja de icke endast tittade i papperen utan det hade även beretts möjlighet för ett par av kommitténs ledamöter att göra vissa resor ute i landet för att på ort och ställe bättre kunna se, huru det var ställt — gick den att avfatta sitt förslag. Denna kommitté säger, att de huvudsakligaste bristerna i det nuvarande arrendesystemet kunna sammanfattas på ungefär följande sätt:

»1. Den nämnd, som har fått sig anförtrott att verkställa arrendeuppskattningen, äger icke den sammansättning, att en fullt pålitlig arrendevärdering är att i regel påräkna.

2. Den nybyggnadsskyldighet, som enligt den nya lagstiftningen åligger arrendatorn och som kommer att i särskilt stor utsträckning tagas i anspråk, då löneboställe utarrenderas första gången efter det ny lönereglering, fastställd enligt 1910 års löneregleringslag, trätt i tillämpning, är ofta för arrendatorn synnerligen betungande med hänsyn framför allt därtill, att arrendatorn har att förskjuta byggnadskostnaden, vilken först småningom återgäldas honom. Ofta förekommer härjämte, att löneboställes hus skola på grund av meddelade bestämmelser byggas större och kostsammare än som är för förenligt med boställets storlek och avkastningsförmåga, något som är beroende därpå, att bestämmandet av de hus, vilka skola finnas å löneboställe, icke ingår som ett led i arrendeuppskattningen, utan överlämnats till avgörande i judiciell-administrativ ordning av särskild myndighet, vilken vid frågans prövning saknar erforderlig kännedom om betingelserna för boställets utarrendering och om boställets avkastningsförmåga.

3. Den arrendatorerna på grund av bestämmelsen i arrendeförordningens 13 § i regel ålagda skyldigheten att tillhandahålla tjänstinnehavaren skjuts

och vissa andra tjänstbarheter 'mot måttlig ersättning' förorsakar, att arrendebeloppet måste sättas under vad eljest kunde hava varit att påräkna, samt verkar återhållande på arrendespekulanter.» Sedan är det en del andra saker, som också de sakkunniga påpekat, men som jag icke i detta sammanhang skall taga upp.

Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, som nu behandlats av utskottet, tager nästan helt och hållet upp det förslag, som dessa arrendesakkunniga kommit med. Kungl. Maj:ts proposition avser sålunda att råda bot på de svåraste miss-hälligheterna på detta område, och de åtgärder, som enligt departementschefens uttalande anses böra vidtagas för avhjälpan av de framhållna bristerna, gå i huvudsak ut på följande, nämligen

att arrendeuppskattningen, vilken enligt nu gällande rätt är anförtrodd åt landsfiskalen i samråd med vissa personer i orten, skulle överlämnas till en av mera speciellt sakkunniga personer sammansatt nämnd, bestående av tre ledamöter, samtliga med rösträtt,

att befogenheten att bestämma, huru löneboställe skall vara bebyggt, vilken befogenhet nu i första hand tillkommer synerätten, skulle, efter utredning av arrendeuppskattningsnämnden, tillkomma de utarrenderande myndigheterna, vilka det skulle åligger att tillse, att boställets bebyggande lämpades efter boställets bärkraft,

att arrendator skulle för bestridande av kostnad för nybyggnad kunna erhålla förskott ur kyrkofonden, samt

att uppdraget att förrätta av- och tillträdessyn samt ekonomiska besiktningar skulle överflyttas på omförmälda nämnd, vilken med hänsyn till sin ställning erhållit beteckningen boställsnämnd.

Med anledning av den avgivna propositionen väcktes ett par motioner. I en av dessa motioner, framförd såväl i första som andra kammaren, i den första av herr Wohlin m. fl. och i den andra av herrar Olsson i Kullenbergstorp och Svensson i Grönvik, yrkas avslag på det i propositionen framlagda förslaget i dess helhet. Det är flera motiv, som motionärerna ha att anföra för sitt avslagsyrkande, men det främsta motivet synes vara det, att de anse, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag till dessa ändringar i den ecklesiastika boställsordningen i väsentlig mån komme att föra utvecklingen i en riktning, motsatt den, som riksdagen tänkte sig, när riksdagen tidigare skrev och begärde utredning och framläggande av förslag för att bereda möjlighet till att kunna stycka och upplåta den ecklesiastika jorden för mindre jordbruk och egnahem. Inom utskottet var man, skulle jag tro, kanske icke fullkomligt enig, men nästan så gott som enig om den uppfattningen, att motionärerna i dessa stycken tagit fel, ty den uppfattningen föreföll icke vara riktig, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle försvåra eller på något sätt hindra styckningen av den ecklesiastika jorden till egnahem, om riksdagen en gång skulle gå in för densamma. Ja, det vill förefalla så redan från början, när man tittar på den här saken. Det kan väl inte vara riktigt att säga, att förändringar i lagstiftningen, syftande bland annat till — det är en av huvudpunkterna — att få byggnaderna på dessa löneboställen uppförda till lägre kostnader, mindre byggnader än det för närvarande är och med det största hänsynstagande till jordbrukets förhållanden, så att byggnaderna bli byggda så, att det blir överensstämmelse med en god ekonomi, att sådana förändringar skulle verka hindrande. Departementschefen har också i denna detalj anført och visat på, att om riksdagen skulle gå in för en sådan lag, som riksdagen uttalat sig för i skrivelsen, så kommer ju ett stort antal av dessa arrendeboställen att finnas tillgängliga i så stor utsträckning, att det icke gärna kan tänkas att, huru snabb utvecklingen än blir på detta område, det komme att råda brist på sådana. Det är ett allmänt känt och ofta påtalat förhållande, att såväl kronans jordbruksdomäner som den ecklesiastika

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

jorden under nuvarande förhållanden lämna allt för liten avkastning, och titta vi på huru det i detta fall är med den ecklesiastika jorden, torde det väl icke vara för mycket att säga, att här äro förhållandena ännu sämre, i många avseenden åtminstone, än vad de äro, när det gäller kronans domäner.

De sakkunniga, som jag förut erinrat om, ha också i sitt betänkande med några siffror visat på huru det ställer sig i detta fall. Jag skall tillåta mig att trötta kammaren med att återgiva några av dessa siffror för att vi skola få se, huru liten inkomst man egentligen har från dessa boställen. Vi ha ett komministerboställe i Väddö. Det har ett taxeringsvärde av 5,000 kronor. Här har synerätten beräknat nybyggnadskostnaderna på bostället till 17,937 kronor. Arrendebeloppet för detta komministerboställe är 270 kronor. Om det nu skall byggas för denna kostnad och arrendatorn och kommande arrendatorer skola ha detta att betala, skulle det taga en tid av icke mindre än 67 år, innan arrendeinkomsten täckt de utgifter, som nybyggnaderna skulle kosta; men tiden 67 år är ändå icke så illa som motsvarande tid på många andra ställen. Vi ta t. ex. Håtuna kyrkoherdeboställe. Det har ett taxeringsvärde av 45,000 kronor. Här har synerätten beräknat en nybyggnadskostnad av 37,395 kronor. Arrendebeloppet på detta boställe är 300 kronor. Det skulle taga en tid av 125 år, innan man fått in i arrendeavgift vad det kostade att uppföra dessa nybyggnader. Om vi sedan gå till Floda kyrkoherdeboställe, finna vi, att det har ett taxeringsvärde av 5,600 kronor. Här har synerätten beräknat en nybyggnad för icke mindre än 45,295 kronor, och som arrendebeloppet från detta boställe icke är mer än 55 kronor, skulle det taga en tid av 824 år, innan man från detta boställe fick in vad det kostade att uppföra de nybyggnader, som synerätten ansett vara behöfliga. Jag skall icke trötta med flera siffror, då jag vet, att de av kammarens ledamöter, som varit intresserade av denna fråga, varit i tillfälle att taga del av desamma i kommittébetänkandet.

Inom utskottet har frågan om ordnandet med en boställsnämnd varit, kan man säga, den största frågan och den, som varit den mest diskuterade. I fråga om denna boställsnämnd ha vi reserveranter icke heller helt anslutit oss till Kungl. Maj:ts proposition. För min personliga del vill jag säga, att jag strängt taget icke skulle haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag i fråga om boställsnämnder, men då det från en del håll — jag vill icke säga utan en viss rätt — anförts, att Kungl. Maj:ts boställsnämnd skulle till äventyrs bli väl dyr, ha vi reserveranter, vi som stå för herr Hederstiernas reservation, gått in för en boställsnämnd, som vi tro skulle kunna fylla sin uppgift på ett utmärkt sätt, men bli något billigare än den, som föreslagits av Kungl. Maj:t. Att en boställsnämnd är ordnad på det sättet, som utskottsmajoriteten vill, kunna vi icke anse riktigt. Vi kunna icke anse, att man tagit steget fullt ut, man borde ha gått längre.

Ja, herr talman, det är kanske icke rätt att stå och prata alltför länge, ty kanske jag då riskerade något, som jag icke vid något tillfälle råkat ut för, nämligen att få höra sång. För att sådan icke skall komma, skall jag nu icke upptaga kammarens tid längre utan sluta med att vid den föredragna § 30 i 4 kap. yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Det är verkligen icke varje dag — nästan aldrig såvitt jag minns — som mig vederfarits en sådan ära som i dag, i det att den, som stått och talat för utskottet, polemiserat mot den motion, som jag här väckt. Polemiken brukar vanligen framkomma först sedan jag har uttalat mig. Jag får därför bringa herr Lindqvist i Halmstad mitt tack för den stora uppmärksamhet, han visat mig.

Det är en hel del i den ärade talarens anförande, som varit så utmärkt såsom bevis för vad jag motionerat om, att jag icke själv skulle kunnat leta upp

så goda, åtminstone icke bättre bevis. Herr Lindqvist talade här om ett boställe, där, som jag tror, det skulle dröja över 800 år innan det gäve så mycket i arrende, att det motsvarade vad husen skulle komma att kosta. Det är väl ett skäl, som är tämligen dråpligt, åtminstone när det åberopas av den, som önskar ett fortsatt bebyggande och ett fortsatt vidmakthållande av dessa boställen. Nu var emellertid icke den siffran riktigt rätt, ty det komme aldrig att betala sig. Man får väl räkna litet ränta på det byggnadskapital, man nedlagt, men då är siffran utan betydelse. Sedan skall väl en annan faktor tagas hänsyn till, nämligen att boställena bli en liten smula mera värda för brukarna, sedan de blivit bebyggda än de varit förut. Dessa beräkningar lämnar jag helt åt sitt värde. Men de bevisa en sak, och det är, att om man skall nybebygga publik jord, eller återuppbygga boställen med nedruttna hus, det är bättre att skänka bort jorden. Det är nog en erfarenhet, som vi jordbrukare i allmänhet få göra, att skall man bebygga ett bondehemman finns det helt säkert inte minsta utsikt för att arrendet för detta hemman under nuvarande konjunkturer kommer att uppgå till räntan på byggnadskostnaderna. Skall man dränera och dylikt blir det ännu sämre.

Det är, måste jag säga, ett underligt påstående när man säger, att frågan om upplåtande av ecklesiastik jord till egna hem och smärre jordbruk inte kommer att föregripas av det, som här föreslås beträffande bebyggandet, utan att den frågan ändå står öppen. Den skall inte vara jordbrukare, som kan taga detta för annat än ett skämt. Ty det kan väl aldrig falla en jordbrukare in att säga, att frågan om att avsöndra en del av egendomen inte kommer att bli beroende av, om man först bebygger egendomen till brukning. Om man bebygger ett löneboställe så, att det blir tillräckligt med hus till hela jordbruket, så har man därigenom givetvis definitivt avskurit all möjlighet att tänka på att avstycka jord till det ändamål, som staten gått så hårt in för, nämligen till egna hem.

Det är också märkvärdigt, det måste jag rent ut säga, att medan man från ett stort partis sida utövar ett så starkt tryck för att få till stånd ett ingripande gentemot den enskilda jorden, för att genom tvångsexpropriation bilda nya mindre självständiga jordbruk, så lägger man genom dessa bestämmelser alla möjliga stenar i vägen för att den publika jorden upplåtes för samma ändamål. Jag får uppriktigt bekänna att jag inte förstår den tågordningen. Och Kungl. Maj:t svävar ju alls inte i tvivelsmål om vad riksdagen verkligen vill. Jag tror att det är tre eller fyra gånger som vi ha skrivit och begärt en utredning, huruvida publik jord och ecklesiastik jord även skulle kunna användas för bildande av egna hem och smärre självständiga jordbruk.

Då må herrarna inte så mycket förundra sig över den motion, som herr Svensson i Grönvik och jag ha tillåtit oss väcka i denna kammare. Vi anse nämligen öppet och klart, att denna boställsordning är av en sådan innebörd, att om den strikt skall genomföras ha vi därmed tagit bort alla möjligheter att få fram den tanke, som riksdagen har givit uttryck för i sin skrivelse. Den siste ärade talaren sade, att om riksdagen vill en skrivelse, så kan den ju begära en sådan. Men den ärade talaren måste väl ändå antaga, att när riksdagen skrivit om saken mer än en gång, så vill riksdagen också någonting i denna sak. Eljest är det sannerligen inte lätt att få någon skrivelse åstad, på detta område lika litet som på något annat område. Man har svarat mig, och det har även enskilda medlemmar av utskottet gjort, att det är mycket väl beställt med det som utskottet kommit med, och att det just givit uttryck åt uppfattningen att vi inte skola bygga oekonomiskt. Ja, men om man då läser den 23 paragrafen i utskottsutlåtandet, som är lika med Kungl. Maj:ts proposition, finner man att den låter på följande sätt:

»Då föreskrift meddelas om vilka skyldighetshus skola finnas å löneboställe

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

samt om storleken, inredningen och övriga beskaffenheten av sådant hus, skall iakttagas, att löneboställets bebyggande sker på ett i förhållande till boställets storlek och avkastningsförmåga och med hänsyn till angelägenheten att för bostället erhålla skäligt arrende så ekonomiskt sett, som omständigheterna medgiva.

Och vad medgiver denna paragraf? Skall jag bygga får jag betala vad det kostar, den saken är klar. Jag finner ingenstädes i detta förslag utsagt, att det skall prövas, om det överhuvud taget är det minsta ekonomiskt att bebygga dessa löneboställen eller återuppbygga dem, om husen äro nedruttnade. Enligt denna paragrafs avfattning kan man verkligen få bygga bort hela boställsvärdet och mera till. Nåja, det är ju att hoppas, att de, som i det hela taget få med denna sak att göra, inte taga sig för att utnyttja alla de möjligheter, som lagförslaget skänker dem. Man får väl hoppas, att det är praktiskt folk, och att Kungl. Maj:t åtminstone inte lägger några svårigheter i vägen, då de allvarligen bemöda sig om att få någon ekonomisk rätsida på det hela.

För övrigt har jag många gånger från kyrkligt håll hört sägas, att i värsta fall får man inte fästa sig vid om den ecklesiastika jorden ekonomiskt bär sig eller inte. Ty den är i alla fall en tillgång, som kyrkan har, och som när allt annat är borta förblir liggande där den ligger. Ja, det är nog en åsikt, men som jordbrukare tycker jag att det är en synnerligen tröstlös åsikt. Vad vill man med det värde som är begravet? Vadagnar det kyrkan, som inte ger annat än kostnader? Men man skall i alla fall behålla det. Så har det varit i ett halvt årtusende, och så skall det vara för framtiden, ty jag antar att föreliggande lagförslag vill söka att i sin mån konservera denna gamla åskådning. Det har varit mitt hopp, att man skulle kunna lösgöra jordfrågan ifrån de kyrkligt ekonomiska frågorna. Jag tror inte att sammankopplingen av dessa båda frågor är lycklig i fortsättningen. Och jag skulle verkligen till slut vilja säga, att då man skall gå att lösa frågor, som gälla våra djupt inveklade jordspörsmål, så kan jag aldrig någonsin gå med på att gå till väga gentemot enskilda personer på annat sätt än emot det publika. Det är så lätt för lagstiftaren att i sina lagar säga, att en lags bestämmelser inte gälla för publik jord; man behöver bara skriva detta så är det färdigt. Men vad man inte borde kunna komma ifrån är, att man från det allmännas sida skall visa lika stor välvilja gentemot småfolket, som vill ha en bit jord, som man begär att enskilda skola visa mot dem.

Som nu frågan ligger vet jag nästan inte vilket yrkande som är det bästa, men på denna punkt, som ej berör frågans kärna, lär väl inte något stå hinderligt i vägen för mig att yrka bifall till utskottets avfattning av paragrafen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! För att vi inte skola komma vilse i denna diskussion, någonting som jag verkligen blev rädd för, när jag hörde den siste ärade talaren, ber jag att få ge en liten orientering i frågan.

Den lagstiftning, som genomfördes år 1910 angående det ecklesiastika avlöningsväsendet, hade som ledande princip, att prästen inte längre skulle ha sin avlöning in natura. Han skulle visserligen ha fri bostad och han skulle ha ved till husbehov, men i övrigt skulle hans lön gå ut i pengar. Den ecklesiastika jord, som på detta sätt lösgjordes, skulle fortfarande lämna bidrag till prästerskapets avlöning, och då fanns det ingen annan utväg — om man inte ville sälja alltsammans — än att utarrendera det. Det är just denna utarrendering av den ecklesiastika jorden, som vi nu ha att syssla med. Frågan rör sig inte om bagateller; det uppges, att den årliga avkastningen av denna jord uppgår till omkring 2 miljoner kronor.

Emellertid vill det synas, som om denna utarrendering redan från början kommit på sned. I varje fall inställde sig tämligen snart klagomål, och man förmenade, att man inte hade det utbyte av den nya ordningen, som man tänkt sig. Det var nämligen inte bara så, att avkastningen blev ringa, utan också på det viset, att många boställen inte kunde utarrenderas utan avsevärda svårigheter. För att belysa detta vill jag ange ett par siffror. Av de 1,146 boställen, som skulle ha utarrenderats under åren 1914—1919, var det endast 664 stycken som från början kunde utarrenderas på hel 20-årsperiod, och ännu så sent som vid 1920 års slut fanns det 315 stycken, som man endast hade kunnat utarrendera på jämförelsevis kort tid, och av dessa inte mindre än 147, som man måst utarrendera utan skyldighet för arrendatorn att bygga, vad som hade insynats. Naturligtvis har ett sådant förhållande sina orsaker, och som alltid äro orsakerna mångahanda. Men det förefaller, som om det skulle i det nuvarande arrendesystemet förefinnas tre bestämda och fundamentala brister. Den ena bristen ligger däri, att den nämnd, som har att verkställa arrendeuppskattningen, inte har en sammansättning, som garanterar, att värderingen under alla omständigheter är att lita på. De personer, som sitta i densamma, kunna vara utmärkta och förträffliga människor med mångahanda kvalifikationer, men just i detta avseende äro kvalifikationerna i varje fall inte alltid säkert till finnandes.

Den andra bristen ligger i den nybyggnadsskyldighet, som åligger arrendatorn, och som i vissa fall är rätt betungande, framför allt därför, att han ju skall förskotta byggnadssumman och först så småningom får igen den. Så kommer därtill att de hus, som synas in, inte alltid synas in med tanke på vad bostället mäktar med. Insyningen ingår nämligen inte som ett led i själva arrendeuppskattningen utan sker genom en särskild myndighet, som många gånger mycket litet synes veta någonting om vare sig betingelserna för boställets utarrendering eller den avkastning, som bostället ger. I det fallet lämnade herr Lindqvist ett par rätt groteska siffror, och de kunna, som han nämnde, mångfaldigas.

Till detta kommer ännu en sak som den tredje fundamentala bristen, nämligen den skyldighet, som arrendatorn har att tillhandahålla tjänstinnehavaren skjuts och en del andra tjänstbarheter. Detta har fört med sig att arrendebeloppen måst sänkas, utan att man därför kan säga, att spekulanterna blivit uppmuntrade.

Det är på alla dessa punkter, som den kungl. propositionen söker att bringa rättelse. Den går ut ifrån, att det ligger i allas intresse, att den avkastning, som man får av de ekklesiastika boställena, blir så hög som möjligt. Men om detta skall ske, måste man gå från den ordning, som för närvarande råder, och slå in på nya vägar. Framför allt måste man söka få bort den dualism, som ligger däri, att arrendeuppskattningen sker på ett håll och förslaget om nybyggnad på ett annat, så att man om detta förfarande kan säga, att den ena handen bokstavligen inte vet vad den andra gör. Den kungl. propositionen söker lösa detta spörsmål genom införandet av en boställsnämnd, som skulle bestå av tre personer för tre år valda: ordföranden av Konungen, den ene bispittaren av länsstyrelsen och den andre av domkapitlet. Medlemmarna skulle ha traktaments- och reseersättning, och ordföranden skulle dessutom åtnjuta arvode. Verksamhetsområdet skulle i allmänhet vara tingslaget, utom för ordföranden, som skulle kunna förena flera tingslag till ett större distrikt. Denna nämnd skulle således såväl ha hand om arrendeuppskattningen som uppgöra förslag om vilka hus, som böra byggas på löneboställena, och hur dessa hus böra vara beskaffade. Då man dessutom avsett, att samma nämnd också skulle få sig anförtrott både de ekonomiska besiktningarna och av- och tillträdessynerna, är det klart att den får karaktären av en ständigt ar-

*Ang.
ändringar i
eklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Ang.
änsringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

betande nämnd. Man vill genom detta vinna två saker. För det första tänker man sig få verkligt kunniga och erfarna personer, särskilt till ordförandeposterna, och vill i övrigt att inom dessa nämnder skulle samlas all den erfarenhet, som man överhuvud taget kan få, då det gäller det ecklesiastika arrendeväsendet.

Det återstår emellertid en sak, som inte kan avhjälpas genom någon boställsnämnd, och det är spörsmålet om nybyggnadsskyldigheten, som åligger arrendatorerna. För att råda bot i detta avseende har Kungl. Maj:t tagit upp ett annat förslag, som de s. k. arrendesakkunniga lagt fram, nämligen förslaget att ställa byggnadskapital till arrendatorernas förfogande. De skulle få förskott ur kyrkofonden, och denna skulle ha rätt att ur boställets avkastning få tillbaka såväl förskott som ränta på detsamma.

Jag kommer så tillbaka till frågan om skjutsskyldigheten och de övriga tjänstbarheterna, som jag nämnde om i jäns. Det står nämligen i § 13 i den ecklesiastika arrendeförordningen, »att vid utarrendering av löneboställe, som är avsett för jordbruk, skall under vissa förutsättningar göras förbehåll där-om, att arrendatorn skall mot måttlig ersättning verkställa för tjänsteinnehava-rens och hans familj erforderlig skjutsning, avlämna vissa för tjänsteinnehava-rens hushåll behöfliga förnödenheter samt tillhandahålla vissa andra tjänstbarheter». De där orden »måttlig ersättning» ha givit upphov till en hel mängd folkningar, som också fört med sig olika förhållanden på olika orter, om vilka förhållanden man i allmänhet kan säga, att de utgöra en maskerad löneförhöjning åt prästerna. Detta i sin tur har naturligtvis också inneburit, att arrendena sänkts — någonting nog så förklarligt, eftersom en stor del av arrendevärdet ligger dolt just i dessa tjänstbarheter. För den punkten har jag ansett det vara riktigast att gå tillbaka till de förhållanden, som man bestämde för 15 år sedan. Arrendatorerna skulle således fortfarande förbin- das att lämna dessa skjutsar och tjänstbarheter, där de behövas, men inte till något underpris utan till pris, som motsvara vad som i dylika fall äro de i orten gängse. Men det är klart, att om man går den vägen, följer som en given konsekvens, att skjutsbidraget till prästerna måste höjas. Det är en gammal och konstant klagan, som här föreligger, och det är inte utan att jag måst finna denna klagan vara synnerligen berättigad. Kungl. Maj:t har därför gått tillmötes på det sättet, att skjutsbidraget höjts i normala fall till det dubbla och i särskilt extrema fall med tillskott därutöver.

Detta är i all korthet de stora linjerna i den kungl. propositionen. Den bygger på de arrendesakkunnigas betänkande och på de, jag skulle vilja säga, nästan samstämmiga yttranden, som kommit från de myndigheter som hörts i dessa ting. Om det skulle tillåtas mig att ge ett kort omdöme om det hela, skulle jag vilja säga här som i första kammaren, att bristerna äro alldeles tillräckligt omvittnade, och att orsakerna till dessa brister inte ligga i det fördolda. Och jag skulle vilja tillägga, att det förslag, som Kungl. Maj:t lagt fram, skulle mänskligt att döma hjälpa ett gott stycke.

Det har i denna kammare avlåtits ett par motioner, men om dem skall jag ingenting säga nu. Jag förmodar, att motionärerna själva kanske ytterligare vilja framhålla innebörden av dem. Det har också framlagts reservationer i utskottsutlåtandet, som jag går förbi. Jag vill spara tid och fäster mig därför uteslutande vid utlåtandet. Utskottet har delat departementschefens uppfattning, att någonting bör göras och detta nu så fort som möjligt: att man således bör göra arrendeuppskattningsnämnden mera skickad för sitt arbete och lyfta bort nybyggnadsfrågan från synerätten och förlägga den uppgiften till de utarrenderande myndigheterna. Utskottet har vidare godtagit reseanslaget till prästerna såväl som förslaget om förskott ur kyrkofonden. Men utskottet har inte velat gå med på några nya ordningar, då det gäller de ekonomiska be-

siktningarna eller av- och tillträdessynerna, och har heller inte velat gå med på den boställsnämnd, som Konungen föreslagit, — man vill i stället bara ha en uppskattningsnämnd. Jag skulle tro, att det huvudsakligen är de ekonomiska konsekvenserna, som gjort, att utskottet på denna punkt skilt sig från Kungl. Maj:t, och det är väl särskilt det arvode, som Konungen föreslagit åt boställsnämndens ordförande, som verkat avskräckande. Det kan ju också hända, att bakom ligger en viss fruktan för det nya, om vilket man inte vet vad det i fortsättningen kan komma att leda till.

Om den föreslagna uppskattningsnämnden talas det på sid. 11 i utlåtandet. Den skulle bestå av »tre ojäviga i orten bosatta, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män, av vilka en, tillika ordförande, utses av länsstyrelsen, en av domkapitlet och en av pastoratet. Då uppskattningsnämnd, efter vad nyss anförts», säges dock vidare, »icke bör få karaktären av en fortbestående institution utan torde böra tillsättas för varje förekommande fall, lärer någon föreskrift angående nämndens tjänstgöringsområde icke vara behöflig.» Det är mycket möjligt, att en nämnd av den beskaffenhet, som utskottet tänkt sig, blir billig, men det är alldeles säkert, att den inte kommer att uträtta eller ge, vad man vill, att en sådan nämnd skall ge. Den är alldeles för tillfällig. Den är som improviserad för varje tillfälle, och hur det under sådana omständigheter skall gå med enhetligheten och kontinuiteten, kan man ha sina dubier om. Utskottet söker visserligen trösta sig själv och andra med, att länsstyrelserna och domkapitlet nog komma att se till, att det blir enhetlighet och kontinuitet. Men jag är nu en gång för alla av den uppfattningen, att det är mycket bättre att i fall som detta ha fasta bestämmelser. Härtill kommer, att nämnden blir begränsad till ett alltför litet område. Kungl. Maj:t ville genom att göra distrikten större tillförsäkra så mycken erfarenhet som möjligt åt nämndens ledamöter. Ty det är nog riktigt, som ett gammalt ordstäv säger, att det är bra att se mer än en gryta koka. Men här få vi aldrig denna erfarenhet. Och därigenom att man tar bort varje slags arvode, tror jag, att man heller inte får som ordförande de personer, som man skulle behöva. När det gäller en sak som denna: att söka förhjälpa arrendeväsendet till att ge ökade inkomster, då får man naturligtvis offra något; för att få de många kronor, måste man väl offra några.

Men om man nu skall välja ut en nämnd som är billig och ändå vill ha så mycken nytta av den som möjligt, då tror jag inte, att man bör gå på utskottets förslag utan i stället på det förslag, som ligger i herr Hederstiernas m. fl. reservation. Och då jag för min del är av den övertygelsen, att Kungl. Maj:ts förslag — såsom allting nu ligger — inte har någon utsikt i den kommande voteringen, skulle jag vilja rekommendera detta förslag. Det har enligt min uppfattning sina brister, men det är i alla fall det näst bästa förslag, som kommit fram i diskussionen.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Vi ha i denna kammar varit tämligen eniga om att ett av de största problem, som vi för framtiden ha att lösa, är att skaffa näring och sysselsättning åt den övertaliga befolkningen i vårt land, som på grund av bestämmelserna i Amerika icke längre kan utvandra dit. Vi ha också varit eniga om, att då det är ungdom från landsbygden som behöver sysselsättning, är det lämpligast att låta den få jord att bruka. Vi ha också varit eniga om att den på grund av sitt läge lämpligaste jorden härtill är de eklelesiastika boställena. Riksdagen har även uttalat en önskan i detta avseende förlidet år i en till regeringen avlåten skrivelse. Det förefaller därför högst egendomligt, mina herrar, att när regeringen har denna skrivelse under behandling, den då kommer fram med ett förslag, som lägger krokben för vad riksdagen har uttalat sig för. Jag förmodar, att herr

Ang.
ändringar i
eklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

ecklesiastikministern har glömt vår skrivelse, ty jag är alldeles övertygad om att han i annat fall icke kunnat underlåta att fästa sig vid vad riksdagen sagt.

Vad går nu Kungl. Maj:ts förslag i fråga om denna boställsordning ut på? Jo, det går ut på att man skall bebygga till hälften obebyggda ecklesiastika boställena, och det går vidare ut på, att genom arrendeavtal binda dem för 20 år framåt och sålunda omöjliggöra, vad riksdagen gång efter annan uttalat sig för. Man har önskat att få exproprieras den enskilda jorden. Det är klart, att om så är nödvändigt, är även jag med om att vidtaga en sådan åtgärd. Men kan det vara behöfligt exproprieras den enskilda jorden, när staten själv redan har i sin hand jord, vilken som sagt är lämplig för ändamålet? Jag förmodar, att de, som ha intresse av att kyrkofonden får så stora inkomster som möjligt, inse, att den får vida större inkomster, om man säljer denna jord och får ränta på köpeskillingen, än om man behygger den och kanske i arrende får, vad som motsvarar räntan å allenast byggnadskostnaderna, och ingenting mer.

Ja, mina herrar, med den uppfattning som riksdagen förut haft, borde väl kammaren avslå Kungl. Maj:ts förslag. Det förslag, som mest överensstämmer med vad riksdagen tänkt sig, återfinnes i herr Åkermans reservation. Jag skulle helst vilja gå på ett avslagsyrkande, men jag skall icke göra något yrkande i detta ögonblick. Om emellertid ett avslagsyrkande kommer fram, skall jag skänka min röst åt detsamma och därefter åt herr Åkermans reservation. Jag förmodar, att yrkanden komma att ställas i den vägen. Men i varje fall, om riksdagen skulle vara med om att gå ifrån den åsikt, den förut hävdad och gå med på utskottets förslag, då ber jag att få understryka, vad som uttalats här i motiveringen, att boställsjorden icke bör utarrenderas annat än på kort tid, fastän jag på samma gång erkänner, att en utarrendering av jorden på kort tid är detsamma som att försämra jorden.

Herr talman, jag skall icke framställa något yrkande, men jag har velat framhålla, att Kungl. Maj:ts förslag går alldeles emot vad riksdagen förut beslutat i denna fråga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! De anmärkningar, som kommo ifrån herr förste vice talmannen, voro tväghandade, å ena sidan, att man genom att gå med på det förslag, som nu föreligger, skulle — som han sade — komma att illa bebygga boställena eller bebygga sådana, som inte borde bebyggas, och å andra sidan, att man genom att antaga detta förslag skulle omöjliggöra, att jorden i framtiden kunde givas åt den ungdom, som nu inte längre kan utvandra. Vad den första betänkligheten beträffar, vill jag säga, att syftet med hela den reform, som ligger i den kungl. propositionen såväl som i utskottets förslag, är ju, att ingenting skall bebyggas illa. Här upprättar man en nämnd, som alldeles särskilt skall se till, att det blir ett bestämt och klokt förhållande mellan arrendeuppskattningen och byggnadsfrågan, och så skulle detta ändå resultera i att sådana boställen här och där skulle komma att bebyggas, som inte borde bebyggas alls. — Ja, antingen har jag hört fel, eller också har förste vice talmannen uttryckt sig illa, eftersom vi kunna komma i delo på den punkten. — I varje fall få vi hoppas, att denna reform kommer att verka i den riktning, som är avsedd.

Den andra betänkligheten skulle ligga däri, att man skulle lägga stenar i vägen för att den ecklesiastika jorden en gång skulle kunna avsöndras och upplåtas eller försäljas eller vad man nu vill kalla det, och herr förste vice talmannen var högst förvånad över att inte någonting ännu hade gjorts i detta syfte. Jag vill då upprepa, vad jag sade i första kammaren: att en departementschef, som tillträder sitt ämbete på hösten i oktober månad hinner endast i den mån, han hinner. Han har nog också den lilla benägenheten att av saker,

som ligga före, taga ut dem, som han finner vara mogna och som inte gå i vägen för andra. Det här förslaget, som å ena sidan är rätt trängande och å andra sidan låg så nära färdigt, har jag därför lagt fram, och sedan får annat komma i den tur och ordning, som det kan. Det meddelades visserligen i första kammaren, att den föregående regeringen hade hyst ett mycket stort intresse för denna fråga, speciellt för § 62 i den ecklesiastika boställsordningen, men detta intresse har inte lämnat något som helst spår efter sig i departementet. För resten är talet om att förslaget skulle lägga stenar i vägen högst underligt. När vi en gång kommit så långt, att vi gå att fatta beslut om på vad sätt jord skall kunna avskäras från den stora ecklesiastika jorddomänen, då ha vi ändå att räkna med att ingenting kan ske i ett enda slag utan måste ske successivt. Och vi finna ju av vad som föreligger i utskottsutlåtandet, att det för varje år i framtiden blir en hel mängd arrendeboställen lediga, som kunna utnyttjas för sådana ändamål, som förste vice talmannen vill. Om det varit så, att vi i detta ögonblick haft hela den ecklesiastika jorden kartlagd, just ur den synpunkt, som herr förste vice talmannen framhållit, och om vi haft människor, som stått och trängts för att komma åt jordstyckena, och vi således kunnat säga, att där och där och där är allting klart — ja, då skulle jag kunnat förstå, om man hade ställt sig betänksam. Men när det inte gäller något annat än att till eventuella egna hem och till eventuella spekulanter reservera jord, då kan jag inte förstå meningen med ett avslag. Ty vad vi nu ha att diskutera är ju, hur vi skola förfara med de arrendeboställen, som allt fortfarande måste finnas till såsom ingående i prästerskapets avlöning — hur vi skola förfara med dem i dag, i morgon och i övermorgon, för att de skola kunna utnyttjas bättre. Det är det som saken gäller, och på den punkten anser jag, att man väl inte kan ha någon annan mening än den, att göra det bästa möjliga nu, även om vi sedermera en gång i framtiden kanhända kunna vilja ha dem till andra ändamål.

Herr Persson i Trången: Herr talman! Då jag jämte herrar Lyberg och Westman har en reservation vid nu föreliggande ärende, ber jag att få yttra ett par ord.

Reservanterna hava icke kunnat helt tillstyrka det föreliggande utskottsbetänkandet. Särskilt med avseende å föreslagen lag om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen hava reservanterna hävdadt en annan uppfattning än den, som utskottsutlåtandet anger. Vi ha nämligen ansett, att vissa av de skäl, som i motionerna för avslag å propositionen anförts, hava sitt berättigande beträffande bland annat frågan om förskott från kyrkofonden till löneboställets bebyggande. Kammarkollegium har också, delvis med hänsyn härtill, blivit föranledd att uttala sin tvekan om lämpligheten att nu genomföra den ifrågasatta nya lagstiftningen.

Av de skäl, som i övrigt varit bestämmande för reservanterna vid yrkandet på avslag av denna lag, vill jag nämna, att det dels synes nära till hands antaga, att om lån ur kyrkofonden till löneboställets bebyggande kan erhållas, så kan det i viss mån inverka på omfånget av den ifrågasatta byggnationen och en alltför liten hänsyn tages, då det gäller små jordbruk, till dess räntabilitet. Om däremot arrendebeloppet enbart är att tillgå, så blir anpassningen i fråga om bebyggandet säkrare. Man kan ej heller känna sig fullt säker på, att kyrkofondens tillgångar genom dylik användning är säkerställd mot förlust. Utom detta skäl kan det med skäl också ifrågasättas, huruvida icke frågan om lämpliga styckningar till egna hemsbildningar å ecklesiastika arrendehemman blir ställd ofördelaktigare genom denna möjlighet till byggnadslån än eljest.

På grund härav och med hänvisning till det särskilda yttrande, som reser-

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

vanterna anført, kommer jag, herr talman, att yrka bifall till den av herrar Lyberg, Westman och undertecknad avgivna reservationen, som hemställer om avslag å utskottets förslag till lag om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen. I övrigt ansluter jag mig till utskottets utlåtande.

Herr **Jansson** i Edsbäcken: Herr talman! Alla äro vi väl ense om, att vi böra göra allt, för att den ecklesiastika jorden skall komma till användning på ett rätt sätt. Riksdagen skrev ju också förlidet år och hemställde till Kungl. Maj:t om en utredning i berörda avseende. Då det nu, sedan denna proposition blivit framlagd, dragits i tvivelsmål, om den icke skulle lägga direkta hinder i vägen för realiserandet av de önskemål, som uttalades i riksdagsskrivelsen i fjol, kan det icke nekas till, att det blir förenat med vissa svårigheter, om denna lag kommer till stånd och träder i kraft.

Nu avses ju med denna proposition att få ett bättre ekonomiskt resultat av prästgårdsjordarna genom en bättre arrendeuppskattning, och att detta skall ge ökade inkomster till vederbörande fond. Emellertid tror jag, att om Kungl. Maj:ts förslag skulle gå igenom med den dyra nämnd, som där är föreslagen, skulle icke några arrendeinkomster räcka till för att betäcka de kostnader, som denna nämnd skulle kräva. Åtminstone torde detta vara fallet på de prästgårdar, där det är mera öppen jord. Där det finns skogar på prästboställena, blir det en helt annan sak. Men när det gäller rena jordbruk, med mindre lägenheter, så är det ett faktum, att arrendena icke gå upp till den kostnad, som nämnden skulle draga med dagtraktamenten och reseersättningar. Dessutom skall ju ordföranden hava ett fast arvode. Jag tror, att kyrkofonden skulle förtjäna mest på, om dessa boställen i vidsträcktaste mån bleve försålda. Även om man icke beräknade högre försäljningssumma än som motsvarar taxeringsvärdet, eller t. o. m. i vissa fall understege taxeringsvärdet, skulle räntan på dessa pengar utgöra, ett betydligt större tillskott till kyrkofonden, än vad arrendena nu utgöra. Och vill man icke taga kontanta pengar, så kan man ju bereda fonden inkomster genom att inköpa skog och få inkomster genom försäljningen.

När riksdagen i fjol skrev och begärde en utredning i den sak, jag nyss omnämnde, hade vi den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skulle komma med en utredning snarast möjligt. Och under förhoppning, att den skall komma snart, och då enligt min uppfattning här ifrågavarande lagförslag i någon mån skulle lägga hinder i vägen för den utredningen, har jag inom utskottet ställt mig på den rena avslagslinjen. Om nu i alla fall det rena avslaget icke skulle vinna gehör här i kammaren, anser jag mig skyldig att gå på det enligt min mening därefter klokaste, nämligen herr Åkermans reservation. Den binder oss i varje fall icke för den kommande utredningen.

Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till herr Åkermans reservation.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Olofsson* i Digernäs, *Olsson* i Ramsta och *Hamrin*.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr förste vice talman! Det är ett stort område, denna ecklesiastika boställsordning omfattar. Jag vill därför icke ens försöka att giva mig in på hela förslaget, utan jag skall endast hålla mig till något av vad som yttrats här under debatten.

Det har av den förste talaren sagts, att de huvudsakliga orsakerna till bristerna i den nuvarande ordningen voro de, som framförts dels av sakkunniga och dels av herr departementschefen i hans yttrande här i dag, sammanförda

under tre punkter, som jag icke vill giva mig in på. Jag vill dock nämna, att jag är övertygad om, att den orsak, som med mycket lätt hand vidrörts, nämligen bestämmelsen om den kortvariga utarrenderingstiden, som står i bestämd strid mot 1910 års löneregleringslagar och vilken infördes genom de kungliga cirkulären av 1919, 1920 och 1922, är den allra farligaste saken för de ecklesiastiska boställena. *Däri* ligger största orsaken till de påverkade missförhållandena. Därför ser jag med en viss farhåga i utskottets motivering, att man har velat hålla uppe denna skadliga trafik, och att där i vissa fall de kortvariga arrendena fortfarande förordas. Jag tror, att detta är synnerligen farligt, därför att på den vägen blir jorden lätteligen vanhävdad. Genom de kortvariga arrendena har man rent av på vissa håll kommit i en sådan situation, att man icke kan få några arrenden alls, kanske icke ens kan få utarrenderat mot underhållskostnader. Bara för att få jorden brukad har man därför i vissa fall måst utan all ersättning lämna ut den till brukning på ett å två år. Skall detta fortfa, så blir det just fortsättandet av sådant ingripande mot 1910 års lagstiftning, som kommer att vålla de allra största svårigheterna.

Dessutom må erinras om att hela denna lagstiftning, som bröt mot hela det föregående systemet, var ny och oprövad, vilket helt naturligt medförde olägenheter. Därtill kom att uti det nya systemet ofta saknades direktiv och enhetlighet. Och jag vill erinra om den mycket olyckliga omständigheten, att uppskattningsnämnden och synenämnden icke hade någon förbindelse med varandra, och att det därför kan komma till sådana abnormiteter, som av en talare påvisades med vad statsrådet kallade groteska siffror. Men, mina herrar, dessa anförda extrema fall böra icke få läggas som underlag för en uppfattning av situationen. Jag tror, att man i det hänseendet har alldeles överdrivit hela denna sak. Ser man på läget nu, är det dock så, som det heter i kommerskollegiums yttrande, att »en väsentlig del av boställsbeståndet redan är utarrenderat för tiden ända till slutet av respektive löneregleringsperiod och jämväl fullbyggt». När man tar hänsyn till detta faktum, är det sålunda icke så farligt ställt, som man sökt giva vid handen.

Jag skulle vilja ge ännu ett skäl härför, nämligen ett yttrande av vederbörande sakkunniga, som icke synes hava blivit beaktat. De vitsorda, att år 1917 hade arrendena ökat med 39 % över de år 1896 utgående arrendena. Och i sitt betänkande säger kommittén, att löneboställenas nettoavkastning är »oväntat hög». Jag vill framhålla dessa uppgifter för att bringa ned det mycket omtalade dåliga läget med avseende på dessa boställen till sina verkliga proportioner.

Det synes mig, som här hade förts in ett moment i denna debatt, som man icke egentligen hade haft anledning draga in. Detta skedde särskilt genom herr förste vice talmannens yttrande. Och när han har kallat upp mig i den frågan, så må det icke falla på mitt ansvar, att den synpunkten återigen tages upp. Han sade nämligen, att näring och sysselsättning skulle ges åt dem, som icke längre kunna få resa till Amerika. Och därför skall den lämpligaste jorden, de ecklesiastiska boställena, tagas och styckas till egna hem. Det ligger nämligen, sade den ärade talaren, »i statens hand» att vidtaga en sådan åtgärd. »Ja, möjligen», sade han, »i kyrkofondens». Detta yttrande nödgar mig i detta sammanhang be att för herrarna få påpeka, att frågan om den kyrkliga jordens rättsställning har under de senaste åren kommit i ett något annat läge, än vad den ärade talare, som jag nu vänder mig emot, synes ha observerat. I tvenne avhandlingar av Norrman-Lundberg och Schalling har med bestämdhet uppvisats genom en historisk-rättslig deduktion, som man, mina herrar, icke mera kan komma förbi i denna fråga — jag hänvisar till nämnda arbeten — att det är de respektive lokalkyrkorna, som äro ägare till den kyrkliga jorden enligt svensk rättsåskådning ända tillbaka till landskapslagarna och fram ge-

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

nom tiderna, man kan säga, ända fram till år 1924, då — jag hämtar mina uppgifter ur Juridiskt arkiv — ett kungligt brev, medgiver, att Älmhults kyrka i tvist med kronan är ägare till visst hemman, d. v. s. kyrkan betraktas som *rättssubjekt* i fråga om den kyrkliga jorden. Äganderätten till den ecklesiastiska jorden avgöres icke av ett riksdagsutskott eller genom ett riksdagsbeslut. Det är en judiciell fråga. När man vill hava utredningar i dessa frågor, torde man främst böra fullfölja den utredning om de ecklesiastiska boställenas natur och tillkomst, som begyntes av numera regeringsrådet Thulin 1904—1909 och sedan fortsattes av herrar G. Hedin och H. Skoglund åren 1914 och 1915 — och som nu på initiativ och bekostnad av de kyrkliga kommunerna i Kopparbergs län, om jag minnes rätt, — har genomförts för detta län. Dessa utredningar giva oförtydligt vid handen, att dessa boställen i de flesta fall icke äro av kronatur utan tillhöra lokalkyrkorna såsom stiftelser eller anstalter. Jag vill nämna detta gentemot herr förste vice talmannen, jag nödgas använda uttrycket, primitiva åskådning, att staten, utan att först äganderättsförhållandena på rättslig väg uppklarats, skulle kunna vidtaga sådana åtgärder, som styckning och försäljning av det ecklesiastiska boställsbeståndet. Detta hans förslag strandar på svensk rättsåskådning.

Sedan tillåter jag mig också gent emot herr förste vice talmannen erinra om, att det är väl en underlig politik, som synes mig falla samman med den i mycket ideologiska egnahemspolitik, som förts här i landet, när man vill taga ifrån de nuvarande arrendatorerna och stycka till småbruk dessa boställen, som äro väl skötta och i ungefär jämförlig storlek med dem, som höra till vanligheten på de olika trakterna, som redan äro väl bebyggda och utarrenderade på lång tid och där innehavarna äga optionsrätt. Ty, mina herrar, det är icke längre prästen, som råder över lönebostället, han är satt på undantag. Det är arrendatorn, som är den förblivande; prästen kommer och går. Då är det underligt, att man skall slå sönder dessa normala, iordningställda och bebyggda brukningsenheter. Men då säges det mig: Nej, det gäller dem, som icke äro bebyggda. Sådant framgick ingalunda av förste vice talmannens kategoriska ord. Dessa senare äro under alla förhållanden icke något flertal, och där har nu i förslagets tjugonde paragraf lämnats en möjlighet att få förhållandena ordnade efter läget på varje särskild plats. Och där kan det jämväl från boställssynpunkt vara lämpligt i vissa fall att få en styckning eller försäljning till stånd. Jag har nödgats gå in på denna fråga på grund av herr förste vice talmannens uttalande som också vunnit visst understöd från annat håll.

Emellertid synes det mig, att den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, som här är föreslagen av utskottet, har fullt fog för sig. Och när herr statsrådet nämnde, att ett av de stora skälen till propositionsförslag om boställsnämnder som nu av utskottet avstyrkts, var, att man skulle få arrendeuppskattningen och bebyggandet samtidigt, så vill jag erinra om, att i utskottets förslag säges just, att medlemmarna av arrendeuppskattningsnämnden hava att avgiva förslag till boställets bebyggande.

Sedan det nu emellertid, efter det jag började mitt anförande, meddelats mig, att herr Hederstiernas reservation har blivit tagen i första kammaren, är ej annat att säga än att jag helst velat gå på utskottets förslag som synes mig vara det bäst avvägda. Men jag anser, att de ändringar däri, som gjorts genom nämnda reservation icke äro så avsevärda, att man för den skull bör vedervåga det hela, och då jag är övertygad om, att i vissa och icke så få fall detta reservantens förslag kommer att medföra vissa förbättringar, icke minst i den fråga jag sist berörde, kommer jag att yrka bifall därtill, helst som boställsnämnderna enligt Kungl. Maj:ts förslag därmed utgå.

Jag skall dock överraska kammaren med att göra ett annat yrkande, som man kanske icke väntat. I det läge, som nu är för handen, kan jag dock icke

annat, herr förste vice talman, än yrka avslag på den lag, som innefattar höjning av reseersättningarna för prästerskapet. Det har länge varit ett synnerligen starkt önskemål, att denna sak skulle rättas, och här är ett aktningvärt försök gjort därtill. Men det blir det svenska prästerskapet allt för dyrbart. Det är nämligen förbundet med frågan om tjänstbarheterna enligt § 13 i arrendelagen och deras utgörande. Utskottet har visserligen verkställt en uppjukning i detta hänseende av den kungl. propositionen. Men jag anser dock, att utskottsförslaget icke är sådant, att man från prästernas synpunkt — och jag tillåter mig här tala från den synpunkten, som också i verkligheten är församlingarnas — kan gå med på det. Jag vill då erinra om motiveringen i den motion, som jag framburit, och den uppfattning av det rättsliga läget, som där framläggdes. Och jag vill konstatera, att såväl utskottet som herr statsrådet icke presterat något som helst motskäl mot den bevisning, som jag där förebragt, att det icke är den rätta tolkningen angående dessa tjänstbarheter, på vilken de sakkunniga byggt. Och jag hänvisar till vad jag där sagt i motiveringen, som visar, att de ecklesiastiska myndigheterna satte just dessa bestämmelser i § 13 om tjänstbarheten mot måttlig ersättning, såsom villkor för den ecklesiastiska boställsordningens och arrendelagens antagande. Därför bör icke en sådan ändring göras, som nu här är föreslagen, annat än i samband med ny lönereglering eller utan att man i och med detsamma gör den höjning i lönerna, som därav betingas. Och jag vill erinra om, att genom dessa bestämmelser skulle visserligen en förhöjning av skjutsersättningen kunna ske — jag tänker nu i bästa fall — på ordinarie väg, om jag får använda det uttrycket, med 170 kronor. Men detta skulle motsvaras av, att vederbörande tjänsteinnehavare icke längre skulle få ut denna tjänsteskjuts mot den i arrendekontraktet till äventyrs stipulerade måttliga ersättningen. Därmed kan i stället för en förbättring på åtskilliga håll en försämring inträda. I synnerhet, då därmed också följer, att icke bara skjutsen utan jämväl andra tjänstbarheter ifrån att lämnas mot »måttlig ersättning» skulle, där de hädanefter skulle lämnas i betydligt inskränkt omfattning mot nu, taxeras efter i orten vid varje tid gängse pris, en vag bestämmelse, om vilken det är synnerligen svårt att veta, hur den kommer att tillämpas. Dessutom skulle vid utlöpande av arrendekontrakt *under* löneregleringsperioden en tillämpning av nu föreslagna bestämmelser i § 13 arrendelagen medföra löneminskning för sittande innehavare. Så skedde genom 1910 års lagar. Det kan vara nog med en sådan åtgärd under en löneregleringsperiod! Jag har velat framlägga dessa synpunkter, herr förste vice talman, därför att jag tror, att uppfattningen särskilt inom prästerskapet är den, att genom en sådan bestämmelse, som här är föreslagen, skulle åtskilliga prästers ställning än ytterligare försämrans. Den försämrades i ett stort antal fall genom 1910 års lagar. Härigenom skulle den ytterligare försämrans, och jag tror icke, det vore lyckligt, ty det är verkligen icke så förträffligt ställt med prästlönerna, som man tycks tro.

Så till sist, herr förste vice talman, tillåter jag mig göra ett principuttalande i denna fråga. Den ecklesiastika jorden har en helt annan uppgift än kronans jord. Den är från sitt ursprung avsedd att utgöra ett materiellt underlag för prästens verksamhet i församlingen. Denna dess första uppgift bör icke släppas ur sikte vid lagstiftning på detta område. Jag tillåter mig vidare betona, när 1910 års lagstiftning kom till, begick man det mycket stora misstaget, att man, då man tog ifrån prästerskapet boställena, icke gav dessa boställen någon målsman i stället. Församlingarna blevo icke målsmän, ehuru de enligt lagens mening voro innehavare av boställena, utan dessa kommo att stå utan målsmän. Av detta misstag härleder sig i stort sett de missförhållanden man kunnat framvisa. Jag tror, att vägen till en lösning av denna fråga är att binda boställena genom ekonomiska intressen, och även annorledes, samman med respek-

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

tive församlingar, som enligt svensk lagstiftning, såsom herr Schalling har påvisat, äro de närmast intresserade av denna sak. Och jag hoppas, att dessa synpunkter en gång komma att tagas i beaktande, när den nya löneregleringen längre fram börjar förberedas. Och det måste ske, jag hade så när sagt, vilket ögonblick som helst. Tretton år höll man på sist; nu är det icke mer än nio år kvar, tills den nya skall börja tillämpas, och därför bör man få en sådan undersökning i gång. Jag vill tillägga, att detta är icke i första hand min tanke utan den är framlagd i ett särskilt yttrande i kammarkollegium av synnerligt värde, som jag rekommenderar till Kungl. Maj:ts beaktande.

Emellertid, herr förste vice talman, tillåter jag mig yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med de ändringar, som föreslås i herr Hederstiernas reservation, utom i avseende på förslaget till lag om reseanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat, där jag till följd av dess sammankoppling med § 13 i arrendelagen icke anser mig kunna yrka bifall utan kommer att yrka avslag.

Herr af Ekenstam: Herr talman! Sedan första kammaren tagit herr Hederstiernas reservation, så synes det icke finnas stor anledning att nu gå in på allehanda, visserligen intressanta och kanske nära liggande spörsmål, men vilka förvisso icke ha med denna fråga att göra. Jag vill dock icke endast och allenast nu avsluta mitt anförande med ett enkelt yrkande om bifall med herr Hederstiernas reservation, som för övrigt överensstämmer med Kungl. Maj:ts proposition, utan jag vill framhålla, att det väsentliga, som kom fram i Kungl. Maj:ts proposition var dock inrättandet av dessa s. k. boställsnämnder, varigenom man hade tänkt sig, att de betänkliga svårigheter, som uppstått vid utarrenderingen av dessa boställen, skulle kunna bortelimineras.

Det är dock fråga om, huruvida den lösningen verkligen kan anses vara den rätta, eller, rättare sagt, om den är tillräcklig på det sätt, som Kungl. Maj:t har tänkt sig. Först och främst torde det väl vara förhållandet, att byggnadsskyldigheten på de allra flesta boställen redan på ett eller annat sätt är ordnad. Vidare vill jag påstå, att även om en ny boställsnämnd skulle komma att tillsättas med vida bättre kvalificerade ledamöter än de, som nu fungera, blir det utan allt tvivel så, att de kostnader, som komma att uppstå för användandet av denna nämnd, bli så pass stora, att förmånerna av densamma icke komma att tillräckligt uppväga dessa kostnader. Men jag påstår ändå, att denna nya nämnd icke kan åstadkomma vad som egentligen med densamma åsyftas. Ty det är efter min uppfattning andra förhållanden, som hava åstadkommit de egentliga svårigheterna vid utarrendering. Detta har varit först och främst, att byggnadsskyldigheten icke varit ordnad varken med hänsyn till vilka hus som skulle byggas eller varifrån pengarna till byggnadsskyldigheten skulle tagas. Det finnes i den nuvarande ecklesiastiska boställsordningen ett uttryck, som vid de hållna husesynena har varit gruvligt förledande, nämligen detta tal om »laga hus». Alla som egentligen hava varit med om de gamla juridiska förhållandena på detta område veta, att i byggningabalken står det uppräknat, vilka som äro eller skola vara laga hus. I och med det att detta uttryck har stått kvar i den nya boställsordningen har en viss del av den tvångsmakt som legat i detta ord följt med, så att över huvud har intet av de gamla laga husen blivit uteslutna från nybyggnad. Sålunda få vi då anteckna, att detta har varit en av anledningarna till att kanske understundom, dock långt ifrån alltid, en del hus kommit att uppsättas, som icke varit absolut nödvändiga.

Men den andra och den större svårigheten det har förvisso varit att få en arrendator, som ville och kunde stå till tjänst med det kapital, som var nödvändigt för att bygga detta boställe. Det var, som vi kanske litet var veta, ursprungligen kanske icke meningen varken hos denna författning, denna

ecklesiastika boställsordning, eller hos riksdagen, att det skulle vara på det viset, men alltnog det har blivit så genom lagtillämpningen, att det är arrendatorn som måste skaffa dessa pengar. Den svårigheten skulle nu genom möjligheten till förskott ur kyrkofonden bortgå, och det vore ett synnerligen viktigt steg för att skaffa arrendatorer.

Så är det en sak, som utom allt tvivel de allra flesta som talat härom icke egentligen hava reflekterat på, och det är att bebyggandet av dessa löneboställen har blivit vida dyrare än man egentligen kunde tänka sig, därför att på de allra flesta av dessa har icke funnits bostäder för arrendatorn. Så länge som en ecklesiastik innehavare, kyrkoherden eller någon annan, hade bostället, fanns det bostad för arrendatorn, men det bostället har nu kommit att ingå i det område, som är avsett för prästgården, och är sålunda icke mer tillgängligt för lönebostället. Sålunda har det måst uppsättas en ny, kanske ganska dyrbar bostad på lönebostället.

Slutligen bör man komma ihåg, vad som också har mycket fördyrat byggnadsskyldigheten på boställena, att komministerboställena utan tvivel i regel hava varit synnerligen svagt bebyggda. Anledningen till detta veta vi ju har varit innehavarna själva, som där hade byggnads- och underhållsskyldighet, och man må icke undra på, att dessa svagt avlönade prästmän icke kunde åstadkomma så mycket.

Jag har med detta endast och allenast velat påpeka, att den nya, av Kungl. Maj:t föreslagna ganska dyrbara boställsnämnden, kan förvisso icke, även om den blir antagen i den formulering man tänkt sig, åstadkomma vad man därmed åsyftat. Kostnaderna för den skola vi alltid hava, men de goda följderna kunna vi säkerligen icke uppnå. Under sådana förhållanden synes det mig vara ganska naturligt, att vi gå tillbaka till något annat, enklare och billigare, och det få vi helt visst, om vi stanna för herr Hederstiernas reservation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen sådan den föreligger i herr Hederstiernas reservation eller Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag åhörde herr statsrådets första anförande, fick jag alldeles klart för mig, att han icke ville besvara de synpunkter, som jag framhållit, nämligen denna skrivelse från i följ till Kungl. Maj:t rörande den publika jorden, men icke förty ändrade han sig mycket fort, så att i det andra anförandet gick han in på detta spörsmål — så mycket som han fann för gott.

Det är ju tråkigt, att man som praktisk människa icke gärna kan, när en fråga förekommer, helt och hållet abstrahera från denna frågas sammanhang med andra frågor. Det är naturligtvis ytterst lätt för jurister och ämbetsmän att säga: nu föreligger denna fråga, det är den vi hava att hålla oss till och ingen annan, men för den praktiske mannen väva frågorna ihop sig på ett sådant sätt, att man kan icke se bort från vissa följder, som en lösning har. Herr Pehrsson i Göteborg sade ju, att de som i detta spörsmål ivra för den ecklesiastika jordens användning för egnahem och dylikt äro idealister eller ideologer eller något dylikt. Nej, vi äro praktiskt folk, det är vad vi absolut äro, ty vi inse icke, att staten skall offra pengar på två håll, dels oekonomiskt bygga upp en del nedruttna löneboställen, som kanske sakna bostadshus för arrendator, och sedan kanske vid sidan därom köpa annan jord och offra pengar på och bygga upp till egnahem. Det blir en dubbel förlust för det allmänna att så göra. När man talar om, att man genom denna omorganisering av nämnder och dylikt skall vinna någon rätsida på problemet vid utarrendering av den ecklesiastika jorden och att det skall bliva bättre ekonomi av densamma, så vill jag fråga: tro herrarna verkligen, att formerna komma att bidra till att skapa denna bättre ekonomi? Vad som kommer att inverka för

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

framtiden det är, att det är så utomordentligt oekonomiskt numera att nybygga på jordbruksjord. Är huset sådant, att det kan användas med mindre reparationer, ja, då kan det möjligtvis gå att få ett arrende ur jorden, men skall man nybygga där, då är det helt säkert i mycket få fall man kan klara räntan på byggnaderna, och det skola herrarna få se, även om det här antages, att det blir precis samma följder. Naturligtvis resonerar man så här: Ja, det betyder ingenting för kyrkofonden att lägga pengar på byggnadskostnader, och sedan säger man, ja, det får betraktas som förlorat, om man icke får in det igen. Då medger jag, att man kan komma rätt långt, men är det verkligen ett ekonomiskt sätt att lösa detta spörsmål? Och sedan när det gäller församlingarna! Det är ju många församlingar, för vilka avkastningen av löneboställena inverkar på deras kostnader i och för prästerskapets avlöning. Då är det helt säkert mycket oekonomiskt för dessa församlingar att gå fram på sådant sätt som sker. Jag har själv sett det i det pastorat, där jag bor. Där fingo vi för att blott hjälpligt klara ett hus avskrivna näro nog hela arrendet för 15 år, och man må hava vem som helst till att syna det, så förstå vi jordbrukare litet grand, huru mycket hus som behövs, om man skall hava det ekonomiskt. Det är däri herrarna taga fel under nuvarande situation, när ni så behårt hålla på, att denna jord är av ecklesiastik natur och skall så förbli i all framtid. Och tänker man över huvud på detta sätt, är det klart, att man får taga upp arrendehistorien. Sedan får man se till, om någon avstyckning kan ske. Ja, sedan, mina herrar, är det för sent, ty det är att ekonomiskt låsa fast sig. Då blir det oekonomiska i saken t. o. m. tydligt och klart för var man, ty sedan jag fullbyggt ett hemman med nuvarande oerhörda byggnadskostnader, sedan kan jag icke komma och skala av det en del jord. Det är för sent att vidtaga den åtgärden. Det är därför så oändligt viktigt, att, innan man inlåter sig på några byggnadskostnader av någon betydelse, man har från fall till fall prövat, huruvida man borde avyttra jorden så obbyggd som den ligger och att man hade sökt tillstånd därtill av kyrkomötet. Det hade säkert varit av större ekonomisk betydelse för det allmänna och mera gagnat detta folk, som behöver en bit jord.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Brännström: Herr talman! Då jag läste Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, fann jag snart, att jag tyckte det var den förståndigaste som Kungl. Maj:ts regering framlagt till denna riksdag. Den skulle emellertid avhjälpa de missförhållanden, som råda på de ecklesiastika löneboställena i det län jag tillhör, och jag får här i förbigående säga, att jag känner ganska väl till dessa förhållanden, då jag haft tillfälle att som kronoombud närvara vid ett flertal husesyner enligt 64 §.

De olägenheter och missförhållanden, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här anförde, kan jag konstatera förefinnas även inom Västerbottens län. Visserligen löser icke Kungl. Maj:ts proposition frågan om uppsikten över dessa löneboställen på ett tillfredsställande sätt, men då det är sagt, att denna fråga senare skall upptagas, så finner jag mig nöjd även i detta avseende. Jag skulle möjligen kunna mot Kungl. Maj:ts proposition göra den invändningen, att med våra stora avstånd i Norrland skulle möjligen kostnaderna för denna boställsnämnd komma att ställa sig nog så dryga, och en uppmjukning i det avseendet skulle jag ansett hava varit på sin plats. Men jag måste säga, att med det söndertrasande, som utskottet har kommit till, och med den bristande enhetlighet i fråga om de förrättningar, som äro bestämda att äga rum på dessa boställen, och som blir en följd om man följer utskottet även i detta avseende, är det så gott att gå på avslag. Det

är just den bristande enhetligheten, som enligt mitt förmenande är en av de förnämsta anledningarna till de missförhållanden, som råda vid utarrendering av löneboställen. Jag kan nämna ett exempel, som jag själv varit med om. Det var en husesyn, där givetvis också synenämnden gör sig en uppfattning om huru — åtminstone är det kronoombudets skyldighet att göra sig en uppfattning därom — lönebostället kan på mest ekonomiskt sätt utarrenderas. Det var ett boställe, där byggnaderna voro alldeles nyuppförda, en arrendatorsbostad var alldeles nyuppförd och hade aldrig tagits i besittning. Det erfordrades i detta fall så gott som ingen nybyggnadsskyldighet för arrendatorn. Vi ansågo det själfallet, där jorden för övrigt behöfve brukas på ett förståndigt sätt, att lönebostället skulle utarrenderas i sin helhet i detta fall. Arrendeppskattningsnämnden hade däremot en annan uppfattning: det skulle uppdelas i smålotter och denna nybyggda gård skulle stå oanvänd och få förfalla. Nu blev det så, att antingen måste man riva bort den eller också visste man icke vad man skulle göra med den. När det finns sådana exempel på bristande enhetlighet, då är det på sin plats att något göres.

Jag skall också säga, att den kommitté, som hade frågan om utarrendering av dessa boställen om hand, har i sitt betänkande med framhållande av just de synpunkter som herr statsrådet anförde här, med synnerlig styrka framhållit, att vad som här skulle göras, skulle göras snart, försåvitt icke stora värden skulle gå förlorade. Även kyrkofondskommittén hade med synnerlig styrka också framhållit dessa missförhållanden och att vad som borde göras borde göras med det första.

Nu är det ju sant vad som sades, att det är ett missförhållande, att nybyggnadsskyldigheten kommit att åligga arrendatorn, men detta skulle ju till väsentlig del bliva avhjälpt genom Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Det var en talare här som yttrade nyss, att byggnadsskyldigheten i de flesta fall redan var ordnad. Beträffande det län jag känner till måste jag säga, att så icke är fallet. De flesta boställen hava utarrenderats i smålotter på ett eller annat tunnland, där uppsikten är synnerligen svår att åstadkomma och utan någon som helst byggnadsskyldighet. Det är således icke alls ordnat där. Det är många löneboställen, som utarrenderats bara för ett år eller för fem år enligt för övrigt den förordning som nu gäller.

Jag måste också säga något med anledning av ett yrkande, som gjordes av herr Pehrsson i Göteborg, däri han yrkade avslag på skjutsersättningen, vilket jag förmodar berodde därpå, att han ansåg, att därigenom skulle tjänstbarheterna komma att bortfalla. Enligt mitt förmenande är det här så — nu talar jag icke från prästerlig synpunkt, ty skulle jag anlägga sådana skulle det måhända vara något annorlunda — att från arrendatorns synpunkt och från synpunkten av utarrendering på det ekonomiskt mest lönande sättet, äro dessa tjänstbarheter till synnerligt hinder. Jag tror icke heller, att dessa tjänstbarheter hava så stort värde för prästen. Inom Västerbottens län, som skulle vara ett av de län, där det vore svårt för prästerna att få dessa naturaförnödenheter, till exempel i Västerbottens lappmark, får jag konstatera, att jag tror icke i något enda fall, att de prästerliga tjänst innehavarna få sina tjänstbarheter in natura, och synerna äro ju hållna, så att det är redan bestämt, men de få icke dessa tjänstbarheter på den grund att boställena icke äro på det sätt som arrendeförordningen föreskriver utarrenderade. När jag då tar i betraktande det bidrag, som prästerna här skulle få för tjänsteskjutsarna, och vet, att särskilt i våra norrländska förhållanden med de stora avstånd som där förefinnas prästerna äro synnerligt missgynnade och få med ekonomisk uppoffring bekosta tjänsteskjutsar, kan jag icke i det avseendet biträda herr Pehrssons yrkande.

Jag är på grund av det sagda något förvånad över avslagsyrkandet eller den

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

synpunkt för avslagsyrkandet, som kommit fram. Jag får säga, att detta grundar sig därpå, att man förmenar, att man skulle vilja stycka dessa löneboställen till egna hem. Dock vill jag säga — jag säger det isynnerhet därför att jag skrivit under en motion i denna riksdag, som avsett att ensittarelagen skulle tillämpas på ecklesiastisk jord i större utsträckning eller till sin fulla utsträckning — att jag anser, att detta är ett steg varigenom man skulle kunna låta dem som bo på ecklesiastisk jord bliva ägare till sin jord. Enligt mitt förmenande är visserligen frågan icke så enkel, ty vi som hålla på äganderätten kunna väl icke i detta fall alldeles suspendera äganderätten, särskilt när vi veta att i många fall församlingar inköpt boställen, men här skulle genom riksdagens beslut just kategoriskt förklaras, att ett sådant boställe skulle styckas. Man måste väl först hava en tillförlitlig utredning, att man icke träder någons rätt för nära i detta fall.

Då det som sagt här förut har framhållits, att något annat yrkande icke har utsikt att bliva bifallet än om bifall till den reservation, som nu bifallits av första kammaren, så skall jag även be att förena mig i detta yrkande.

Herr Olsson i Kalmar: Herr talman! Jag har i utskottet företrätt den meningen, att 13 § i ecklesiastiska boställsordningen borde bibehållas vid sin nuvarande lydelse, endast med den ändring, som kunde betingas av ett bifall till den kungl. propositionen om reseanslag till präster i nyreglerade pastorat. Det visade sig emellertid icke möjligt att vinna något gehör för denna mening. Jag skulle under sådana omständigheter helst velat gå på avslag, men jag förstod å andra sidan, att man icke skulle komma fram den vägen utan att skriva under det uttalande, som gjorts av herr Lyberg m. fl., och som finnes fogat vid utskottets utlåtande. Då jag under inga förhållanden kunde vara med därom, nödgades jag ansluta mig till den mening, som företrädes av utskottsmajoriteten. Jag kan icke godkänna allt, vad som står i motiveringen, och jag vet mycket väl, att ett bifall till förslaget kommer att medföra olägenheter, men jag tror dock, att dessa icke behöva bli alltför stora. Vid sådant förhållande skulle jag alltså nu yrka bifall till utskottets hemställan. Emellertid har herr Hederstiernas reservation vunnit stor majoritet i första kammaren. Jag tillåter mig då påpeka, att det strängt taget och i sak icke är stor skillnad mellan utskottets och hans förslag. Härtill kommer, att det icke vore tacknämligt, om i riksdagens sista timma kamrarna skulle komma att stå inför olika beslut. Jag tillåter mig därför yrka bifall till den av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen, d. v. s. vid denna paragraf bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Bengtsson i Norup instämde häruti.

Herr Wallerius: Herr talman! I det läge, vari frågan kommit genom första kammarens redan fattade beslut, har man anledning att icke förlänga debatten något vidare. Jag vill för min del uttala min anslutning till de avgjorda förbättringar, som innehållas i det kungliga förslaget, och särskilt med stor tillfredsställelse har jag hälsat ändringen i § 20, där jag tror vi ha, om icke den ömmaste, så i varje fall en av de ömmaste punkterna. Likväl har jag med beklagande sett, att uttrycket »måttlig ersättning» i § 13 i ecklesiastiska arrende-förordningen strukits i utskottets motivering. Jag finner det emellertid lönlöst att komma med något yrkande om ändring i den delen. Då det tillkommer Kungl. Maj:t att på administrativ väg utfärda ifrågavarande förordning, har jag naturligtvis icke heller någon tanke på att en enskilds yttrande skall betyda något gentemot utskottets motivering. Men jag kan få lov att uttala den förhoppningen, att hänsyn, som visats i det kungl. förslaget, också måtte så vitt möjligt komma till uttryck beträffande ifrågavarande paragraf.

Här har under debatten inblandats frågan om bostälленas användning på ett helt annat sätt än tidigare varit händelsen. Jag tror dock icke det är skäl att ge sig närmare in på den saken. Vi ha här ett förslag, som vill komma fram till något bättre på den väg vi redan förut beträtt och vilket verkligen innehåller avsevärda förbättringar. Tanken på annan användning av den ecklesiastiska jorden har ju visserligen förut varit uppe, men jag vill framhålla en sak, som jag tror är avgörande, för att man icke kan vänta sig någon hastigare lösning av en dylik fråga nämligen vad jordbruksutskottet i ett utlåtande förra året uttalade.

I utskottets utlåtande nr 23 framhölls det nämligen, att vid den utredning, som herr förste vice talmannen berört, borde uppmärksammas de hänsyn, som måste tagas till församlingarnas äganderättsanspråk. Den saken är alltid en vidlyftig historia. Västerbottens, Norrbottens, Västernorrlands, Gävleborgs, Jämtlands och Värmlands län ha varit föremål för en sådan undersökning här-om, och det visar sig, att t. ex. i Värmland av c:a 135 boställen 51 inköpts av socknemännen eller donerats av enskilda, och troligen 7 stycken därutöver. I Västernorrland ha av c:a 71 stycken 34 anskaffats av socknemännen eller donerats, och troligen 29 därtill.

Vad slutligen beträffar omplaceringen av de för kyrkornas och prästernas underhåll donerade bostälленas värde i t. ex. skogar, är det icke utan vidare givet, att en sådan omplacering är förmånlig.

Herr talman, jag skall be att få instämma i herr Hederstiernas reservation.

Herr Lindkvist i Halmstad: Herr talman! Jag förstår väl, att det icke lönar sig att fortsätta denna debatt, då vi icke lära övertyga varandra, utan alla på förhand veta huru vi komma att rösta.

Jag begärde ordet särskilt med anledning av det uttalande, som herr förste vice talmannen gjorde. När jag hörde hans yttrande såväl som vissa yttranden av herr Olsson i Kullenbergstorp, fick jag den uppfattningen, att om vi icke haft så mycket att läsa de sista veckorna här i riksdagen, utan dessa herrar fått tillfälle att något mera sätta sig in i förevarande frågor, skulle de kanske ha något modifierat sina uttalanden. Det kan icke vara riktigt, såsom herr förste vice talmannen sade, att det förslag, som här föreligger på kammarens bord, kommer, om det bifalles, att sätta krokben för lösningen av jordfrågan i den riktning, varom riksdagen tidigare skrivit. Detta är så långt ifrån fallet, herr förste vice talman, att förslaget snarare verkar motsatsen. Om icke tiden vore så långt framskriden som den är, skulle jag lätt kunna påvisa, vilken liten skillnad det är mellan det förslag, som förste vice talmannen sade sig möjligen kunna vara med om, nämligen herr Åkermans reservation, och de övriga förslagen. När man skall sätta sig in i denna fråga, är det icke tillräckligt att läsa bara propositionen och den föreliggande lagtexten, utan man nödgas också gå till förslaget om ny ecklesiastik arrendeförordning. Gör man detta, får man en helt annan uppfattning än den, som förste vice talmannen gav uttryck åt.

Herr talman! Jag vidhåller det yrkande, som jag tidigare framställt.

Herr förste vice talmannen Hamilton: Herr talman! Herr ecklesiastikministern måtte ha missförstått mig, då han påstod, att jag var rädd för att ifrågavarande boställen skulle bli illa bebyggda, Nej, de skulle bli för dyrbart bebyggda, nämligen för att tillfredsställa behovet av byggnader på större egendomar, och den omständigheten skulle sedermera lägga hinder i vägen för en uppdelning. Skulle man nämligen stycka egendomarna, sedan de blivit försedda med stora byggnader, finge dessa senare ju intet värde.

*Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Herr ecklesiastikministern yttrade även, att det skulle taga lång tid att kartlägga och stycka egendomarna. Vi som äro vana att stycka de stora egendomarna veta dock, att sådant kan gå för sig på ett halvt eller högst ett år. Herr ecklesiastikministern framhöll också som en ursäkt att Kungl. Maj:t icke framlagt förslag i den riktning jag önskade, att det fanns så många andra förslag att framlägga. Jag anser dock, att ett förslag, som går ut på att skaffa vårt folk sysselsättning och näring, är ett av de viktigaste som finnes, särskilt som man därigenom kan skaffa försörjning för ett överskott av befolkningen.

Herr Pehrsson i Göteborg erinrade mig om, att en styckning av ecklesiastiska boställen icke kunde ske med mindre kyrkomötet därtill lämnade sitt bifall. Ja, det vet jag, herr Pehrsson, men jag har så hög tanke om den svenska kyrkans män, att, när det gäller att skaffa bostäder åt den hemlösa delen av Sveriges folk, kyrkomötet skall vara med om förslaget.

Man har också påpekat, att församlingarna i vissa fall äga boställena. Ja, det vet jag också. Lagen skulle ju emellertid icke innebära, att frantaga församlingarna deras äganderätt, utan allenast ett medgivande för församlingarna att stycka och försälja egendomarna. Jag är övertygad om, att få de denna rätt, skall det icke dröja länge, förrän det kommer att utövas en sådan påtryckning på församlingarna, att boställena på många håll komma att förvandlas till egna hem.

Herr Gustafson i Kasenberg: Herr talman! Jag anser för min del ifrågasättande proposition vara mycket välkommen, då det ju är mycket, som behöver förbättras och ordnas på detta område. Jag tror, att man icke behöver vara så bekymrad, om icke allt vad man önskar kommit fram i detta sammanhang, ty genom de föreslagna nämnderna får man ju system i det hela och kan sedermera i de särskilda fallen komma in till riksdagen med förslag, där det finnes anledning därtill. Men det är givet, att jorden icke kan läggas obebyggd utan måste bebyggas; även om den utarrenderas, måste det vara hus på jorden. Jag finner, att det hade varit lyckligast att i nuvarande läge gå på den kungl. propositionen, men när detta icke kan ske, yrkar jag bifall till herr Hederstiernas reservation.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Olsson: Jag vill endast, herr talman, säga ett par ord med anledning av den lilla konflikt, som uppstått mellan mig och herr förste vice talmannen. Jag har redan sagt förut, att antingen måtte han i sitt föregående anförande ha uttryckt sig illa eller också har jag hört illa. När han nu försäkrar, att han uttryckt sig väl, så har jag naturligtvis hört illa.

Men herr förste vice talmannen måtte säkerligen i sin tur ha hört illa på en annan punkt. Jag medger dock, att detta kanske berott därpå, att jag yttrade mig osammanhängande. Ty då jag såg V:na därborta bakom talmannen och tänkte, att jag behöfdes vid voteringen i första kammaren, blev jag litet konfunderad. Vad jag den gången ville säga var emellertid inte det, att det skulle taga så lång tid att kartlägga och stycka jorden, utan jag ville framhålla, att den, som nu vill rösta för avslag, skulle haft visst skäl härtill, om det varit så, att all den ecklesiastiska jorden legat kartlagd ur egna hemssynpunkt, d. v. s. om man kunnat säga, att där och där finns det jord, som kan tagas i bruk för ändamålet, och där och där finnes det spekulanter. När så inte är händelsen, när vi ingenting ha klart därvidlag, utan den sidan av saken måste skjutas på framtiden, då finns det inte någon anledning att yrka avslag på ett förslag, som är ägnat att avhjälpa de missförhållanden, som vi på detta område alldeles uppenbarligen ha att dragas med.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, 2:o) godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen samt 3:o) avslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets föreliggande lagförslag; och godkände kammaren paragrafen med den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit.

*Ang.
ändringar i
ecklesiastika
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Då 30 § sålunda godkänts med den av Kungl. Maj:ts föreslagna lydelsen, blev, i enlighet med kammarens beslut i fråga om föredragningsättet, *Kungl. Maj:ts förslag* i övrigt lagt till grund för den fortsatta föredragningen.

31 §.

Godkändes.

Sedan 32 § föredragits, begärdes ordet av

Herr **Lindqvist** i Halmstad, som anförde: Herr talman! Beträffande 32 § ber jag att få yrka, att den måtte få den lydelse, som innehålles i den av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av paragrafen i den avfattning, som föreslagits i den av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen, godkändes paragrafen i den lydelse som föreslagits i den av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen.

33 § föredrogs nu. Därvid yttrade

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Även vid denna paragraf ber jag att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag och bifall till den av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde proposition på godkännande av förevarande paragraf i den av herr Hederstierna m. fl. reservationsvis föreslagna lydelsen; och fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets under 2) upptagna lagförslag om reseanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat föredrogs härpå; och anförde därvid:

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Då förevarande lagförslag har såsom förutsättning en ändring av 13 § i den ecklesiastika boställsförordningen, som återfinnes på sidan 15 i betänkandet, och jag icke kunnat vara med om denna ändring, finner jag mig föranlåten att här yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Lindqvist** i Halmstad, som anförde: Herr talman! Det torde icke vara lämpligt att nu taga upp till diskussion frågan om de tjänstbarheter, som det här rör sig om. Man finge då gå vidlyftigt in på ämnet. Det är riktigt, som herr Pehrsson sagt, att lagförslaget sammanhänger med ändring av 13 § i ecklesiastika arrendeförordningen. Jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang.
ändringar i
ecklesiastiska
boställs-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande lagförslag, dels ock på avslag därå; och godkände kammaren lagförslaget.

Vid härpå skedd föredragning av *utskottets under 3) upptagna förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910* yttrade

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag innehöll en bestämmelse i punkten 10 om arvode till ordföranden i boställsnämnd. Nu ha vi antagit andra bestämmelser om ifrågavarande nämnder, och det blir sålunda riktigt, om kammaren antager utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Vidare anfördes ej. Lagförslaget godkändes.

Slutligen blev på herr talmannens därå givna proposition *utskottets under 4) upptagna lagförslag* jämväl av kammaren godkänt.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkterna B) och C).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22.

Ang.
förbättring av
ofullständiga
jordbruk.

Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 168 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 173 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen ville anhålla hos Kungl. Maj:t att, på sätt norrlandskommittén och jordkommissionen ansett nödigt, måtte övervägas och för riksdagen framläggas förslag till lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Linder*, *Svensson* i Skönsberg och *Olovson* i Västerås, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av förevarande motioner måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t i motionernas syfte; och

av herr *Lindhagen*, som föreslagit att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för förbättring av ofullständiga jordbruk.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Då jag väckt en motion i förevarande ämne, ber jag att få säga några ord. Denna fråga har förut mycket debatterats av kammarens ledamöter, så att jag har inte mycket att tillägga,

särskilt som vi alla under denna del av riksdagsperioden äro angelägna att få riksdagsarbetet avslutat.

Med de motioner, som här väckts angående förbättring av ofullständiga jordbruk, ha vi motionärer särskilt åsyftat, att genom Kungl. Maj:ts försorg en utredning av denna synnerligen viktiga fråga skall komma till stånd. Spörsmålet har rätt tidigt varit uppmärksammat av statsmakterna. När norrlandskommittén år 1904 avgav sitt betänkande, satte den fingret på den utomordentligt ömma punkten, att den överväldigande delen av jordbruken voro för små för att försörja sina brukare, och efter den tiden har det ofta förts på tal reformer för att söka rätta detta missförhållande. Landshövding Widén fick år 1913 ett uppdrag, som i viss mån gick ut på att utreda förhållandena härutinnan, och i det yttrande, han avgav, har han särskilt påkallat statsmakternas uppmärksamhet på samma sak. Värmlandskommittén anlade alldeles enahanda synpunkter på saken, och vi veta också, att den framställning, som densamma gjorde, föranledde, att riksdagen år 1917 beslöt utsträckning av den norrländska ägostyckningslagen till att även omfatta Värmland. Sedermera har jordkommissionen i sitt på våren 1923 avgivna utlåtande påyrkat lagstiftning i ämnet, därvid man framhöll, att frågan var så viktig, att den ovillkorligen med det snaraste borde uppmärksammas.

Utskottet har nu förklarat, att genom den norrländska ägostyckningslagens utsträckning till Svealand man i viss mån omöjliggjort tillkomsten av ofullständiga jordbruk i denna del av landet. Vidare säger man, att den lagstiftning i fråga om ägostyckningar m. m., som snart torde komma på riksdagens bord i form av en kungl. proposition, skulle förhindra bildandet av sådana jordbruk. Därmed har utskottet sagt ifrån, att man ansett dessa motioner icke böra föranleda något skrivelseförslag vid årets riksdag.

Även om man emellertid antager en ägostyckningslag av sådant innehåll, att det icke blir möjligt att splittra sönder jorden i ofullständiga jordbruk, förhåller det sig likväl så, att vi redan nu ha i landet många tiotusentals jordbruk, som äro alltför små att försörja sin brukare. Den utredning, som Norrlandskommittén avlämnade år 1904, gav ytterligare vid handen, att på grund av den förkänsla man hade, att det snart skulle komma till stånd en lagstiftning som riktade sig mot splittring av jorden i små jordbruk, åtskilliga sågverksbolag passade på att tillskapa mycket obetydliga avsöndringar. Vi veta också, att antalet sålunda tillkomna ofullständiga jordbruk är så betydligt, att det säkerligen påkallar särskilda lagstiftningsåtgärder.

Nu skall jag villigt erkänna, att man icke med lagstiftnings tillhjälp kan reglera förhållandena överallt i riket eller ens åstadkomma, att för den överväldigande delen av de små jordbruken felaktigheterna skulle kunna rättas till. Men säkert är, att därest en sådan lagstiftning skulle komma till stånd, som vi motionärer åsyfta, skulle man i mycket stor utsträckning avhjälp det missförhållandet, att det finnes jordbruk, som äro alltför små för att brukaren skulle kunna bärga sig på desamma, men tillika alltför stora för att han där skulle kunna ekonomiskt gå under.

Jag skall icke orda längre om denna sak, utan jag vill sluta med att framhålla, att, även om jag icke nu har utsikt att vinna kammarens bifall, hoppas jag, att riksdagens ledamöter verkligen vilja sätta sig in i denna sak, så att, när man möjligen ett annat år återkommer med ett liknande yrkande, det finns utsikter att få det antaget. Jag anser också, herr talman, att av mig åberopade utredningar äro fullgiltiga skäl för Kungl. Maj:tt att, oavsett vilket beslut nu riksdagen fattar, framlägga proposition i ämnet.

Herr talman, jag yrkar bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

*Ang.
förbättring av
ofullständiga
jordbruk.
(Forts.)*

Ang. förbättring av ofullständiga jordbruk. Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Jag skall icke ingå i en debatt om denna fråga utan tillåter mig att helt kort yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 23.

Ang. frilösning av arrendejordbruk m. m. Därmäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen:

de lika lydande motionerna nr 166 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 171 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken m. fl., vari föreslagits, att riksdagen ville, i anslutning till norrlandskommitténs avsikter samt jordkommissionens framställningar, hos regeringen begära övervägande och förslag till en lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk; samt

de ävenledes lika lydande motionerna nr 167 i första kammaren och nr 172 i andra kammaren av *samma motionärer*, vari föreslagits, att riksdagen ville anhålla hos Kungl. Maj:t, att den med anledning av riksdagens skrivelse 1912 tillsatta åbokommitténs betänkande måtte tagas under övervägande och för riksdagen framläggas det förslag, vartill detta betänkande borde till förmån för de av detsamma berörda åborna föranleda.

Utskottet hemställde, att riksdagen med anledning av ovanberörda motioner måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om övervägande från Kungl. Maj:ts sida av åtgärder, som vore ägnade att främja frilösning av arrendejordbruk i större utsträckning än för närvarande skedde, därvid jämväl borde komma under prövning behovet av en särskild lagstiftning för frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag och enskilda spekulanter, ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill dessa överväganden kunde föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar greve *Spens*, *N. J. Martin Svensson*, *Wallerius* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

av herr *Linder*; och

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motioner ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för främjande av frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag, ekonomiska föreningar, enskilda spekulanter och större godsägare.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! I anledning av det komplex av motioner i jordfrågan, som frambars av herr Lindhagen vid riksdagens början, har nu återigen från utskottet kommit ett förslag till skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t. Denna skrivelse synes mig icke vara påkallad; det finnes i

skrivelsen ingenting, varom riksdagen icke tidigare skrivit till Kungl. Maj:t. Jag anser därför, att man med anledning av herr Lindhagens motioner rätteligen borde sagt ifrån, att frågorna redan kommit in till Kungl. Maj:t genom jordkommissionens utlåtande och att de därjämte kommit under Kungl. Maj:ts prövning genom de skrivelser, som tidigare av riksdagen avlåtits. Det finnes därför enligt min mening icke något skäl för att nu återigen komma med en skrivelse i detta spörsmål.

Jag vill också något litet vända mig mot innebörden i den föreslagna skrivelser. I dess första del anholder man, att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder, som äro ägnade att främja frilösningen av arrendejordbruk i större utsträckning än för närvarande sker. Därmed menar utskottet, att frilösningen kan ske på frivillighetens väg, och riksdagen har tidigare påpekat, att, för att detta skall kunna ske på ett fördelaktigt sätt, är det nödvändigt att få till stånd en moderniserad skifteslagstiftning och vidare att få relaxationsförfarandet så ordnat, att några svårigheter icke möta i sådant avseende. I den mån skrivelsern går ut på att understryka dessa förhållanden, har jag ingenting att invända. Men vid sidan härav vinkar skrivelsern med begäran därom, att Kungl. Maj:t jämväl bör taga under omprövning behovet av en särskild lagstiftning om frilösning av arrendejord. Det torde väl icke finnas något spörsmål, där man bör fara fram med större försiktighet än när det gäller genomgripande lagändringar beträffande jordfrågorna. Det torde därför vara skäl att spatsera långsamt fram och undersöka vad som kan vinnas genom de andra åtgärder, som man är relativt enig om att vidtaga, och huruvida därmed icke nås det syfte, som är här i fråga. Först när man prövat dessa vägar och funnit dem icke vara framkomliga, kunde det möjligen funnits anledning till en skrivelse av den föreslagna räckvidden. Jag skall icke upptaga kammarens tid längre utan tillåter mig att yrka bifall till den av herr greve Spens m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Wallerius*, *Bengtsson* i Kullen, *Brännström* och *Johansson* i Väby.

Herr **Hage**: Herr talman! Om man ser på det utskottsutlåtande, som här föreligger, finner man, att alla partier varit eniga om ett skrivelserförslag utom högern. Såväl socialdemokrater som frisinnade och liberaler ävensom bondeförbundare ha alltså varit med därom, under det att högern ställt sig utanför; det är förresten icke så ovanligt för högerns del, när det är fråga om sociala frågor. Redan med hänsyn därtill borde de andra partierna förstå, att här finnas starka skäl för utskottets förslag. För min del vill jag särskilt understryka, att utskottet sagt, att det är synnerligen önskvärt att åstadkomma sådana förhållanden, att de självägande jordbrukarnas antal ökas genom att i vissa fall arrendatorer och övriga brukare av andras jord, med äganderätt, förvärva jorden. Detta möter emellertid åtskilliga hinder under nuvarande förhållanden. Den föregående talaren berörde några av dessa hinder, men ett av de främsta torde vara den omständigheten, att finansieringen vid frigörande av arrendejordbruk icke är ordnad på ett tillfredsställande sätt. Det förhåller sig nämligen så, som utskottet erinrar, att egnahemsrörelsen icke med sin låneverksamhet är lagd så, att den särskilt stimulerar på detta område. Utskottet vill, att denna sak skall beaktas och önskar rikta regeringens uppmärksamhet på saken. En annan omständighet, som av utskottet påpekats, är den, att ifrågavarande arrendatorer i många fall lyda under bolag, speciellt i Norrland. Och där äro förhållandena sådana, att dessa arrendatorer ha för icke så lång tid tillbaka varit självständiga jordbrukare. Utskottets förslag syftar till att åter göra

Ang.
frilösning av
arrendejord-
bruk, m. m.
(Forts.)

Ang.
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

dem till självständiga jordbrukare, d. v. s. till att föra tillbaka förhållandena till gångna tiders lyckligare situation. Allt detta har utskottet ansett vara sakskäl av så betydande vikt, att det funnit skäl föreligga, när frågan i alla fall icke har kommit längre än den har gjort, att påpeka dessa saker och försöka åstadkomma en forcering av frågan.

Jag tror, att de skäl, som utskottet anfört, och omkring vilka alltså alla partier utom högern ha förenat sig, äro av den art, att det är all anledning att instämma med utskottet. Och från den utgångspunkten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: För den som inser, vilken betydelse det måste ha att frilösa dessa arrendatorer, som äro beroende av bolagen och göra dem till självägande böer, synes mig, det förslag, som framlagts av utskottet, vara tilltalande. Det är hållet i mycket hovsam ton, och hänvisar främst till frivillighetens väg, då det gäller att underlätta för arrendatorerna att få göra inköp av den utav dem brukade jord, och detta synes mig vara fullt riktigt.

Utan att längre uppehålla kammarens tid, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindman**: Herr talman! Herr Hage började sitt anförande med att säga att, eftersom socialdemokrater, frisinnade och liberaler varit med om detta betänkande, så måste det väl vara riktigt; det är bara högern som står emot, och den skall naturligtvis ha orätt. Jag menar, att det ju inte är något starkt bevis i alla fall. Jag undrar, om inte de sakskäl, som herr Hage eventuellt skulle kunna anföra och som man här också i någon mån framdrog, borde tala mera än detta nakna påstående.

Nu vill jag säga, såsom den förste talaren i denna debatt sade, att utskottets skrivelseförslag omfattade egentligen två saker. Den ena av dessa är, att man skall underlätta frilösningen, vilket ju ändå — utöver de föreslagna åtgärderna beträffande relaxering och skiftesförhållandena — skall avse finansieringen, och herr Hage säger, att någon sådan finansiering finnes icke, då egnahems-lånefonden icke kan tagas i anspråk för detta ändamål. Men det finns naturligtvis icke något hinder för att den som friköper en sådan egendom skall få egnahemslån, såvida det håller sig inom det maximum, som är fastställt, och förutsättningarna i övrigt äro för handen; något absolut hinder finnes icke i det fallet. Men då riksdagen skriver om den saken och syftar på finansieringen, så vill jag erinra om, att i fjol, då vi hade denna fråga före, så förelåg det en utredning — ett betänkande i saken kom visst från jordkommissionen, och jag är icke riktigt säker, om detta framhålles i den historiska utredningen angående ärendets behandling i innevarande års betänkande — men där lämnade man den upplysningen, att det här var fråga om omkring 30,000 frilösningar. Man får ju tänka litet på, vad det betyder, om staten skall finansiera en sådan frilösning. Är det nu så, att det gäller ett 30,000-tal, så måste man i alla fall säga sig, att det rör sig om minst 300 miljoner, kanske mera, kanske väsentligt mera, och det är således en ofantligt stor ekonomisk sak, som riksdagen här skriver till Kungl. Maj:t om och begär utredning om. I själva verket blir det ju så, att staten blir en slags förlagsgivare för hela denna frilösning. Detta vill jag allenast ha sagt om den saken.

Men vidare har utskottet i den senare hälften av sitt skrivelseförslag kommit in på denna frilösningsfråga, nämligen så att det skall vara en särskild lagstiftning för vissa fall, när det avser frilösning från bolag. I fjol, herr talman, sade utskottet, att det icke kände sig övertygat om att det skulle förefinnas någon

mera allmän obenägenhet ifrån bolagens sida att sälja arrendegårdar, och utskottet säger någonting liknande även i år. Det säger nämligen så: »Om också åtskilliga omständigheter häntyda på en ökad benägenhet från bolagens sida att vilja avvyttra av dem under ovan angivna förhållanden förvärvade jordbruk, synes dock en närmare undersökning från det allmännas sida, huru det härutinnan förhåller sig, vara önskelig.» Sålunda även årets utskott, vars majoritet har en annan sammansättning, menar att det finns en benägenhet. Min uppfattning om saken är den, att det har utskottet i fjol och även utskotts-majoriteten i år rätt i. Det finns en stegrad önskan till försäljning, och det beror på flera olika omständigheter, som det kanske skulle ställa sig för långt att här tala om. Det beror emellertid bland annat på detta ständigt återkommande tal, detta motionerande och utredande om dessa frågor, varigenom det uppstår en ovisshet och ett osäkerhetstillstånd, som gör att en mängd människor resonera som så, att det väl är bättre att sälja än behålla. Det beror naturligen även på många andra omständigheter. Vi hade en utredning i fjol, då vi behandlade denna fråga, som visade, vilka betydande arealer som äro uppgivna i den sammanställning från de större skogsägarna, som innehåller uppgift på vad de i själva verket ville sälja.

Men naturligtvis förekommer det ju vissa svårigheter, vissa hakar på detta, och dit hör naturligtvis också omöjligheten att kunna relaxera dessa egendomar. Vore den hållhaken borta, skulle man få se att det gjordes försäljningar i väsentligt större skala. Dessutom är det naturligtvis så, att i många fall det varit på det sättet, att arrendatorerna i stor utsträckning ha haft sysselsättning på bolagens skogar med kolning, med utdrivning och avverkning av timmer, huggning av ved för pappersmassa o. s. v. med andra ord skogsarbeten. Men genom den norrländska arrendelagens införande har detta förhållande i mycket hög grad försvårats, efter min mening till skada både för jordägare och arrendatorer. Lagen säger nämligen, att en lega skall vara till beloppet bestämd och arrendet fastställt på 15 år. Alltså kan till exempel numera icke avtal träffas om något sådant som utförande av kolningsarbete eller andra skogsarbeten. Ty man kan ju icke bestämma priset för sådant för en tidsperiod av 15 år. Det gör att alla dessa bestämmelser falla bort ur arrendekontrakten, och det blir ett mycket lösligare förhållande. Skogsägaren använder folk vilka som helst, och hans arrendatorer gå kanske till grannarna eller på andra håll, vilket allt har till följd ganska betydande olägenheter.

Men vad jag här velat särskilt understryka, herr talman, det är det, att benägenheten att sälja förefinnes. Och är jag övertygad om att riksdagen icke skall behöva skriva mycket om den saken. Men om riksdagen ville understryka kraftigt och skriva, att man skall underlätta relaxeringsförfarandet, då gjorde riksdagen nytta, ty därigenom möjliggjordes den försäljning, som nu icke kan äga rum.

Här klagas säkerligen mångfaldiga gånger över en ovillighet från de större skogsägarnas sida att göra försäljningar, klagomål, som äro fullkomligt obere rättigade, därför att jordägaren kan icke göra det, då han har sin egendom intecknad och inteckningarna upptaga långa rader, sida efter sida, med förteckning på fastigheten, och då kan man icke göra relaxeringen därför att kostnaden skulle bli honom alldeles övermäktig, och det går icke för sig med de köpeskillingar, som här är fråga om, med så pass små fastigheter.

Slutligen vill jag endast, herr talman, tillägga det, att efter min uppfattning är detta ett intrång i äganderätten, som naturligvis icke bör förekomma utan tvingande skäl, och sådana tvingande skäl föreligga icke här.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Anderson i Storegården.

Ang.
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Jag kan fullt förstå den uppfattning, som företrädes av såväl herr Anderson i Storegården som herr Lindman, då man synes vara även för deras del fullkomligt ense om önskvärdheten av att arrendatorerna i största möjliga utsträckning beredes möjlighet att bli självständiga. Såvitt jag kan döma av vad herr Lindman anfört, så är även han ense med oss i den delen, att allt vad som kan göras för att på frivillighetens väg medverka till en sådan övergång bör förverkligas. Skiljaktigheten inträder först, då vi komma till frågan om, huruvida man lämpligen även bör gå därutöver och genom statsmakternas bemedling på ett eller annat sätt i lagstiftningsväg befordra och befrämja en dylik utveckling. Under sådana förhållanden är det något egendomligt, att reservanterna yrka att motionerna icke skola till någon åtgärd föränleda. Det synes, som om det legat närmare till hands, att reservanterna skulle ha kunnat biträda den del av utskottets betänkande, som sammanfaller med deras egna önskemål.

Det är fullkomligt riktigt, som här under debatten uttalats, att det finns åtskilliga omständigheter, som lägga hinder i vägen jämväl för ett frivilligt överförande från arrendebbruk till självägande bruk. Och utskottet har ansett, att dessa svårigheter äro så påtagliga, att det är alla skäl för riksdagen att ånyo understryka vikten av att det fortast möjligt blir en ändring. Och till dessa svårigheter hänföra sig då naturligtvis främst, vad som nyss av herr Lindman berörts, svårigheterna för de större trävarubolagen att frigöra sina lägenheter och egendomar från på dem vilande inteckningar.

Emellertid ha som sagt reservanterna valt en annan väg och yrkat avslag på motionerna utan att förebära någon motivering. Det är, som jag redan framhållit, något som jag skulle vilja påpeka som en inkonsekvens i reservanternas ståndpunkt.

För egen del har jag kunnat biträda utskottets hemställan främst därför, att det här i själva verket gäller att söka återföra förhållandena, speciellt i Norrland och Dalarne, till vad de voro före uppkomsten av de stora trävarubolagen. Det är icke något annat som här ifrågasättes, än att man åtminstone i någon mån skulle kunna återföra de gamla bondehemmanen igen i den självägande bondeklassens ägo, och utskottets såväl motivering som hemställan äro så försiktigt lagda, att jag icke kan finna, att man från något håll skall kunna ha anledning att däremot resa några betänkligheter, och allra minst från det håll, där man så ivrigt gör gällande, att vi få lov att slå vakt om äganderätten. Ty jag kan icke finna annat, än att det här icke är fråga om att kränka några särskilt viktiga former av äganderätten, utan snarare kan man säga, att man lika väl hävdar äganderätten, om man sörjer för och underlättar möjligheterna för dem, som fordom ha suttit på gårdarna, att ånyo komma i besittning av desamma.

Herr Lindman slutade med att förmena, att detta vore ett intrång i äganderätten, som icke vore dikterat av några tvingande skäl, och han stödde detta sitt uttalande på att det fanns en så stor benägenhet från bolagens sida att självmant överlåta sina fastigheter på arrendatorerna. Jag vill icke bestrida, att så är fallet i åtskilliga trakter, men inte överallt, och icke beträffande alla bolag och framför allt icke de fastigheter, som kanske vore de mest lämpliga och bäst ägnade att återföra i den självägande bondeklassens ägo. I många fall är det så, att de erbjudanden, som från bolagshåll gjorts, hänföra sig till fastighetsdelar, som äro så små och ofördelaktigt belägna och bebyggda, att de överhuvud icke lämpa sig för självständigt jordbruk, utan kanske mest att sammanslås med andra närliggande jordbruk.

Jag kan icke finna, att vi här taga ett steg, som i något avseende kan betecknas som betänkligt, utan jag tror snarare, att vi vidtaga en åtgärd, som är ägnad att främja en utveckling i sunt jordpolitisk riktning liksom ock en

sådan åtgärd skulle få samhällsbevarande betydelse. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang.
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.

(Forts.)

Herr **Anderson** i Storegården: Herr Andersson i Rasjön undrade, varför man icke kunde vara med om den här skrivelsen i de delar, där man dock uttryckt sin anslutning. Jo, helt enkelt därför, att vi varit med om att göra en sådan skrivelse en gång tidigare, och vi vilja icke komma med upprepade skrivelser i samma sak. Riksdagen har tidigare med högerpartiets medverkan skrivit i denna sak.

Herr Andersson i Rasjön sade, att det icke var en så betänkelig sak detta, den var icke alls så farlig. Ja, man kan naturligtvis hava en sådan där uppfattning, men jag tror dock, att det är en ganska stor innebörd i den här frågan. Är det så, att riksdagen skriver och betonar möjligheterna av en sådan här frilösning på lagstiftningens väg, så kommer detta naturligtvis att tagas till intäkt för att så småningom genomdriva en lagstiftning i den riktningen, även om det föreligger berättigade anledningar att anse, att den icke är behöfvlig,

Men vad innebär detta förslag realiter? Jag har med avsikt icke gått in på den stora sakfrågan, och jag vill därför bara beröra ett par synpunkter. Den ena gäller kostnadsfrågan. Vad kostar det att åstadkomma alla dessa självständiga jordbruk; hur stora lånemöjligheter behöver staten kalkylera med för att komma ut med detta? Och den andra omständigheten är den: Komma dessa arrendatorers ställning att förbättras? Ty jag förutsätter, att staten aldrig kan komma ut med dessa belopp, utan att staten skall ha ränta på det nedlagda kapitalet. Under sådana förhållanden torde en verkligt saklig utredning komma att ge vid handen, att en hel del av dessa arrendatorer skulle komma i ekonomiskt sämre ställning än de hade före frilösningen. Det är att beklaga för dessa nya jordägares del, i synnerhet som från deras sida, som jämt och ständigt trycka på de sociala synpunkterna och låtsas ha en så utomordentlig välvilja och social omsorg om alla dem, som icke blivit självständiga lantbrukare, den där omsorgen och den välviljan för dem upphör den dag, då dessa människor blivit självägande. De åtgärder, som man då söker vidtaga för att deras ställning skall bli draglig eller dragligare, än den var, då de voro arrendatorer, de åtgärderna ha herrarna på motsidan åtminstone inte tidigare velat vara med om.

Slutligen yttrade herr Hage, att här ha socialdemokrater, folkfrisinna, liberaler och bondeförbundare enat sig, och endast högern har varit emot, och detta skulle vara ett skäl att icke gå på avslag. Ja, detta var det egenomligaste skäl, som jag någonsin hört, ty den omständigheten, att många äro med på en sak, innebär ju inte något avgörande bevis för att man därför har riktigt och rätt. Det är ju också någonting att fästa avseende vid att riksdagen har i skrivelse förut fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på dessa frågor, och det vore väl ändå en dubbelskrivning som här föreslås, en onödig skrivning, som här skulle ske på statens bekostnad, och jag anser, att de stora och vidlyftiga utredningar, som i denna fråga redan ha verkställts, i förhållande till deras sakliga värde blivit alltför omfattningsrika och alltför dyrbara för det allmänna.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av greve Spens m. fl. avgivna, vid utlåandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 24.

*Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.*

Härefter förelåg till avgörande andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m. dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 mars 1925 dagtecknad proposition, nr 205, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom; och

2) lag om ändrad lydelse av 22 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 264, av herr *von Sneidern*;

nr 280, av herr *Clemedtson m. fl.*;

nr 281, av herr *Dahl*;

nr 282, av herr *Enhörning* och

nr 283, av herr *Lindhagen*; samt

inom andra kammaren:

nr 431, av herr *Petersson* i Lerbäcksbyn *m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intagna förslag till

1) lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom; och

2) lag om ändrad lydelse av 22 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående behovet beträffande Värmlands län och de i 5 § av den av riksdagen antagna lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom omförmälda delarna av Kopparbergs län av ändrade bestämmelser i fråga om vad som skulle hänföras till stödskog samt i vad mån motsvarande föreskrifter kunde anses önskvärda jämväl för andra delar av sistnämnda län, än nyss sagts, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

C) att riksdagen i anledning av herr Lindhagens motion I: 283 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt skyldighet skulle kunna stadgas för bolag och förening, som erhöles tillstånd till förvärf av fastighet jämlikt andra punkten av första stycket i 4 § av den riksdagen förelagda lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, att till inlösen av staten och vederbörande kommun hembjuda det sålunda skedda förvärfvet, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; och

D) att motionerna I: 264, 280, 281, 282 och 283 samt II: 431, i den mån de samma icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A), B) och C) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.
(Forts.)*

Vid utlåtandet voro fogade åtskilliga reservationer, avseende särskilda delar av utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Hage**, som yttrade: I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 33 hemställas:

att utlåtandet må föredragas punktvis;

att punkten A) må företagas till avgörande på det sätt, att däri upptagna lagförslag föredragas vart för sig, förslaget till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, med slutstadgande, ingress och rubrik sist,

samt att därefter föredrages utskottets hemställan;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

I fråga om utskottets hemställan i förevarande punkt hade reservationer avgivits:

av herrar *von Sydow*, greve *Spens* och *Anderson* i Storegården, som ansett, att utskottet bort avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts föreliggande proposition;

av herr *Ros* beträffande särskilda paragrafer i de av utskottet under punkten framlagda lagförslagen;

av herr *Bror A. Petré*n, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta

- 1) att lämna Kungl. Maj:ts förevarande proposition utan bifall; samt
- 2) att för sin del antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 (nr 247) angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.

Häri genom förordnas, att lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom, vilken lag gäller tills vidare intill den 1 juli 1925, skall äga fortsatt tillämpning tills vidare intill den 1 juli 1926; samt

av herr *Lindhagen*.

Utskottets under 1) framlagda förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! En lagstiftning angående förbud i vissa fall för bolag att förvärva fast egendom ha de reservanter, som

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.

(Forts.)

jag här anslutit mig till, icke i egentlig mening motsatt sig. Men vi ha dock ansett, att det förslag till sådan lag, som Kungl. Maj:ts framlagt och i ännu högre grad det förslag, som framkommit som resultat av utskottets arbete, icke är lämpligt. Vi ha som skäl härför anfört, att vårt lands skilda förhållanden göra det ganska svårt att avfatta en lag, som lämpar sig för de olika lokala förhållandena i landet, t. ex. såväl för Norrland som för de sydligare delarna av riket. Det är också en sanning, att då man gör lagar, skall man i regel framgå med stor försiktighet. Detta gäller i synnerhet lagar på jordlagstiftningens område, vilka ha en djupt ingripande inverkan på det ekonomiska livet. Och i all synnerhet är denna fara stor under sådana tider, som de vi nu leva i, därför att näringslivet redan tidigare varit utsatt för mycket hårda påfrestningar och även mindre ingripanden emot näringslivet kunna komma att medföra ganska betydande risker. Kungl. Maj:ts förslag avser en uniform lagstiftning för hela landet, men man har i utskottet måst gå på en annan linje. Man har bibehållit de i den gamla lagen befintliga stödskogsbestämmelserna något skärpta. Vidare har man i utskottsförslaget vänt sig emot sådana bolagsförvärv, som tidigare varit tillåtna, nämligen försäljning från bolag till bolag. Denna sak är ju mycket betänklig, därför att det torde vara ganska svårt att kunna få en spekulant på bolagens stora skogskomplex, i synnerhet då, sådana förhållanden nu i rätt många fall äro, man kan befara att ekonomiska svårigheter skulle uppstå. Vidare är det ju tydligt, att en sådan lag knappast kan upprätthållas, ty det är ju lika lätt att sälja *aktierna* som att sälja skogen från det ena bolaget till det andra. Men därmed ingriper man i varje fall i den fria näringsutövningen på ett sätt, som man måste anse vara ganska betänkligt. Beträffande de s. k. särskilda koncessionsgrunderna, som äro uttryckta i 4 §, varunder man nu lagt försäljningen från bolag till bolag, och även den s. k. arronderingen har utskottet i det sistnämnda fallet genomfört en mycket stark skärpning av Kungl. Maj:ts förslag. Man har i satsen »kan antagas för bolaget eller föreningen såsom innehavare av angränsande fastighet äga avsevärd betydelse med hänsyn till jordbrukets utveckling eller skogsvårdens främjande», tagit bort uttrycket »kan antagas äga» och ersatt det med »äger». Vidare har man i samma paragraf ersatt uttrycket »nödig» skogstillgång med »tillräcklig» skogstillgång, och vidare har man gjort den skärpningen, att man infört stödskogsbestämmelser jämväl i den nya lagen. Till sist har man tagit bort uttrycket »märkligen» i slutet av moment 3 av 4 §. Därmed synes det mig, som om den lättnad för arrondering, som Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära, helt och hållet neutraliserats genom de ändringar, som skett i utskottet. Det är endast att jonglera med ord att behålla den punkten i utskottets förslag, ty när man säger exempelvis i sista stycket »dock att i dylika fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller försvagas», är det ju klart, att hur liten försäljning det än är som äger rum, blir jordbruket i alla fall därigenom försvagat. Jag upprepar det: att ha kvar det stycket i lagen är ju alldeles onödigt och obekvämt. Det är en jonglering med ord i lagskrivande, som man icke kan anse befogad. Den formulering, paragrafen i utskottsförslaget erhållit, har för mig utgjort ett synnerligen starkt skäl för att yrka avslag på lagen. Det förhåller sig ju dessutom så, att mot en utsträckning av lagen till södra delarna av riket och de skärpta bestämmelser, som redan i Kungl. Maj:ts förslag förefinnas, har man från länsstyrelsernas sida, i synnerhet från södra delarna av riket, uttalat starka betänkligheter. Därvid har utskottet icke fäst sig. Det synes under sådana förhållanden föreligga skäl att låta denna lagstiftning undergå en omarbetning och att vänta ännu ett år med en reformering av densamma. Huruvida man, vilket jag för min del icke skulle ha så mycket emot,

under den tiden skall ingå på att låta den provisoriska lagen för de södra delarna av riket fortfarande gälla eller icke, lämnar jag därhän. Jag tror icke, att den saken har synnerligen stor betydelse. För de norra delarna av landet gäller ju den gamla lagen, och faran av ett uppskov synes mig icke vara någon alls. Jag ber, herr talman, att få, med avslag på utskottets hemställan, yrka bifall till den av herrar von Sydow m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.
(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Väby och *Anderson* i Linköping.

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Beträffande den lagstiftningsfråga, som nu föreligger till behandling, torde vi kunna vara överens om, att det här icke gäller att införa en ny lag och knappast heller är fråga om någon förändring av gällande lag. Ty vi ha för Norrland den gamla lagen, som där varit gällande sedan 1906, och för de södra delarna av landet ha vi en motsvarande lag, som provisoriskt antagits för varje år under de senare åren. Sålunda kan man icke säga, att vi här tvista om någon ny lag eller om någon ny princip i svensk lag, utan här föreligger ett försök från Kungl. Maj:ts sida att komma ifrån den provisoriska lagstiftningen, som hittills varit gällande för de södra och mellersta delarna av landet. I sammanhang med denna förändring har Kungl. Maj:t försökt att ordna lagstiftningsfrågan så, att man skulle få en lag, som skulle vara så avfattad, att den kunde tillämpas i hela landet. Detta har emellertid haft till följd, åtminstone sågo vi saken på det sättet i utskottet, att det skulle bli ett icke obetydligt uppmjukande av lagen till förmån för bolagsförvärven i norra delarna av landet. Även i fråga om de södra delarna av landet skulle en uppmjukning av lagens bestämmelser ske, i det att den provisoriska lagen för södra Sverige icke haft några undantagsbestämmelser utan där gällt i hela sin stränghet. Beträffande norra delarna av landet däremot, har det gällt vissa regler, som kallats för »stöds-kogsbestämmelser», som inneburi, att den del av skogsmarken, som benämnts för stödskog till jordbruket, har det varit förbjudet för bolag att köpa, likaväl som det för bolag varit förbjudet att förvärva själva den mark, som användes för jordbruksändamål. Den del av skogen å ett hemman, som icke faller inom stödskogsbestämmelserna, hava bolagen fått köpa. Kungl. Maj:t anser sig böra göra en sådan ändring av lagen, att man tog bort stödskogsbestämmelserna men gjorda allt förvärv beroende av koncession. I varje särskilt fall skulle det prövas hos Kungl. Maj:t om till ett hemman hörde så mycket skog, att hemmanet kunde anses ha tillräckligt med skog kvar, om skog frånsåldes. Vi från Norrland kunde icke gärna vara med om att i sammanhang med införandet av den föreslagna nya bestämmelsen skulle råka i ett sådant förhållande, att vi icke kunde veta, hur det skulle komma att bli i tillämpningen. Utskottsledamöterna från de andra delarna av landet hava också gått oss till mötes såtillvida, som stödskogsbestämmelserna införts i en ny paragraf i utskottets lagförslag, nämligen i 5 §, vilket också haft till följd, att utskottet fått lov att göra en omformulering av den fjärde paragrafen. I och med dessa ändringar ha vi norrlandsbor ansett oss hava återställt förhållandena ungefär sådana, de gestaltade sig under den nuvarande lagens tillämpning. Och då det icke har yrkats någon ändring i de rådande förhållandena, ha vi icke heller kunnat förmoda, att det för Norrlands del skulle möta något vidare motstånd att få behålla lagen i huvudsakligen den omfattning, som den hittills varit gällande i det hänseendet, allt sedan den tillkom 1906.

Den föregående talaren var inne på en nyhet i lagen, nämligen den bestämmelse, som innehålles i första stycket av fjärde paragrafen, där det införts

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.
(Forts.)

den bestämmelsen, att om ett bolag köper av ett annat bolag, erfordras koncession. Men det är väl att märka, att denna lag upptager olika former av koncession, olika bestämmelser för hur köp skall bedömas i det ena eller andra fallet, och när det gäller det fallet, att ett bolag köper av ett annat bolag, skall den s. k. lindrigare koncessionsregeln gälla, vilken innebär, att dylika ansökningar i regel skola bifallas och avslås allenast i de fall, där särskilda förhållanden göra det nödigt att, efter Konungens beprövande, avslå ansökningen. Annars har jag för min del icke ansett särskilt påkallat att i en ny lag införa en sådan bestämmelse; men när Kungl. Maj:t har ansett att man borde ha med bestämmelsen i lagen, har jag icke ansett, att jag borde sätta mig emot det, allra helst, som jag är förvissad om, att, med den bestämmelse för meddelande av koncession, som är föreslagen, det icke skall möta några svårigheter vid lagens tillämpning, icke någon av de stora svårigheter, som den föregående talaren trodde, att en sådan bestämmelse skulle medföra.

Sedan var han inne på tredje stycket i samma paragraf och talade om arronderingsförhållandena. Då vill jag påpeka, att detta är en nyhet i den nya lagen. I den nu gällande lagen finns icke något undantagsstadgande, som underlättar bolags förvärf för något som helst arronderingsändamål d. v. s. sammanslagning med skogskomplex, som tidigare ägts av bolaget, och jag har varit tämligen fundersam, huruvida det skulle vara rådligt ge sig in på ett sådant undantag som detta, och detta så mycket mera som även därvidlag den lindrigare koncessionsgrunden skulle användas; d. v. s. bestämmelserna skulle tillämpas så, att koncession skulle i allmänhet bifallas. Jag säger, att jag varit tveksam om huruvida jag borde gå med på en sådan nyhet, därför att man aldrig kan veta, hur en sådan bestämmelse kommer att tillämpas av Kungl. Maj:t.

Nu förhåller det sig ju också så, att det departement, som har skrivit denna lag och motiveringen för densamma, icke kommer att i tillämpningen handha dessa ärenden. Det är nämligen justitiedepartementet, som har skrivit lagen och dess motivering, men dessa frågor komma sedermera att tillhöra jordbruksdepartementets handläggning. Det blir alltså *den* avdelningen av Kungl. Maj:t, som kommer att ha avgörandet av dessa frågor, men man får naturligtvis vänta sig, att Kungl. Maj:t under alla förhållanden är fullt konsekvent, men man vet dock, att Kungl. Maj:t är icke en institution som tager hänsyn till vad underlydande myndigheter säga. Jag är för min del icke alldeles övertygad om att Kungl. Maj:t, under alla förhållanden, om det från underlydande myndigheter kommer in förslag om att bevilja ett arronderingsköp, icke därvidlag skulle komma att gå längre än vad som enligt mina principer om bolagsförvärf kan vara riktigt. Den föregående ärade talaren fäste ett mycket stort avseende vid att man i dessa bestämmelser tagit bort det lilla ordet »märkligen» i fråga om den inverkan förvärfvet skulle få på jordbruket. Jag får då säga att, om jag hade trott, att borttagandet av detta lilla ord skulle vålla större svårigheter och själsbekymmer hos många, skulle jag givetvis hava kunnat vara med om att låta ordet »märkligen» stå kvar, därför att jag är icke så säker om, att detta ord i tillämpningen alltjämt skulle komma att få den betydelse, som man har velat tillägga detsamma. Ty vad som skall menas med försvagande av ett jordbruk kommer naturligtvis att bliva helt och hållet beroende av de myndigheter, som till Kungl. Maj:t skola avgiva yttrande. Jag för min del har svårt att bilda mig en mening om, huruvida detta ord verkligen kan komma att få större betydelse. Jag skall eventuellt, när vi komma till paragrafen i fråga, för såvitt det påyrkas, att ett sådant tillägg skall göras, och för såvitt första kammaren skulle besluta att göra ett sådant tillägg, icke sätta mig emot, att ordet »märkligen» får införas i lagtexten i tredje stycket av 4 §.

Nu har det varit olika åsikter om lämpligheten av att de nuvarande skogsbestämmelserna skulle gälla för de delar av landet, som de nu gälla. Det har sagts, att de för Dalarna och Värmland gällande skulle icke vara lämpliga att införa i nya lagen. Det har i utskottet också därför varit fråga om att man skulle borttaga stödsöksbestämmelserna för dessa län och låta dem för övriga län gälla i den omfattning, vari de hittills varit gällande. Till slut lät utskottet nöja sig med att införa stödsöksbestämmelserna, sådana de äro, även för Värmland och Dalarna men har i en följande punkt hemställt, att Kungl. Maj:t skulle taga under övervägande, huru dessa stödsöksbestämmelser för Värmland och Dalarna borde ett kommande år revideras. Jag kan ansluta mig till den tanken, varemot jag icke kan ansluta mig till den tanken, att man helt och hållet nu skulle taga bort stödsöksbestämmelserna för dessa landsdelar, ty jag anser, att det dock har ett så stort praktiskt värde att ha stödsöksbestämmelserna införda i lagen, att jag icke har kunnat vara med om att taga bort dem i något fall, där de tidigare varit gällande.

Jag får givetvis, jag som alla andra, förklara, att jag icke har någon anledning att trötta kammaren med att hålla på längre, varför jag skall tillåta mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag i den nu föredragna paragrafen.

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.
(Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av herr Andersons i Storegården yttrande för en stund sedan. Han gjorde gällande, att när man skall taga ståndpunkt till detta lagförslag, bör man betänka, att man skall gå försiktigt fram med näringslivet, och han tänkte givetvis då mest på industrien. Härtill vill jag säga, att vi ha ju olika slag av näringsliv här i landet. Även jordbruket är ju och borde särskilt för herr Andersons del och från hans utgångspunkt vara en del av näringslivet. Under sådana förhållanden borde man väl på hans sida kunna tillägna sig den uppfattningen, att det är av vikt, att man uppehåller detta jordbruk och, i den mån det finnes skäl härtill, söker hindra, att denna del av näringslivet slås ned och bondeklassen försvinner i stora delar av landet. Detta har ju varit utgångspunkten för hela denna förbudslagstiftning, som man åstadkommit i syfte att motverka bolagens jordförvärv, och denna principiella åskådning har ju godkänts av lagstiftningen i gångna tider och funnit uttryck dels i den norrländska förbudslagen och dels genom tillkomsten av den provisoriska lag, som gäller andra delar av landet och som är avsedd att förhindra bolags jordförvärv.

När vi alltså slagit fast principen och gått in för en sådan lagstiftning som denna, är det väl all anledning att nu besluta sig för en *definitiv* lagstiftning. Jag hyser för min del den uppfattningen, att det på ömse sidor, både på bondehåll och hos industriens män, bör vara ett intresse, att det *så fort som möjligt* blir bestämda föreskrifter och lagar på detta område, så att båda vederbörande må veta, hur det skall bli på detta område, och slippa ifrån det osäkerhetstillstånd, som för närvarande existerar.

Enligt min mening har man nu anledning att definitivt gå in för en sådan lagstiftning som den här föreslagna. Det säges visserligen från en hel del håll, att saken är för litet utredd, och herr Anderson i Storegården var också inne på detta, då han sedan kom fram till ett avslagsyrkande. Men vad innebär då detta herr Andersons i Storegården avslagsyrkande? Ja, han sade samtidigt, att om detta avslagsyrkande vann majoritet, så *kunde* man kanske vara med om att förlänga den provisoriska lagen. Nåväl, men om så icke sker, vad innebär då hans ståndpunktstagande i detta fall? Jo, det innebär, att hela denna förbudslagstiftning, om vilken man varit överens i båda kamrarna, faller — om man nu undantar den norrländska förbudslagstiftningen — i och

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.
(Forts.)

med att den provisoriska lagen upphör att vara gällande. Jag tror icke, att majoriteten varken i första eller andra kammaren kan vilja vara med om något sådant.

Nu säger man visserligen, att förhållandena i Norrland icke äro desamma som i södra och mellersta delarna av landet, ty här d. v. s. i södra och mellersta Sverige kunna icke bolagens jordförvärv taga sådan omfattning, att det finnes något behov av en dylik lag, åtminstone icke en lag av *definitiv* natur. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att det såväl i utskottets utlåtande som i Kungl. Maj:ts proposition påvisas, att i vissa län — exempelvis i Stockholms och Kronobergs län — bolagens jordförvärv dock hava nått en ganska stor omfattning. Jag skall icke gå närmare in på detta, men det förhåller sig faktiskt så och därtill kommer, att även i län, där bolagens innehav genomsnittligt icke äro så synnerligen stort, finnas dock vissa trakter, där dessa innehav äro t. o. m. större än i Norrland. Jag måste säga, att alla dessa skäl äro av sådan art, att det är fullt motiverat, att här åstadkommes en lagstiftning av i stort sett samma slag som den Kungl. Maj:t framlagt i sin proposition.

På grund av den långt framskridna tiden skall jag icke gå in på några detaljer. Det är möjligt, att jag, när vi komma in på vissa paragrafer, kommer att säga några ord om min uppfattning där, men nu skall jag endast tillåta mig att från min principiella utgångspunkt yrka bifall till § 1 i lagen sådan denna utformats i utskottets förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Herr Johansson i Kälkebo förklarade nyss, att såvitt han kunde finna, var det knappast fråga om några förändringar i den nu gällande lagen. Jag förstår icke riktigt den uppfattningen, ty såvitt jag kan finna, är det fråga om ganska betydande förändringar, och de allvarligaste av dessa återfinnas, synes det mig, i § 4, enligt vilken, sådan den nu är avfattad, Konungen skulle besluta angående sådana förvärv, som förut ha varit fria. Där ha vi således denna bestämmelse om när ett bolag vill sälja till ett annat bolag och vidare när skog, som går utöver stödsbogen, skall säljas. Sådana förvärv ha ju varit fria förut, men nu lägges detta under ett koncessionstvång. Det heter nämligen i paragrafens början, att Kungl. Maj:t äger att lämna tillstånd till förvärvet.

Om nu Kungl. Maj:t skall ha besvär med allt detta, så är det väl meningen, att Kungl. Maj:t skall gå in i en verklig prövning av ansökningarna om tillstånd till dylika förvärv, att Kungl. Maj:t således skall bevilja eller vägra tillstånd till förvärvaren i fråga. Det går väl icke att säga såsom man gör på vissa håll, att det är ungefär detsamma hur det står i lagen, ty Konungen kommer naturligtvis att giva tillstånd ändå. Jag tror icke man kan se saken på det sättet. Visserligen säger departementschefen i propositionen beträffande frågan om bolags förvärv av jord från ett annat bolag, att han finner, att denna frågas praktiska betydelse är överskattad. Han säger vidare, att då här icke är fråga om befintliga bondejordbruks upphörande, så syntes varje berättigat ändamål med en fastighetshandel mellan bolag kunna påräkna avseende. Där säges således, att man skall underlätta sådana överlåtelser, men jag återkommer till vad jag förut sagt, nämligen att det väl ändå är meningen, att man skall pröva saken och i vissa fall eventuellt säga nej till de framställningar om köp av detta slag, som kunna göras.

Beträffande frågan om övergång av jord från ett bolag till ett annat bolag, något som förut icke varit underkastat inskränkning i lag, menar jag, att den föreslagna bestämmelsen ju inte träffar vad man egentligen här avser. Ty vad man från första stunden avsett med detta alltsedan norrlandskommittén kom till — jag var själv medlem av kommittén — var att hindra att bonde-

jord skulle övergå till bolag. Men det var på den tiden aldrig meningen att tvinga bolagsjord tillbaka i enskild ägo. Nu kan man ju säga, att detta också är en mycket viktig sak, men här möta många synnerligen svåra betänkligheter. Detta har påpekats av lagrådet, som påvisar, bland annat, att det kan inträffa sådana situationer, då ett bolag kommer i ekonomiska svårigheter och att om man då icke kan åstadkomma en rekonstruktion, så kan följden bli konkurs, vilket kan nödvändiggöra en realisation av bolagets egendom. Lagrådet säger också strax efteråt, att just beträffande sådana realisationer kan man med skäl ifrågasätta, huruvida icke det man vill vinna, köpes alltför dyrt och med uppoffrande av intressen, som i själva verket, även de, äro samhällets.

Hur vilja de ärade ledamöter, som ha dikterat majoritetens beslut på denna punkt, förfara, om ett sådant fall, som lagrådet här påpekat, kommer att inträffa och om en Kungl. Maj:ts regering — jag säger visst icke den nuvarande — jag säger en Kungl. Maj:ts regering, beslutar, att ett bolags jord icke får övergå från ett bolag till ett annat bolag? Ett sådant fall kan inträffa att, låt mig säga, ett par hundra hemman, vilka, om det gäller norrlandsförhållanden, kanske äro värda 100,000 à 150,000 kronor stycket eller mera, kastas ut på en gång i marknaden. Vem skall köpa dessa hemman? De komma, som sagt, ut i marknaden på en gång, och det finnes icke någon köpare till dem. — Detta är, menar jag, en mycket allvarlig sida av denna sak, och jag kan icke riktigt förstå, varför icke den nu gällande bestämmelsen kunnat lämnas orörd av Kungl. Maj:t och utskottet. Det har dock icke med saken att göra, om det är det ena eller det andra bolaget, som äger jorden i fråga. Det enda motiv, som anförts för den föreslagna bestämmelsen, är, att det skulle kunna samlas mycket stora, väldiga jordkomplex i ett enda bolags hand.

Jag skall be att få yttra mig om en enda punkt till, och det är frågan om stödsbogen, som utskottet nu på nytt tagit upp. Jag erinrar om vad herr Johansson i Kälkebo sade, nämligen att stödsbogsbestämmelser redan finnas för de norra delarna av Sverige och vissa delar av Värmland och Dalarna. Dessa bestämmelser hade Kungl. Maj:t icke tagit upp, men nu vill utskottet återinföra dem för de delar, där de gällt förut samt föreslår skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning hur det skall förfaras i detta hänseende med övriga delar av landet. Men skillnaden är den, att som det nu är, är försäljningen fri för skog, som överstiger den i lag fastställda stödsbogsarealen, men om den föreslagna lagen genomföres, blir denna skog icke längre fri, utan kommer in under de särskilda koncessionsvillkoren.

Nu skall jag ett ögonblick skissera, hur det kommer att bli enligt utskottets tankegång. Om en bonde vill sälja av det, som överskjuter hans stödskog, till ett bolag, så skall det först undersökas, om det, som återstår efter den ifrågasatta försäljningen, är tillräckligt för att han skall kunna driva självständigt jordbruk på sitt hemman; han skall, som det heter i regeringens förslag, ha »nödig» skogstillgång. Detta ändras nu av utskottet till att han skall ha »tillräcklig skogstillgång» kvar för att kunna driva självständigt jordbruk. Denna bestämmelse betyder ju inte så mycket, där man har föreskriften om stödskog till en viss areal, men för övriga delar av landet, där man icke har denna bestämmelse, kan det betyda åtskilligt. Sålunda föreligga här rätt väsentliga skärpningar, helst som det säges, att de nu antydda inskränkningarna äro det minsta man bör nöja sig med.

Men jag skall gå vidare. När nu avtalet är träffat mellan hemmansägaren och bolaget om försäljningen, skall Konungens befallningshavande höra i första hand kommunalnämnden och kanske även andra myndigheter. Det skall således vara beroende på om kommunalnämnden, som naturligtvis ofta har en

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

(Forts.)

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
forening att
förvärva fast
egendom.
(Forts.)

ganska politisk sammansättning, vill lämna sitt medgivande till det föreslagna köpet. Sedan skall Konungens befallningshavande själv yttra sig över saken, och så går ärendet till Kungl. Maj:t, som därefter skall bifalla eller avslå ansökning om tillstånd till transaktionen. Enligt utskottets mening är det dock icke nog härmed, ty om utskottets förslag i punkt C, där det också föreslås en skrivelse till Kungl. Maj:t, vinner bifall och den begärda utredningen småningom resulterar i ett lagförslag, som riksdagen sedermera antager, så skall, efter det hela den procedur jag nyss nämnde är genomgången, staten eller kommunen ha rätt att övertaga det sålunda skedda förvärvet, d. v. s. det kan hända, att den ursprunglige köparen får frånträda sitt köp, som förfaller. Nog får man säga, att det är förenat med ganska mycket svårigheter att kunna åstadkomma ett köp under sådana förhållanden, ja, att det i själva verket blir liktydigt med ett förbud.

Sedan tillkommer det ganska egendomliga förhållandet, att när nu utskottet förordat ett lagförslag, som innehåller stödskogsbestämmelsen, så kommer utskottet ovanpå allt detta och vill skriva till Kungl. Maj:t med begäran om revidering av stödskogsbestämmelsen, d. v. s. utskottet föreslår oss i år att taga en lag, innehållande vissa i siffror angivna bestämmelser angående stödskogen, men är icke mera säkert på sin sak, än att utskottet i samma betänkande måste föreslå skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om revidering av lagen och framläggande av nytt förslag till nästa riksdag. Man frågar sig verkligen, om det icke vore bättre att vänta till nästa riksdag och se hurudant förslag Kungl. Maj:t då kan komma fram med, ty, som förut påpekats, är det ju ingen som helst fara i ett dröjsmål, eftersom stödskogsbestämmelser redan finnas för hela Norrland, Dalarna och Värmland och den provisoriska lagen gäller i övrigt.

Nu skall jag, herr talman, icke gå in på arronderingsbestämmelserna — den frågan har vidrörts förut — utan jag skall endast till detta lägga några allmänna reflexioner.

I sin replik till herr Anderson i Storegården uttalade herr Hage, att det är väl inte bara fråga om industri, det är väl också fråga om jordbruket. Herr Hage, som är ifrån en av Sveriges nordligaste landsändar, bör icke glömma, att här är fråga om en annan sak också, nämligen skogsbruket, och detta intager mer och mer ett sådant betydelsefullt rum i hela Sveriges näringsliv, att det är alla skäl för statsmakterna att noga beakta den lagstiftning, som statsmakterna vilja genomföra och som rör denna viktiga hantering.

Siffrorna rörande Sveriges export under de senaste åren utvisa — jag har icke här siffrorna för de allra sista åren, men jag har dem för 1922 — att i värdet av landets export för nämnda år ingingo skogsprodukterna med 54 %, alltså mer än hälften. Från jordbruket kommo 9 %, och ungefär 33 % kommo ur bergen. Återstoden c:a 4 %, kom från annat håll.

Jag vill tillägga ytterligare något angående skogens betydelse. Särskilt vill jag påpeka, när man här talat om behovet av viss skogsareal såsom husbehovsskog, en fråga som väl kommer upp i detta sammanhang, om riksdagen nu skriver till Kungl. Maj:t, jag vill påpeka, säger jag, att behovet av skogsmark för husbehov är väsentligt större i norra än i södra Sverige, dels därför att marken i södra delen av landet avkastar ända till 3 à 4 gånger så mycket som i den norra, dels att behovet av husbehovsvirke är väsentligt större norrut, enär behovet av bränsle där är större.

Det heter så förfärligt ofta här i riksdagen på många håll, att det måste finnas husbehovsskog och att det måste finnas viss virkeskvantitet. Det håller jag med om. Jag var reservant i fråga om ügostyckningslagen i norrlandskommitténs behandling av denna lag för 20, 25 år sedan, och yrkade då

tillsammans med herr Wiklund, som också satt i kommittén, att det skulle vara husbehovsskog på de ägostyckade områdena. Den uppfattningen har jag haft i 30 år, så länge jag sysslat med dessa angelägenheter. Men, mina herrar, det ligger en fara i att säga, att det skall vara så mycket skog, att ägaren icke måktar behålla den, utan tvingas, så långt den enskilda skogsvårdslagen medger, att avverka sin husbehovsskog till avsalu.

*Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.*

(Forts.)

Det är ytterligare en sak att lägga märke till härvidlag, och den beröres i en liten bok, ingående i serien »Statens offentliga utredningar» och utgiven på föranstaltande av socialiseringsnämnden. Hans excellens statsministern har ju varit ordförande i denna nämnd, och den redogörelse denna bok innehåller bör väl åtminstone från socialdemokratiskt håll tillerkännas vitsord. — Jag är icke säker på om hans excellens fortfarande är ordförande i socialiseringsnämnden, kanske socialministern, som varit ledamot där förut, efterträtt honom såsom ordförande. — Av denna utredning, som socialiseringsnämnden för icke länge sedan offentliggjort och som handlar om Sveriges offentliga skogar, framgår, huru olika skogstillgången är per hektar, räknat på de skogar, som tillhöra olika klasser av ägare. Sålunda finner man av utredningen, att virkesförrådet på småbrukarskogar uti landets södra jordbrukarbygder utgör omkring 25 kubikmeter per hektar, för att i dess skogsbygder stiga till högst det dubbla, d. v. s. 50 kubikmeter per hektar. Småbrukarjorden uppvisar alltså den synnerligen låga siffran av mellan 25 och 50 kubikmeter per hektar. Detta är, såsom närmare förklaras i denna redogörelse, beroende därpå, att småbrukarna ofta icke ha råd att behålla sin skog, utan måste sälja bort den. Nästa avdelning i utredningen handlar om skogsbruk på hemman med avsaluskog. Där finner man — jag skall nu icke närmare redogöra för siffrorna inom de olika landsändarna — att kubikmassan per hektar stigit rätt väsentligt och varierar här mellan lägst 35 och högst 65 kubikmeter per hektar. Går jag sedan vidare till nästa avdelning, nämligen bolagen, finner man, att siffrorna variera från 40 kubikmeter per hektar i de nordligaste delarna av landet upp till 80 kubikmeter per hektar i Bergslagsgruppens skogar. Man kan således helt naturligt säga, att det är i landets ekonomiska intresse att även se till skogshanteringen.

Jag vill icke driva den satsen, att man skall säga, att all jord bör läggas under bolagen, långt därifrån. Jag uppskattar till fullo betydelsen av att ett självägande bondestånd finnes och att det icke förminskas, men jag har velat påpeka denna sak i detta sammanhang för att visa, att man icke bör genom alltför grovt tilltagna stödskogsbestämmelser göra det omöjligt att kunna sälja av överloppsskog från hemmanen till bolagen. Jag tror, att man med den åtgärden sannerligen inte ernår ekonomiskt lyckliga resultat.

Jag skulle gärna, herr talman, kunna vara med om ett rent avslagsyrkande, men här föreligger en reservation av herr Petrén, som särskilt tager sikte på att man skall uppskjuta frågan till nästa år, så att man genom Kungl. Maj:t kan få utredning verkställd beträffande dels stödskogsbestämmelserna och dels vissa andra saker. Jag ber att få ansluta mig till herr Petréns reservation, särskilt därför att jag hoppas, att frågan skall komma tillbaka med några förändringar i de avseenden jag här påtalat, nämligen beträffande hemmans övergång från ett bolag till ett annat bolag och beträffande stödskogsbestämmelserna.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Petrén avgivna reservationen.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Nylander, Lovichs*, andre vice talmannen *Nilsson, André, Lilliecreutz, Alströmer* och *Gustafsson* i Älvsred.

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.

(Forts.)

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Ja, herr talman, har man den uppfattningen, att så många fria och självständiga jordbruk som möjligt böra bildas, där ägarna själva bruka sin jord, så är det tydligt, att man bör hindra bolagen från att göra nya förvärv av jordbruk. Då enskilda personer vilja förvärva sådana egendomar är det ju mera för att förskaffa sig och sin familj bärgring på denna jord än i spekulationssyfte. Men om bolagen placera sitt kapital i en jordbruksegendom, göra de det naturligtvis därför, att de tro, att de härigenom få större avkastning och högre ränta på detta kapital, än om de placera det på annat sätt.

Dessa bolagsförvärv av jordbruk strida emellertid mot den jordpolitik, som åtminstone vi frisinade, och en stor del andra av kammarens ledamöter också, här hava gjort sig till målsmän för. Om nu lagförslagen i fråga icke antagas, kommer giltigheten av den provisoriska lag, som nu gäller, att upphöra. Denna provisoriska lag stadgar ju, som bekant, förbud för bolags jordförvärv i södra och mellersta Sverige. Så vitt jag vet, har emellertid denna lag varit till stor fördel och långt ifrån visat sig vara obehörlig, och det vore enligt min mening oriktigt, om man nu skulle låta denna lagen upphöra utan att ersätta den med någon annan. Jag tror icke heller, åtminstone icke vad södra Sverige beträffar, att de betänkligheter, som uttalades av herr Lindman, äro bärande. Jag skall icke giva mig in på Norrlandsförhållandena, ty dem känner jag mindre till, och Norrlandsintressenas talan har för övrigt förts av andra talare. Jag skall därför, för att icke uppehålla kammarens tid be att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders**: Herr talman! Jag hade icke tänkt att ingripa i denna debatt, men då justitieministern är förhindrad att närvara vid denna frågas behandling i denna kammare på grund av debatten i samma fråga i första kammaren, skall jag be att få meddela, att justitieministern för sin del anser sig böra biträda utskottets förslag. Han anser emellertid, att det vid slutet av punkt 3 i fjärde paragrafen av utskottsmajoritetens utslutna ordet »märkligen» torde böra införas i lagen.

För övrigt anser jag, att lagförslaget, sådant det nu föreligger, är väl motiverat. Det är väl sant, att det här gäller att reglera vitt skilda intressen, men för min del anser jag, att större svårigheter att rättvist tillämpa de nya lagbestämmelserna icke torde komma att yppas.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Herr Hage yttrade, att jag i ett föregående anförande framhållit, att en sådan skärpning av lagen, som här är ifrågasatt, skulle kunna leda till vissa betänkliga konsekvenser för näringslivet. Vidare framställde herr Hage till mig den frågan, om inte jordbruket är att hänföra till näringslivet. Jo, naturligtvis, det är så riktigt. För min del har jag med hänsyn till konsekvenserna för jordbruket heller icke velat vara med om att genomföra en så stark skärpning i denna lag, som utskottet föreslår bl. a. genom strykningen av ordet »märkligen». Vad jag emellertid ville särskilt betona, och riktigheten härav kan väl herr Hage knappast förneka, är, att så starka ingrepp i bolagens rätt att sälja jord till bolag, som utskottet här föreslår, liksom även vissa andra bestämmelser i denna lag äro av den arten, att de kunna få ganska betänkliga konsekvenser för näringslivet, särskilt i de fall, då företag på grund av ekonomiska omständigheter eller av andra skäl äro tvungna att avveckla affärerna.

Sedan yttrade herr Hage, att det var ganska egendomligt, att jag, på samma gång som jag uttalade, att jag icke hade någonting emot, att den provisoriska lagen fortfarande finge gälla för södra och mellersta Sverige, yrkade avslag å lagförslaget, ehuru ett bifall till ett sådant avslagsyrkande skulle medföra

den provisoriska lagens upphörande. Ja, herr förste vice talmannen var också inne på samma tankegång. För att lugna herrarna i det avseendet skall jag be att få taga tillbaka mitt tidigare yrkande och i stället be att få instämma i den reservation, som herr Petréén fogat till utlåtandet i denna del. På detta sätt stryker man ingalunda genom ett avslag den provisoriska lagen, utan då kommer densamma att fortfarande gälla. De anmärkningar, som ha framställts mot detta lagförslag, anser jag emellertid vara så bärande, att ett avslagsyrkande å detsamma är berättigat. Vilken ståndpunkt man än har till detta spörsmål, ligger det emellertid ingen som helst fara i att biträda bifall till den Petréénska reservationen, ty utöver den utredning angående stödskogsbestämmelserna, som jämväl utskottet föreslår, innefattar den förslag om förlängning av den provisoriska lagen för de södra och mellersta delarna av landet.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.
(Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Endast några korta repliker till herr Lindman. Herr Lindman betonade gent emot mig, att den lag, som man nu är på väg att antaga, kan bli till nackdel för skogsbruket, som ju dock har en så oerhörd nationalekonomisk betydelse för vårt land. Med anledning av det påståendet skall jag be att få påminna om, att skogsbruket i Norrland ju har existerat, trots att vi haft och allt jämt ha en sådan förbudslagstiftning som denna. Därtill vill jag påminna om, att stödskogsbestämmelserna, om vilka herr Lindman särskilt yttrade sig, och som enligt herr Lindmans uppfattning äro till stor nackdel för skogsbruket, alltjämt existera och ha existerat under den tid trävarubolagens rörelse utvecklats sig.

För övrigt vill jag i detta sammanhang säga, att det bakom herr Lindmans uppfattning naturligen ligger en viss principiell åskådning. Herr Lindman, som den store bolagsmannen, resonerar givetvis — föreställer jag mig — på det sättet, att det ur nationalekonomisk synpunkt är fördelaktigt att se till att så mycket skog som möjligt övergår i bolagens ägo, och skälet för denna herr Lindmans uppfattning torde väl vara, att herr Lindman anser, att skogen skötes bättre, om bolagen bliva ägare till den, än om den blir kvar i småbondehand. En sådan uppfattning har jag emellertid av många skäl icke kunnat tillägna mig. Ty det förhåller sig ju på det sättet, att vi i detta land bedriva en verksamhet, som går ut på att undan för undan lära bönderna att sköta sin skog, och jag tror, att vi alla i denna kammare äro övertygade om, att den undervisningsverksamheten skall resultera i, att bönderna komma att sköta sin skog väl, och jag är dessutom övertygad om, att denna undervisningsverksamhet i viss utsträckning redan nu har lett till resultat i nämnda hänseende.

Sedan skulle jag vilja säga några ord även med anledning av herr Lindmans yttrande angående bestämmelserna beträffande bolags försäljning av jord till bolag. I det avseendet framhåller utskottet, att när det t. ex. är fråga om att ett bolag kommer på obestånd, skall Kungl. Maj:t eller vederbörande myndigheter pröva, om den bolaget tillhörande jordegendomen får köpas av ett annat bolag. För min del vill jag säga, att utskottet därvidlag har en uppfattning, som jag tycker är mycket stark. Utskottet har nämligen ansett, att om det finnes skäl, som tala för att bolagsjord återgår till småbönderna, eventuellt till småbönder, som förut ha ägt den, så bör möjlighet för ett sådant förfarande beredas av lagstiftningen. Denna synpunkt är, anser jag, starkare motiverad än den synpunkt, som herr Lindman gjort sig till tolk för beträffande detta spörsmål.

Herr Lindman gjorde vidare gällande, att sådana förhållanden kunna inträffa, som gör det önskligt att, i sådana fall, då bolag kommer på obestånd, ett annat bolag *hastigt* kan få köpa det bankruttrade bolagets skog eller jord. Härtill vill jag uttala, att jag i någon mån förstår herr Lindmans synpunkter härvidlag. Sådana omständigheter kunna naturligtvis inträffa och från många

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
forening att
förrärva fast
egendom.

(Forts.)

utgångspunkter t. ex. med hänsyn till de arbetare, som äro anställda i det ena eller det andra bolaget, eller när det gäller att skydda arrendatorernas intressen m. m. sådant, kan ett sådant förfarande, som leder till ett *hastigt* försäljande till annat bolag, vara fullt berättigat och på sin plats. Men därvidlag vill jag framhålla, att *den* synpunkten icke, enligt den uppfattning, som vi åtminstone hade i utskottet, bör få överskygga eller väga mera än den andra synpunkten. Vi ha emellertid i utskottet försökt göra det möjligt att hänsyn i vissa fall skall kunna tagas även till den av herr Lindman framhållna synpunkten. Utskottet skriver nämligen i sitt utlåtande att: »Utskottet håller emellertid för visst, att om i dylikt fall påpekande göres till vederbörande myndigheter angående behovet av ett snabbt avgörande av koncessionsfrågan, tidsutdräkten med dennas behandling skall nedbringas till ett minimum.» Utskottet har alltså för en sådan eventualitet gjort ett uttalande i motiveringen, och jag är övertygad om, att vederbörande minister — det må nu vara ur vilken regering som helst — kommer att taga hänsyn till detta påpekande.

Jag tror, att man även från dessa utgångspunkter kan vidhålla den uppfattningen, att lagförslaget är värt att godkännas.

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag återtar till orda i denna fråga, men jag har icke kunnat underlåta att göra det, då jag hörde, hur talaren på stockholmsbänken under hänvisning till vissa siffror angående skogsbeståndet sökte visa upp, att bönderna sköta sin skog dåligt, under det att bolagen sköta sin skog utomordentligt väl. Jag tror emellertid, att man har all anledning att begära en riktigt opartisk utredning av förhållandena i det hänseendet. En sådan utredning bör då omfatta icke bara hur skogsbeståndet fördelar sig på olika delar av landet, och hur det fördelar sig på enskilda och på bolag och andra juridiska personer. Man bör också gå till grunden och fråga sig, hur stor del av husbehovsvirket, som fylles av böndernas skog, och hur stor del av husbehovsvirket, som fylles av bolagens skog. En sådan uppgift kan ha en ganska stor betydelse, då man skall bedöma tillgången beträffande skogsbeståndet. Skulle det nämligen förhålla sig så, att böndernas skogar få vidkännas den större delen av ortsbehovsvirket, är det klart, att bolagsskogarna ha ett visst företräde på så sätt, att de så att säga ortsvis åtminstone kunna spara på sin skog. Om ett sådant förhållande emellertid är till samhällsintressets bästa, låter jag åtminstone vara osagt.

Sedan är det en annan omständighet, som man härvidlag icke får alldeles förbise. Det förhåller sig nämligen så, att bolagen för ganska länge sedan köpte avverkningsrätter på lång tid å böndernas skogar med rätt för köparen att avverka till angivna mått, men givetvis med tanke på att avverkningen skulle ske efter den metod, som i allmänhet tillämpades, en avverkning, som den tiden huvudsakligen gällde den verkliga timmerskogen. Allt efter som tiden gick och andra metoder för avverkningen infördes — det smäckrare timret fick ett större värde — tillämpade bolagen, med utnyttjande av bestämmelserna i sina avverkningskontrakt, de nya metoderna, och detta hade till följd, att avverkningarna gingo hårt fram över böndernas skogar. Avverkningarna pågingo långt fram i tiden, ty avverkningskontrakt kunde ingås för så lång tid som ett halvt sekel. Dylika kontrakt voro icke ovanliga under mitten och senare delen av förra århundradet och sträckte sina verkningar till början av detta århundrade: att dessa avverkningar ha haft en betydelse för skogsbeståndet å den bönderna tillhöriga skogen bör var och en förstå.

I detta sammanhang vill jag också framhålla, att jag inte kan värja mig för den uppfattningen, att skillnaden mellan bolagens och böndernas skogar har börjat göras till föremål för vissa tendentiösa framställningar, framställ-

ningar om vilka jag verkligen måste begagna uttrycket tendentiösa, om jag skall giva uttryck för vad jag verkligen menar. Man gör inte dessa jämförelser mellan bolagens och böndernas skogar fullt opartiska, och man har förstått att i viss mån föra dem, som göra dessa undersökningar, över till att se med blidare ögon på tillståndet i bolagsskogarna än på böndernas skogar. När man därför kommer med siffror, och, som talaren på stockholmsbänken säger, att dessa siffror utgöra medeltalssiffror för bolagens och böndernas skogar beträffande bland annat kubikmassa skog per hektar, anser jag, att man bevisar för mycket, ty det är en bevisning, som verkar ensidig. Jag ber ännu en gång att i detta sammanhang få påpeka, att när man gör dessa jämförelser, så får man inte glömma bort, att husbehovsvirket i högre grad täckes av böndernas skogar än av bolagens skogar. Om man skulle tänka sig att större delen av skogarna i våra norrländska bygder ginge över till bolagen, och att man samtidigt inskränkte böndernas skogsinnehav bara till vad jag med en trång begränsning skulle vilja kalla för husbehovsskog till innehavd jord, skulle jag, herr talman, vilja säga, att då vore även den skogstillgången värdelös för bönderna, ty alla skogslösa skulle komma att göra anspråk på att Ortsbehovet av virke skulle fyllas även av dessa böndernas husbehovsskogar, ty något sådant som att Ortsbehovet skulle kunna fyllas av bolagens skogar lärer nog icke bliva möjligt, men då är givet, att man skulle kunna bevisa, att kubiktillgången för bondskogarna är så dålig, att bönderna få göras helt utan skog. Jag har ansett mig böra göra dessa erinringar. Därtill vill jag framhålla, att jag i fortsättningen icke kommer att underlåta att intresserat följa med dessa jämförelser, därför att jag har kommit underfund med att de jämförelser, som hittills blivit gjorda, äro i flera hänseenden rätt anmärkningsvärda, både när det gäller jämförelser beträffande skogsbeståndet, och när det gäller att angiva areal av utförda skogskulturer. Man har nämligen även i sistnämnda avseende försökt att ur sina beräkningar få fram ett sådant resultat, att man kan säga, att så mycket kultiverar bolagen och så litet kultiverar bönderna. Jag har i den ringa mån, som det har varit mig möjligt, försökt att undersöka, huru dessa jämförelser ha blivit gjorda, och jag har då kommit underfund med att uppgifterna i vissa hänseenden inte kunna vara fullt riktiga. När det gäller böndernas skogar, äro nog dessa uppgifter riktiga, ty beträffande dem har man verkligen begränsat sig till att räkna endast de små plättar, som verkligen ha blivit kultiverade, under det att man, när det gäller bolagens skogar, sannolikt medräknat ganska stora områden såsom ingående uti de kultiverade områdena fastän icke arbete därå nedlagts. Arbetskostnad, fröatgång och dylikt giver i varje fall stöd åt att så kan hava gått till.

Jag har icke kunnat underlåta att vid detta tillfälle anföra detta, och jag lovar kammaren, att, om jag i framtiden får vara med här, jag icke skall släppa denna jämförelse utan försöka att föra den till slut, därför att jag är övertygad, att jag har rätt, då jag gör den.

Herr Lindman: Jag måste besvara kammaren med ett par små repliker. Det är tre saker jag skall beröra.

Jag hörde inte riktigt vad herr förste vice talmannen sade. Jag skall inte säga något elakt, bara det, att det är uppenbart, att då jag yrkade bifall till herr Petréns reservation, jag också yrkade bifall till en fortsatt tillämpning av lagen av den 20 maj 1921, d. v. s. nu gällande provisoriska lag. Den saken är klar, det ingår således i mitt yrkande.

Herr Hage sade, att när jag talar, så är det klart att jag vill, att så mycket skog som möjligt skall gå över till bolagen. Det är icke en riktig tolkning av vad jag sagt och ej heller av vad jag menat. Jag menar icke, att det skall

Ang. förbud
i vissa fall
för bolag och
förening att
förvärva fast
egendom.

(Forts.)

vara på det sättet, men jag har framhållit det jag nyss nämnde beträffande skogens betydelse, därför att utskottet i punkt B) föreslår riksdagen att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning angående stödskogsbestämmelserna beträffande Värmlands län och vissa delar av Kopparbergs län samt i vad mån motsvarande föreskrifter kunna anses önskvärda jämväl för andra delar av sistnämnda län än i 5 § av lagen säges.

Jag har velat framhålla detta beträffande stödskogsbegreppet till det beaktande naturligtvis Kungl. Maj:t fäster vid vad jag sagt, icke till någonting annat, samt därför att jag har talat mot och anser det vara olämpligt, att dessa stödskogsbestämmelser skola tillämpas nu, och att Kungl. Maj:t skall ge koncession på det som säljes utöver stödskogen, vilket är en nyhet i denna lag.

Sedan vill jag rikta mig mot herr Johansson i Kälkebo, som säger, att jag velat bevisa, att bolagen sköta sina skogar bättre än bönderna. Det vill jag, herr talman, ingalunda bevisa. Jag har nämligen ingen som helst kompetens att fälla ett sådant omdöme. Jag är alldeles övertygad om, att då herr Johansson i Kälkebo talar om sin skog, så har han rätt däri, att den är bra skött, liksom jag hoppas, att herr Johansson i Kälkebo kan giva mig motsvarande erkännande. Men det är enstaka fall, det bevisar ju ingenting i fråga om hur det förhåller sig i allmänhet med skötseln av skog hos enskilda — småbrukare, bönder, godsägare — bolag och kronan. Jag har icke någon kompetens att bedöma den saken, det har jag aldrig påstått, utan jag har åberopat en officiell utredning, socialiseringsnämndens utredning. Jag säger, att om nämnden har rätt i vad den säger, så är det som jag nu anfört. Jag har bara talat med nämndens egna ord. Herr Johansson i Kälkebo skall alltså icke tro, att jag förmenar mig sitta inne med möjlighet att bedöma, hur det uti ifrågavarande avseende förhåller sig i Sveriges rike beträffande den ena eller den andra sortens skogar.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, 2:o bifall till den av herr von Sydow m. fl. i fråga om utskottets hemställan under punkten A) avgivna, vid utlåtandet fogade reservation samt 3:o bifall till den reservation, som i fråga om samma del avgivits av herr Bror A. Petré; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets under 2) upptagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkterna B) — D).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 25.

I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.

Å föredragningslistan var vidare uppfört andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av från första kammaren delgivet beslut rörande väckt motion, I: 139, om utredning rörande vissa åtgärder för beredande av ökat antal vårdplatser å sanatorierna i riket.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 139, hade herr *Rune m. fl.* hemställt, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

1) att en pågående utredning måtte särskilt med hänsyn till sanatorierna även omfatta frågan, i vilken grad måtten på den s. k. luftkuben för sjuksalarna därstädes kunde sänkas utöver vad medicinalstyrelsen hittills medgivit, och i stället golvytan per patient i sjuksalarna bliva det normgivande för sjuksalarnas högsta beläggning, därvid ock de nu gällande bestämmelserna för måtten på golvytan jämväl borde kunna nedsättas; och

2) att Kungl. Maj:t måtte föranstalta därom, att utredningen skedde skyndsamt, för att genom nya bestämmelser i ämnet vård måtte kunna snarast beredas ytterligare en hel del av tuberkulos lidande, vilka nu avvaktade plats å sanatorierna.

Första kammarens andra tillfälliga utskott hade i avgivet utlåtande tillstyrkt bifall till motionen, varefter första kammaren i enlighet därmed bifallit densamma.

Sedan detta beslut delgivits andra kammaren, hade ärendet remitterats till dess andra tillfälliga utskott, som med hänvisning till första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i ärendet i föreliggande utlåtande hemställde, att andra kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Holmström* i Gävle, *Petersson* i Broaryd och *Holmberg*, fröken *Wellin* samt herr *Uddenberg* i Varberg, som ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Holmström** i Gävle: Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter finna, är vid detta utlåtande fogad en reservation av icke mindre än fem av utskottets ledamöter; sålunda av jämnt halva utskottet. Det är alltså *tur* respektive *otur*, att den ena meningsriktningen har kommit att bli utskottets utlåtande och den andra reservationen. Jag skall med anledning härav an hålla att få säga några ord.

Motionärerna hava påpekat det allmänt kända förhållandet, att de, som äro i behov av sanatorievard, nödgas vänta en ganska lång tid, innan plats kan beredas dem. För att åstadkomma en bättring i detta hänseende bör platsantalet på sanatorierna ökas. Det, som är avgörande för platsantalet på sanatorierna, är en bestämmelse om en viss luftkub per patient. Man kan således öka platsantalet på sanatorierna genom att göra en eftergift beträffande denna luftkub. Och det är just om en utredning i detta hänseende motionärerna hemställt. Första kammaren har också beslutat en skrivelse om sådan utredning i enlighet med tillstyrkan från första kammarens andra tillfälliga utskott.

Den hälft av andra kammarens andra tillfälliga utskott, som nu står för reservationen, kan icke tillstyrka andra kammaren att biträda första kammarens beslut. Vi reser vanter hava klart för oss, att det är ett mycket stort socialt önskemål att nedbringa väntetiden för dem, som äro i behov av sanatorievard. Men de vårdsökandes antal är så stort, och den ökning av platsantalet på sanatorierna, som kan bli en följd av motionärernas förslag, är så ringa, att det därigenom icke kan bli någon nämnvärd förbättring i detta hänseende för de vårdsökande. Reser vanterna tro däremot, att genom en tätare beläggning på sanatorierna, vården där kommer att bli sämre och möjligheterna för patienternas tillfriskande mindre samt att vårdtiden kommer att förlängas. Vi anse emellertid, att det bör åstadkommas en förbättring i det av motionärerna

*I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.
(Forts.)*

I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.

(Forts.)

påtalade förhållandet, dock icke på det sätt som motionärerna föreslå. Vi ha i vår reservation angivit riktlinjer för hur, enligt vårt förmenande, en sådan bättring bör ske.

De sakkunniga, som av första kammarens utskott hörts i ärendet, nämligen Medicinalstyrelsen och Nationalföreningen mot tuberkulos, hava i *mycket bestämd form* avstyrkt en sådan åtgärd, som av motionärerna föreslås.

Det är att märka, att det redan förra året gjordes en minskning av luftkuben vid sanatorierna från 25 kubikmeter per patient till 20. Därigenom hava Sveriges sanatorier i detta hänseende kommit att stå lägre än sanatorierna i våra grannländer. Det hör också till saken — vilket vi påpekat i vår reservation — att Kungl. Maj:t i oktober 1924 anbefallt medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen att verkställa en utredning, som bl. a. skulle omfatta frågan, huruvida icke kostnaderna för uppförandet av allmänna sjukvårdsanstalter skulle kunna nedbringas genom en rationell begränsning av utrymmesbehovet. Vid fullgörandet av detta utredningsarbete torde de sakkunniga icke kunna undgå att taga ställning till nu föreliggande fråga, vilket jämväl tydligt framgår av de vid förstakammarutskottets utlåtande fogade bilagorna.

Vi anse det sålunda oriktigt, att riksdagen under sådana förhållanden skall göra ett uttalande, som går *emot* de sakkunniga och ansvariga, vilka, som jag nyss nämnde, i så bestämda ordalag avstyrkt åtgärden. Därför hemställa vi, att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut. Jag har under dagen erfarit, att ett par ledamöter av kammaren, som äro intresserade av detta spörsmål och som i det allmänna arbete på ifrågasvarande område, uttalat sin sympati för vår reservation. Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Vennerström, Englund* och *Weijne*, fru *Wessman*, fru *Östlund* samt herr *Hedlund* i Östersund.

Herr Brännberg: Herr talman! Jag ser denna fråga ur en annan synpunkt; jag ser den ur synpunkten av den miljö och de svåra bostadsförhållanden, som råda för tusenden av de lungsjuka vi i detta nu ha i vårt land.

Litet var av de av kammarens ledamöter, som arbeta i våra landsting, veta, hur ofantligt svårt det är att bereda de sjuka den vård de behöva samt huru stora anspråk i fråga om platser, som ställas på landstingen. Vi ha oftast en väntetid på tre, fyra, ända upp till fem månader, och vi förstå, hur det skall verka på vederbörande sjuka att så lång väntetid få gå hemma utan den vård och hjälp, som är erforderlig för deras eventuella tillfrisknande. Hur många gånger får man icke besök av de sjuka själva eller deras anförvanter. De bönfälla om att man skall lägga ett varmt ord för dem hos vederbörande sjukhusläkare, för att de skola få komma in och få vård så fort som möjligt. Hemma i stugan, där det oftast kanske är blott ett rum och kök, där en stor familj bor och bostadsförhållandena alltså äro ytterst svåra, där får den sjuke vistas till stor fara icke blott för sig själv utan även för de anhöriga. Han tränges samman med dem, och man förstår alltför väl, hur svårt, hur omöjligt det blir i längden att råda bot på denna sjukdom, om man skall nödgas ha det olidliga tillstånd, som vi alltjämt ha. Inom vårt län exempelvis har man sökt gå så tillväga, att, när den sjuke kan komma in på ett sanatorium, man skickar barnen i familjen till ett barnhem, rengör sedan lägenheten och desinficierar densamma. Efter ett par tre månader få de friska komma tillbaka. Det har visat sig, att detta förfarande haft en mycket god verkan.

Jag kan icke förstå, varför man skulle motsätta sig en utredning i denna sak. Den har väl icke något illa med sig. Skulle emellertid vederbörande,

medicinalstyrelsen, icke vilja lämna sin medverkan till ett steg på den väg, som motionärerna anvisa, nå ja, då får man böja sig därför. Det finns emellertid andra sakkunniga på detta område än medicinalstyrelsen. Flera läkare ha ansett, att man utan fara för de på sjukhus vistande kan göra en ytterligare inskränkning av luftkuben. Men detta vill medicinalstyrelsen icke medgiva.

Jag ber även att få fästa kammarens uppmärksamhet på ett vid förstakammarutskottets utlåtande fogat yttrande av landstingsförbundets styrelse. Där relateras först spørsmålet om förbilligande av sjukhusbyggnaderna, varpå det heter: »För vinnande av betryggande garanti, att så verkligen blir fallet, och med hänsyn till vikten av att utredningen i denna fråga kommer att bedrivas med största möjliga skyndsamhet, är emellertid ett bifall till motionen önskvärd, och styrelsen får sålunda för sin del i princip tillstyrka sådant.»

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Brännberg förenade sig herrar *Fast, Werner, Kloo* och *Johansson* i Krogstorp.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har den största respekt för sakkunskapen och icke minst för den, som företrädes av medicinalstyrelsen och Nationalföreningen mot tuberkulos. Då nu herr Brännberg uppläste en passus ur landstingsförbundets yttrande om herr Runes motion, har jag anledning att i avseende därå säga ett par ord. Jag för min del kunde icke resa något motstånd i landstingsförbundets styrelse mot att ge yttrandet den form, som det fick, av det skälet, att jag tycker, att det är fullkomligt nonsens att lägga huvudvikten vid luftkuben, då man vet, vilka utomordentliga framsteg man gjort i fråga om ventilationsanordningar under de senaste tiotalen år. Det är icke fråga om annat än att man kanske med nästan samma höjd på en byggnad skall kunna få flera våningar till sin disposition. Det är icke fråga om annat än att göra det bästa möjliga för att få det så billigt och ändamålsenligt som möjligt. Det är ett ganska stort intresse att få luftkuben nedbringad även i annat sammanhang. Jag syftar då på de byggnader, som måste i kommunerna uppföras för skoländamål. Beträffande skolsalarna ha också myndigheterna förut bestämt hållit på, att luftkubmättet skall vara laggiltigt, att det skall vara en tillräcklig luftkub för barnen. Jag skall be att få upprepa vad jag för min del nyss, med användande av ett kanske starkt ord »nonsens», gav uttryck åt, att det åtminstone från lekmannasynpunkt är svårt att förstå, att frågan om luftkuben skall vara den enda saliggörande. Många tolka det så. Jag vill icke säga, att reservanterna göra det, men det har i alla fall lagts alltför stor vikt vid den saken.

Jag skall sedan be att få tala om för kammaren något, som jag visste förut men nyss har fått en påminnelse om, nämligen att en överläkare vid ett av våra större sanatorier haft åtskilligt med motionen att göra. Om jag nu säger det i så pass förtäckta ordalag, så hoppas jag, att kammarens ledamöter ej misstaga sig alltför mycket i fråga om vad jag menar. Här står sålunda auktoritet mot auktoritet. En undersökning, som utskottet vill ha fram, kan i varje fall icke skada att få till stånd i det sammanhanget. Jag vill säga som herr Brännberg: är det så, att det är omöjligt att pruta på kravet om minskad luftkub, så får man ju finna sig i det, men jag tycker icke, att det bör vara anledning för riksdagen att undvika ett påpekande av den saken genom en avslutning till reservationen. Om nu andra kammaren, sedan frågan bifallits i första kammaren och sedan vi här haft ett förslag om bifall till första kammarens beslut, går på reservationen, så kommer det att tolkas på så sätt, att andra kammaren för sin del icke vill ha någon utredning verkställd på denna punkt, trots vad här är sagt.

*I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.
(Forts.)*

*I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.*

(Forts.)

På dessa skäl, och då jag inte kan finna annat än rent formella motiv från reservanternas sida, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Wagnsson, Rydén* och *Andersson* i Höör, fru *Thüring* samt herrar *Olsson* i Kalmar och *Bäcklund*.

Herr **Uddenberg** i Varberg: Herr talman! Bara några ord till förklaring hur det kommer sig, att kammarens ende läkare kommit att stå med bland reservanterna till detta utlåtande.

De krav, som motionärerna komma fram med rörande en sänkning av luftkuben på sanatorierna, bottna ju i en strävan att bereda plats på sanatorierna åt så många som möjligt av de tuberkulösa, och det finnes sannolikt icke någon i denna kammare som inte gillar denna strävan. Det gäller emellertid nu att undersöka, huruvida den väg, motionärerna tänkt sig, är framkomlig. Jag ber då herrarna först tänka på det säregna förhållandet med sanatorierna, att de allmänna salarna där äro mycket små. Rummen äro i allmänhet sådana, att de från början äro avsedda för 4—6 patienter. Man har från början avsett en luftkub av 25 kubikmeter för varje patient. Varje mindre rum har alltså i regel 100 kubikmeter och skulle således vara avsett för blott 4 patienter. I föl sanktes denna luftkub till 20. Då kunna ju herrarna räkna ut, att det går att sätta in fem sängar i ett rum, som förut hade endast fyra. Om man nu, såsom motionärerna vilja, fortsätter på denna väg, och sätter in sex sängar i ett rum med 100 kubikmeters luftkub, så blir ju luftkuben för varje patient endast 16,67 kubikmeter. Den har därigenom kommit ned ungefär fem kubikmeter under vad som anses tillrädligt i våra grannländer. Såsom framgår av en bilaga till förstakammarutskottets utlåtande, fordrar man i Danmark en luftkub av 24 kubikmeter per patient, ehuru dispens kan ges ned till en luftkub av 21—22 kubikmeter. I Finland kräver man minst 20 kubikmeter. Och vid ett nyligen uppfört större sanatorium i Norge är luftkuben i allmänna sjuk-salar 23,90 kubikmeter. Det synes mig redan av dessa siffror, att den väg, som motionärerna tänkt sig, inte är framkomlig. Och även om man i de andra rummen, som äro något större, skulle kunna tränga in ytterligare en eller annan säng, så avhjälper detta ingalunda de missförhållanden, man vill avhjälpa. Skall man få det gagn av vår sanatorieverksamhet, som från början varit avsett, så måste man först och främst utvidga dispensärverksamheten och ordna det så, att man får reda på vartenda fall på så tidigt stadium som möjligt. Vidare måste man på ett rationellt sätt dela upp de sjuka, så att man inte har gamla, kroniska fall liggande på våra dyra sanatorieplatser, utan för dem bör det finnas möjligheter till vård på ett billigare sätt vid asyler och sjukhusavdelningar av helt annan art än sanatorier. Har man den uppfattningen, att man inte kan komma fram på denna väg, så är det alldeles tydligt, att ett tillmötesgående mot motionärernas krav skulle komma att försvara den andra vägen, den enda, som enligt mitt förmenande är framkomlig. Och det är därför jag anslutit mig till reservationen.

Detta är nu det sakliga skälet. Därtill kommer ju dessutom det formella skäl, som utskottets ordförande åberopade, nämligen att det redan pågår en utredning i ämnet inom den sakkunniga myndighet, som under alla omständigheter skulle komma att taga hand även om denna utredning. Detta formella skäl har synts oss tala för att det vore tämligen överflödigt att besvara med en begäran om en sådan utredning, som det här är fråga om. Jag måste ge uttryck åt min förvåning över att första kammaren så utan vidare biträtt motionärernas förslag, och jag föreställer mig, att andra kammaren har goda skäl för att gå på avslag.

Jag ber, herr talman, att få biträda det yrkande om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, som framställts av utskottets ordförande.

*I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.*

(Forts.)

Herr Wikström: Herr talman! För att inte kammaren skall tro, att medicinalstyrelsens motstånd mot kravet på en sänkning av luftkuben representerar sakkunskapens enhälliga uppfattning, har jag fått rätt här meddela, att den motion, som ligger till grund för första kammarens beslut i denna fråga är författad av överläkaren vid ett av landets största lungots-sanatorier. Han är för övrigt ingalunda ensam bland specialisterna om sin uppfattning. Denne sanatorieläkare har gått in till medicinalstyrelsen med begäran att på sitt sjukhus få inlägga ytterligare tjugu patienter. Det skulle passa utmärkt med hänsyn till utrymmet, och han ansåg, att det kunde ske utan den ringaste olägenhet för sjukvården. Men han fick blankt avslag under åberopande som vanligt av »principiella skäl». Jag vill vidare erinra därom, att varken den förutvarande bestämmelsen om en luftkub om 25 kubikmeter eller den nuvarande om 20 kubikmeter är grundad på några utförda statistiska experiment eller beräkningar, på någon verkligt *vetenskaplig* utredning. Ledstjärnan för de bestämmande myndigheterna har tydligen varit den, att det skadar i varje fall inte att taga till utrymmet ordentligt. Följaktligen bestämde man en luftkub av 25 kubikmeter för att åtminstone vara på den säkra sidan. För lekmanadömet liksom även för en hel del bland lungotsläkarna har detta krav framstått såsom onödigt högt, när det gäller sjukrum, där luftväxlingen skötes på ett så mycket effektivare sätt än på övriga sjukhus. Och inför detta opinionens tryck har man nu gått ned till en luftkub av 20 kubikmeter. Såvitt jag vet, gör ingen numera gällande, att denna minskning av luftkuben i någon mån försämrat sjukvården. Inte ens medicinalstyrelsen påstår detta. Det skulle vara intressant att veta, om vederbörande känt någon oro över att de sålunda faktiskt åsamkat Sveriges landsting onödiga byggnadskostnader på en eller annan miljon kronor och förhindrat åtskilliga hundratal tuberkulossjuka att få den vård, som de skulle kunnat få, därest kraven ställts rimligare.

Det har inom utskottet gjorts gällande bland annat, att detta förslag skulle ha så liten praktisk betydelse, därför att sjukrummen äro sådana, att man genom en sänkning av luftkuben med 2 kubikmeter likväl icke skulle kunna sätta in ytterligare sängar. Ja, detta gäller i alla fall inte det sanatorium, som jag redan åberopat, och dessutom återstår det ju att bygga ett flertal nya sanatorier. Riksdagen har alldeles nyss beviljat avsevärda bidrag till ett nytt stort lungots-sanatorium i Norrbotten. I fråga om detta sanatorium har man i samråd med sakkunniga beräknat kostnaderna med utgångspunkt från en luftkub av 18 kubikmeter per patient. Om ingenting kommer emellan, är det sannolikt, att medicinalstyrelsen kommer att säga nej, så att man tvingas att lägga ned ytterligare några hundra tusen kronor i byggnadskostnader, fullkomligt i onödan enligt min och mångas uppfattning. Det ligger sannerligen inte för våra myndigheter att räkna med kostnaderna. De intressera sig överhuvud taget inte för de ekonomiska svårigheter, som göra det omöjligt för oss att bereda vård åt alla, som behöva sådan. Utan de intressera sig förmämligast för att vad som anskaffas är tip-top och så förstklassigt som möjligt för de som lyckas få vård. Det är huvudsaken. Följden av detta vidhållande av att »endast det bästa är gott nog» blir emellertid att många lämnas utanför och få vistas hemma i sina kyffen och sprida ytterligare smitta bland sin omgivning.

Nu har första kammarens utskott enhälligt tillstyrkt och första kammaren utan votering bifallit utredningskravet. Detta är säkerligen ett uttryck för en helig och berättigad önskan landet över, att denna fråga verkligen blir utredd. Skulle nu andra kammaren avslå förslaget, så skulle detta säkerligen av höga

*I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.*

(Forts.)

vederbörande uppfattas som ett bevis för att andra kammaren tycker, att det är bra som det är, och att det inte behövs någon ändring i detta fall. Jag tror, att detta skulle vara mycket missvisande i fråga om den opinion, som föreligger i detta avseende. Ett bifall till utskottets förslag behöver och bör inte tolkas såsom något misstroendevotum mot medicinalstyrelsen. Men vi vänta, att medicinalstyrelsen lojalt utför den verkliga och grundliga utredning, som första kammaren beslutat och som, hoppas jag, även andra kammaren kommer att besluta. Och jag tror, att det därvid skall visa sig, att det kan prutas även på nu bestämda 20 kubikmeters luftkub, utan att hälsovården därigenom märkbart försämrats.

Jag instämmer, herr talman, i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr *Sandberg* instämde häruti.

Herr *Olsson* i Broberg: Herr talman! Detta är ju en mycket omfattande och stor fråga. Det gäller ju de kostnader, som äro förenade med vården av de tuberkulossjuka, och detta är ju så att säga den springande punkten, då det gäller att i största möjliga utsträckning taga hand om dem. Jag hör till det län, som, tror jag, är det andra i ordningen med avseende på tuberkulosens utbredning. Jag sitter också med i den direktion, som landstinget utsett för handhavande av sanatoriets angelägenheter. Vi få ju ofta med smärta erfara, hur omöjligt det är att gå till mötes och taga sig an dessa olyckliga sjuka, som bo ute i bygderna, ofta i bostäder, som inte allenast bidra till att förvärra sjukdomen, utan också medföra en ytterligare utbredning av densamma. Ty när, såsom en talare nämnde, bostaden utgöres av endast ett rum och kök, där kanske åtta å tio personer äro sammanträngda och där rummet får tjänstgöra såsom både sovrum och matsal och allting, så är det naturligtvis omöjligt att tänka på några som helst åtgärder för att förebygga sjukdomens spridning. Detta gör också, såvitt jag kan förstå, att dispensärverksamheten har mycket små utsikter att egentligen åstadkomma något verkligt effektivt. Ty det hjälper ju icke, att man har insikt om, hur man skall sköta sig, när man saknar alla yttre förutsättningar att göra det. Jag anser därför, att det i denna diskussion bör kraftigt understrykas, att man bör göra allt vad göras kan för att nedbringa byggnadskostnaderna och, i den mån vetenskapen medger det, även inskränka utrymmet och luftkuben, utan att naturligtvis därvid åsidosätta de krav, som en verkligt god vård med nödvändighet påkallar. Ty för närvarande är det alldeles omöjligt att bereda de sjuka vård i erforderlig utsträckning. Vi ha hemma i vårt län för få år sedan ökat platsantalet på sanatoriet med fyrtio, och nu äro vi beredda att sätta in ytterligare femtio sängar, men detta förslår likväl inte på långt när. Jag har alltså velat understryka nödvändigheten av att allt göres för att nedbringa kostnaderna, så att det skall bli möjligt att i största utsträckning bereda vård åt de många, som äro angripna av denna farliga sjukdom.

Med avseende på de förslag, som här föreligga, så är ju skillnaden dem emellan inte så stor. Såväl utskottets förslag som reservationen peka på en utredning. Jag tycker nu för min del, att utskottets förslag är nästan onödigt, därför att, enligt vad i reservationen upplyses det uppdrag, som medicinalstyrelsen redan fått, ju även innefattar den fråga, det här gäller. Jag tycker därför, att det nästan kan vara likgiltigt, vilketdera förslaget som av kammaren bifalles. Det har i varje fall inte skadat, att frågan kommit upp till diskussion i riksdagen, så att det blivit tillfälle att understryka behovet av kraftiga ansträngningar för nedbringande av kostnaderna på detta område och därigenom avlägsnande i största möjliga utsträckning av hindren för beredande av god vård åt alla dessa sjuka.

Jag skall alltså, herr talman, icke framställa något yrkande, då det för mig kan vara likgiltigt, vilketdera förslag kammaren bifaller.

*I fråga om
vårdplatser å
sanatorierna
i riket.
(Forts.)*

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Såvitt de uppgifter jag erhållit rörande förhållandena i ett annat land äro riktiga, synes man vid bekämpandet av lungtuberkulosen hos oss ha begått ett misstag med avseende på riktlinjerna för denna verksamhet. I det land, jag åsyftar, resonerar man på det sättet, att sjukdomen måste övervinnas så fort som möjligt. Man bör därför, förmenar man, föra upp rymliga sanatorier och i dem få in såvitt möjligt alla sjuka. Och de sanatorier, som sålunda uppföras, böra vara lätta, billiga byggnader med stora utrymmen och således plats för många sjuka. Hos oss har man i stället byggt palats med tanke på att de skola äga bestånd i alla tider. I det åsyftade landet anser man, att sjukdomen hastigt bör bekämpas, och när de lätta och billiga sjukhusen ej hålla längre, då skall också sjukdomen vara övervunnen. Jag tror, att man skulle kunnat hos oss uppföra billiga byggnader av lätt material utan att därigenom minska trevnaden för de sjuka, och då skulle man även fått vida fler platser. I varje fall kan det inte skada, att riksdagen begär en utredning i denna fråga. Huruvida man kan öka antalet platser i de nuvarande sanatoriesalarna, veta vi icke, men det blir ju sakkunnigas sak att yttra sig därom.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Holmström i Gävle, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 26.

Härpå upptogs till behandling andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av i första kammaren väckt motion angående utbildningen av befäl för den svenska handelsflottan.

*Ang.
utbildningen
av befäl för
den svenska
handelsflottan.*

I anslutning till vad som föreslagits i en inom första kammaren av herr Enhörning väckt motion, nr 155, hade nämnda kammare, på hemställan av sitt andra tillfälliga utskott, för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att första kammaren för sin del måtte besluta anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning, huru befälsutbildningen för den svenska handelsflottan skulle kunna lämpligen ordnas, och

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 43.

Ang.
utbildningen
av befäl för
den svenska
handelsflottan.
(Forts.)

vidtaga de åtgärder, som med anledning av denna utredning kunde visa sig erforderliga.

Sedan detta beslut delgivits andra kammaren, hade ärendet hänvisats till dess tredje tillfälliga utskott.

Med erinran att ovanberörda motion vore likalydande med den inom andra kammaren av herr Pehrsson i Göteborg m. fl. väckta motionen, nr 258, i anledning av vilken motion andra kammaren vid föredragning den 29 nästlidna april för sin del beslutit att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om och i vilken mån den segelfartygstjänst, som fordrades för inträde vid navigationsskolorna och för erhållande av styrmansbrev och skepparbrev, skulle kunna minskas utan att därigenom befälets duglighet äventyrades, och, om en minskning skulle befinnas möjlig att genomföra, vilka åtgärder i så fall borde vidtagas, hemställde andra kammarens tredje tillfälliga utskott i föreliggande utlåtande, att andra kammaren med vidhållande av sitt förut i ärendet fattade beslut icke måtte biträda första kammarens beslut.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! När detta ärende förra gången var före till kammarens behandling, var det tre av kammarens ledamöter, från olika partier, som yttrade sig, och som hade den meningen, att Kungl. Maj:t skulle vid utredningen av denna fråga låta utredningen vara så allsidig som möjligt. Andra kammarens beslut gick dock ut på, att man endast skulle inskränka sig till att utredningen skulle omfatta, huru man skulle kunna borttaga eller förminska segelfartygstjänst såsom villkor för inträde vid navigationsskolorna och för erhållande av styrmansbrev och skepparbrev.

Herr talman! Det är nu en ganska otacksam sak att i denna sena timma, då kammaren låter sin åstundan att skiljas åt ljuda, men jag kan dock icke underlåta att hövligt men uttryckligen bedja om några ögonblicks uppmärksamhet för detta ärende.

Även kommerskollegium har instämt i motionärernas ursprungliga begäran, att det skulle bli en allsidig utredning. Alla myndigheter och alla, som ha yttrat sig, om nu det skall anses vara värt att tagas i övervägande, ha sagt, att här gäller det att kunna bevara den goda svenska sjömansstammen och få en god utbildning för dess befäl och därför bör också denna sida av saken behjärtas. Nu har utskottet utan angivande av något skäl föreslagit andra kammaren att icke biträda första kammarens beslut, som just går ut på att en allsidig utredning skall ske.

Jag önskar, att jag hade något av en sjömans lungor, så att min röst kunde tränga igenom det vindens brus, som jag hör i kammaren — det viner som i tackel och tåg — men trots att jag icke mäktar det, tillåter jag mig påpeka, att det gäller en så pass betydande sak, att man kan ha rätt att fordra, att utskottet åtminstone skulle ange de skäl det har, för att avstyrka denna enkla begäran om en allsidig utredning.

Jag vet ej, varför utredningen skall vara ensidig, varför man är rädd för att låta den omfatta alla synpunkter, som anförts i denna fråga. Jag kunde förstå denna fruktan, om det gällde, att åsamka statsverket kostnader, men här är ej fråga om annan utredning än att uppdraga åt kommerskollegium att verkställa densamma, och att därvid de linjer följas, som kommerskollegium själv föreslår. Jag vet ej, hur det ställer sig, om andra kammaren säger nej. Kanske då att kommerskollegium ej kan fullfölja den utredning, som i vissa av dessa frågor redan påbörjats. Det är emellertid svårt att argumentera mot ett utskott, som ej givit några argument för sin ståndpunkt, och

därför får jag naturligtvis nu nöja mig med dessa ord. Men jag tillåter mig dock, herr talman, att yrka, att andra kammaren ville besluta att för sin del biträda första kammarens beslut om en allsidig utredning.

Ang.
utbildningen
av befäl för
den svenska
handelsflottan.

(Forts.)

Herr Lagerkwist: Herr talman! Jag kunde ej uppfatta, vad den föregående ärade talaren hade att anföra, men jag förstår, att det var något i samma stil, som när frågan förut varit under behandling i kammaren. Jag kan inskränka mig till den upplysningen, att frågan om denna utbildning under alla förhållanden kommer under Kungl. Maj:ts prövning på framställning av Sveriges redareförening, som har tillsatt en särskild kommitté för ändamålet, vilken redan avgivit en första framställning i ärendet, avseende maskinistutbildningen, och att det således ej föreligger någon anledning att nu begära en allsidig och dyrbar utredning i frågan. Kammaren kan därför gott följa det tillfälliga utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Lithander: Herr talman! Jag ber att med några korta ord få yrka bifall till den hemställan, som gjorts av herr Pehrsson i Göteborg om, att andra kammaren måtte biträda första kammarens beslut.

Befälsutbildningen är en synnerligen viktig fråga, men tyvärr är det så, att sjömansutbildningen lidit avbräck genom motorfartyg och annat. Kammaren kan inte förlora på att få en tillräckligt allsidig utredning sig förelagd och behöver ej taga slutlig ståndpunkt i denna fråga dessförinnan. Kammaren har i varje fall oförhindrad handlingsfrihet och yrkar jag på, att en allsidig utredning får äga rum.

Med herr Lithander förenade sig herrar *Nylander*, *Bernström* och *Lövgren* i Nyborg.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Pehrsson i Göteborg under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade sig herr talmannen finna förstnämnda proposition vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lithander, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Pehrsson i Göteborg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sin platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 27.

Slutligen föredrogos var för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland avslutad konvention rörande renar i gränsområdena m. m.;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående minskning i vissa fall av renantalet inom lappby.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 28.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 260, till fullmäktige i riksbanken i fråga om försäljning till telegrafverket av riksbankshuset i Falun.

§ 29.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial:

nr 133, angående anvisande av anslag för avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 134, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående ny definitiv löne reglering för landshövdingarna och befattningshavarna vid länsstyrelserna m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 135, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående viss omorganisation av byggnadsstyrelsen m. m.;

jordbruksutskottets memorial, nr 80, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsvårdens befrämjande jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra särskilda utskottets memorial, nr 5, angående avlöning åt dess kansli-personal och vaktmästare.

§ 30.

Justerades protokollsutdrag.

§ 31.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr <i>Hedin</i>	under	2 dagar	fr. o. m. den	31 maj,
› <i>Brännström</i>	›	5	›	› 31
› <i>Gustafson</i> i Kasenberg	›	3	›	› 1 juni,
› <i>Nilsson</i> i Örebro	›	2	›	› 31 maj,
› <i>Ward</i>	›	2	›	› 31
› <i>Nilsson</i> i Antnäs	›	4	›	› 30
› <i>Andersson</i> i Prästbol	›	3	›	› 31
› <i>Månsson</i> i Hagaström	›	5	›	› 30
› <i>Västberg</i>	›	5	›	› 30
› <i>Gustafsson</i> i Älvsered	›	4	›	› 1 juni. och

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6 e. m.

In fidem
Per Cronvall.